

UNİGAP PROJE RAPORU

Şanlıurfa-Adıyaman-Mardin
Kamu-Üniversite-Sanayi İşbirliğinde

Tarımsal Sanayi Stratejisi ve Uygulamaya Dayalı Eylem Planı

Editörler
Esra SİVEREKLİ
Gencay SARIŞIK

T.C. SANAYİ VE
TEKNOLOJİ BAKANLIĞI

Gezi
kitapevi

UNİGAP PROJE RAPORU

Şanlıurfa-Adıyaman-Mardin Kamu-Üniversite-Sanayi
İşbirliğinde Tarımsal Sanayi Stratejisi ve Uygulamaya
Dayalı Eylem Planı

**T.C. SANAYİ VE
TEKNOLOJİ BAKANLIĞI**

kitabevi

"En İyi
Akademi, Bir
Kitaplıktır."

UNİGAP PROJE RAPORU

Şanlıurfa-Adıyaman-Mardin Kamu-Üniversite-Sanayi İşbirliğinde
Tarımsal Sanayi Stratejisi ve Uygulamaya Dayalı Eylem Planı

Esra SİVEREKLİ

© Gazi Kitabevi Tic. Ltd. Şti.

Bu kitabın Türkiye'deki her türlü yayın hakkı Gazi Kitabevi Tic. Ltd. Şti'ne aittir, tüm hakları saklıdır. Kitabın tamamı veya bir kısmı 5846 sayılı yasanın hükümlerine göre, kitabı yayınlayan firmanın ve yazarlarının önceden izni olmadan elektronik, mekanik, fotokopi ya da herhangi bir kayıt sistemiyle çoğaltılamaz, yayınlanamaz, depolanamaz.

ISBN • 978-625-8443-90-5

1. Baskı • Aralık, Ankara 2021

Dizgi/Mizanpaj • Gazi Kitabevi

Kapak Tasarımı • Gazi Kitabevi

Gazi Kitabevi Tic. Ltd. Şti.

Yayıncı Sertifika No: 44884

Merkez
📍 Bahçelievler Mah. 53. Sok. No: 29 Çankaya/ANKARA
☎ 0.312 223 77 73 - 0.312 223 77 17
📞 0.544 225 37 38
📠 0.312 215 14 50
🌐 www.gazikitabevi.com.tr
✉ info@gazikitabevi.com.tr

Mağaza
📍 Döğol Cad. No: 49/B Beşevler/ANKARA
☎ 0.312 213 32 82 - 0.312 213 56 37
📠 0.312 213 91 83

Sosyal Medya
📌 gazikitabevi
📸 gazikitabevi
📺 gazikitabevi

Vadi Grafik Tasarım Reklam Ltd. Şti.

Sertifika No: 47479

Matbaa
📍 İvedik Organize Sanayi Bölgesi 1420. Cadde
No:58/1 Yenimahalle / ANKARA
☎ 0.312 395 85 71

UNİGAP PROJE RAPORU

Şanlıurfa-Adıyaman-Mardin Kamu-Üniversite-Sanayi
İşbirliğinde Tarımsal Sanayi Stratejisi ve Uygulamaya
Dayalı Eylem Planı

**T.C. SANAYİ VE
TEKNOLOJİ BAKANLIĞI**

Bu proje T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Güneydoğu Anadolu Projesi Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı tarafından 54183730-020.00-E.2532 Sayılı olur ile desteklenmiştir.

ÖNSÖZ

Sanayi ekosisteminin gelişmesinde kaynakların etkin kullanımı ve değerlendirilmesi çok önemli bir yere sahiptir. Bölgemiz gelişen sanayisi ile birçok alanda rekabetçi konuma gelmektedir. Tarıma dayalı sanayi de bu sektörlerin başında gelmektedir. İdaremiz yıllardan beri sanayi ekosisteminin geliştirilmesi için çeşitli projeler geliştirmekte ve uygulamaktadır. Enerji, su, hammadde insan faktörü lojistik gibi değer zincirinin bütününe göz önüne alan kaynak verimliliği yaklaşımı da son yıllarda giderek önem kazanmaktadır. İdaremiz tarafından, 2017 yılından beri sürdürülmekte olan Tarım ve Tarıma Dayalı Sanayide Entegre Kaynak Verimliliği Projesi kapsamında geliştirilen entegre yaklaşım Bakanlığımız Kalkınma Ajansları teması olarak benimsenmiştir. Bununla birlikte, kamu, üniversite ve sanayi iş birliğinin geliştirilmesi için de çeşitli projeler yürütmekteyiz. Bu kapsamda UNİGAP ana projesi altında yürütülen projelerimiz ile yatırım ortamının iyileştirilmesini hedeflemekteyiz.

İdaremizce desteklenen bu çalışma, UNİGAP kapsamında 2019- 2021 döneminde Harran Üniversitesi, Mardin Artuklu Üniversitesi ve Adıyaman Üniversitelerimizin iş birliği ile yürütülmüş ve Ocak 2022’de tamamlanmıştır. Proje kapsamında, Tarımsal Sanayi Stratejisi bölgesel düzlemde ele alınarak uygulamaya dayalı referans niteliğinde bir eylem planı ortaya konulmuştur. Bu çalışmanın, imalat sanayisi bir sıçrama arifesinde olan Bölgemizin yakın geleceğinde, hem bölgesel tarımsal yayım kuruluşları, araştırma enstitüleri, üniversiteler, çiftçi örgütleri, sivil toplum örgütleri hem de özel sektör kuruluşları için bir yol haritası işlevi görmesi arzu edilmektedir. Ayrıca, çalışmanın hem yöntemi hem de bulguları itibarıyla ülkemizdeki bölgesel tarımsal sanayi stratejisi hazırlıklarına da bir örnek teşkil etmesi amaçlanmıştır.

Proje final raporunun; araştırmacılara, işletmelere ve kurumlara önemli bir rehber niteliğinde olacağına inancım tamdır. Raporun hazırlanmasında görev alan üniversitelerimize, kurum, kuruluşlarımıza ve ayrıca katkı sunan değerli hocalarımız ve sanayicilerimize teşekkürlerimi sunarım.

Mehmet AÇIKGÖZ
GAP Bölge Kalkınma İdaresi
Başkan V.

ÖNSÖZ

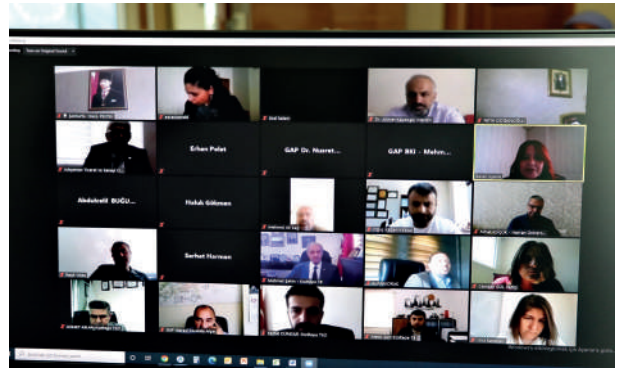
Tarımın ve tarım sektörünün gittikçe büyük önem kazandığı günümüz Dünyasında bu sektöre yönelik yapılan çalışmalar da gittikçe artış göstermektedir. Bu bağlamda bir taraftan çevrenin korunması ve iklim değişikliği ile mücadelede alınan tedbirler ve yapılan uygulamalar, diğer yandan sektörel verimliliğin artırılmasına ilişkin çalışmalar tüm Dünyada olduğu gibi ülkemizde de önem kazanmaya başlamıştır. Doğal bir niteliğe sahip olmayı gerektiren ve her bölge veya yörenin aynı şartlara sahip olmadığı tarım sektörünün gelişmesine uygunluk gösterdiği bölge ve yöreler doğal kaynaklar bakımından belki de en gelişmiş niteliğe sahip alanlar olarak nitelendirilmektedir. Bu açıdan Güneydoğu Anadolu Bölgesi ülkemizin tarım alanları bakımından en gelişmiş toprakları arasında olması yönü ile özellikli ve öncelikli alanları arasında yer almaktadır.

Güneydoğu Anadolu Projesi Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı tarafından finanse edilen “Şanlıurfa-Adıyaman-Mardin Kamu-Üniversite-Sanayi İşbirliğinde Tarımsal Sanayi Stratejisi ve Uygulamaya Dayalı Eylem Planı” başlıklı projenin temel amacı; Türkiye’nin gelişmekte olan illeri arasında yer alan Şanlıurfa, Adıyaman ve Mardin’de tarım sektörüne yönelik çok yönlü gerçekleştirilen saha çalışmaları ile destekli çalışmalarla tarımsal sanayi stratejisinin oluşturulması veya mevcudun geliştirilmesi yönünde durum analizleri yapılarak yol haritasının belirlenmesinin sağlanmasıdır. Özellikle tarım sektöründe faaliyette bulunan firmaların araştırma paydaşı olarak belirlendiği bu projelerde sahadan elde edilen uygulamaya dayalı sonuçlar gelişme stratejilerinin belirlenmesinde büyük öneme sahiptir. Bu amaçla gerçekleştirilen saha çalışmaları kapsamında; Güneydoğu Anadolu Projesi Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı tarafından organize edilen, projenin önemli çıktılarından birini oluşturan ve Bölgemiz için büyük öneme sahip olan Mentörlük Sertifika Törenine ve projenin bir diğer saha çalışmasını oluşturan Meslek Komite Toplantısına ilgili proje bağlamında ev sahipliği yapmış olmaktan ve saha çalışmalarının Şanlıurfa bölümü ilgili firmalarının belirlenmesi ve anket çalışmalarının uygulanmasında gerekli desteği sağlamış olmaktan büyük mutluluk duyduğumuzu belirterek, proje çıktılarının uygulamada Bölgemiz için yararlı sonuçlara vesile olmasını dilerim.

Şanlıurfa Ticaret ve Sanayi Odası olarak Güneydoğu Anadolu Projesi Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığına ve projede emeği geçen tüm paydaş ve araştırmacılara yürekten teşekkür ederim.

Proje sonuçlarının tarım sektörümüzü başarılı stratejilere ulaştırması dileğiyle...

İbrahim Halil Peltek
Şanlıurfa Ticaret ve Sanayi Odası
Yönetim Kurulu Başkanı

ÖNSÖZ

Ekonomik kalkınma anlayışı farklı dönemlerde ortaya çıkan tüm iktisadi düşünce akımlarının en temel ve belirleyici başlıklarından birisini oluşturmuştur. Ekonomik büyüme ile birlikte refah artışını da öngören kalkınma kavramına hemen her dönemde atfedilen önem, söz konusu hedefe ulaşılmasında farklı politika öneri ve uygulamalarını da beraberinde getirmiştir. Bununla birlikte, kalkınmanın sağlanmasında ekonominin lokomotifi durumunda olan ekonomik sektörlerin sahip olduğu önemin, iktisadi ve siyasi konjonktürel gelişmelere göre farklı gelişmelerle karşı karşıya kalması kalkınma sürecinde sektörlerin önemini de hemen her dönemde muhafaza etmesine yol açmıştır. Böylece kalkınmanın sağlanması tüm Dünya ekonomilerinde sektörel gelişmelerle desteklenmesi gereken bir süreç olarak belirginleşmiştir.

Ekonomik sektörler içerisinde yer alan tarım sektörünün gerek ekonomik kalkınmanın sürdürülebilirliği açısından, gerekse insan yaşantısının sürdürülebilirliği açısından sahip olduğu önem bu sektörün iktisadi yaşayışın her döneminde önemle üzerinde durulması gerekliliği sonucunu beraberinde getirmiştir. Bununla birlikte, iklim koşulları, nüfusta meydana gelen değişim ve gelişmeler ve çevresel gelişmeler gibi farklı değişkenlerin de etki alanı içerisinde olan tarım sektöründeki gelişmeler, bu sektörün iktisadi düşünceler tarihinin ve ülke ekonomilerinin her döneminde öncelikli bir sektör olmasına yol açmıştır.

İçerisinde bulunduğumuz 21. Yüzyıl küreselleşme sürecinde özellikle gelişmekte olan ülkelerin daha fazla etkilendiği ve küresel gelişmelerin ortaya çıkardığı ekonomik başlıklar ve/veya gelişmelerin devletler tarafından ortak ve uluslararası karşılaştırmalara imkan sağlayacak şekilde yönetilmesi hedeflenmiştir. Böyle bir yönetim anlayışının temelinde yereli merkeze koyan kalkınma odaklı bir anlayış yer almış ve gerek ulusal gerekse küresel kalkınmanın yerel kalkınma ile sağlanabileceği esası benimsenmiştir. Böylece kalkınma sürecinde olması gereken planlamanın aşağıdan yukarıya doğru veya merkezden yerele doğru bir yapılanma ile gerçekleştirilmesinin temelinde bölgesel sınıflandırmaların ve aktörlerin önemi artmıştır. Bölgesel ve/veya yerel olarak yapılan değerlendirmelerin yerel önceliklere uyumun dikkate alınması nedeniyle yerel kalkınmanın sağlanmasındaki önemi; Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde tarımsal eylem planının belirlenmesinde Şanlıurfa, Mardin ve Adıyaman illeri bazlı değerlendirme yapılmasını gündeme getirmiş ve çalışma söz konusu illerde gerçekleştirilen geniş ölçekli saha çalışmaları ve Mentörlük uygulaması ile desteklenmiştir.

Harran Üniversitesi yürütücülüğünde, Mardin Artuklu Üniversitesi ve Adıyaman Üniversitesi ile birlikte Şanlıurfa Ticaret ve Sanayi Odası Başkanı İbrahim Halil Peltek ve Şanlıurfa Ticaret ve Sanayi Odası Meclis Başkanı Ahmet Altun'un sektörel/saha araştırmalarına ve proje çalıştayına katkılarıyla gerçekleştirilen çalışma; mevcut durumu ortaya koyma açısından bilimsel ve uygulama yönleriyle çok paydaşlı bir çalışma olarak tamamlanmıştır. Bununla birlikte Mardin Ticaret ve Sanayi Odası akademik danışmanı Doç. Dr. Mehmet Behzat Ekinci, Adıyaman Teknoloji Transfer Ofisi Öğretim Görevlisi Eşef Kılınç, Öğretim Görevlisi Melek Demir ve Araştırma Görevlisi Yavuz Kahraman'ın katkılarıyla saha çalışmalarının başarıyla tamamlanmış olması, çalışmanın geniş katılımlı paydaşları arasında yer alan farklı katılımcıları olduğunu göstermektedir.

Çalışma Şanlıurfa, Mardin ve Adıyaman illerinde tarımsal sanayi stratejisinin belirlenmesine rehberlik edecek nitelikte saha sonuçlarından elde edilerek yerel bakış açısı ile hazırlanan bir çalışma olarak kaleme alınmıştır. Diğer yandan, çalışmanın 2019 Küresel Salgını sürecinde başlamış olması ve tam kapanma süreçlerinin en yoğun olduğu dönemlerde saha çalışmalarının yapılmış olması, çalışmanın en büyük güçlüğü oluşturmakla birlikte, çalışma hedeflediği tüm aşamaları belirlenen çerçevede ilerleyerek başarıyla tamamlamıştır. Başta Adıyaman ili araştırmacısı Doç. Dr. Seval Uyanık ve Mardin ili araştırmacısı Dr. Öğretim Üyesi Ahmet Kayaoğlu

olmak üzere, Harran Üniversitesi Rektörlüğü ve Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinatörlüğü'ne, söz konusu başarıda emekleri olan ve katkı sağlayan tüm paydaşlara ve kurum çalışanlarına yürekten teşekkür eder, çalışma sonuçlarının hayırlara vesile olmasını dileriz.

Pandemi sürecinde gerçekleştirilen araştırmada en büyük teşekkürü hak eden proje bursiyerlerimiz; Şanlıurfa'da Saliha Büyükbesnili, Adıyaman'da Şeyma Çetintaş ve Mardin'de İpek Erdoğan'a yürekten teşekkürler, proje sizlerle anlam buldu.

Güneydoğu Anadolu Projesi Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı'na bu projeyi gerçekleştirme imkanı tanıdığı için minnettarız.

Çalışmaya Katkısı Olan Tüm Paydaşlar a.

Prof. Dr. Esra SİVEREKLİ

Proje Yürütücüsü

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	v
TABLolar LİSTESİ.....	xiii
GRAFİKLER LİSTESİ.....	xiv
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xvi

BİRİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	1
1.1. Çalışmanın Amacı.....	2
1.2. Çalışmanın Hedef Kitlesi.....	2
1.3. Çalışmanın Yöntemi	2
1.3.1. Paydaş Analizi	3
1.3.2. Firma Analizi	3
1.3.3. KUSİ (Kamu-Üniversite-Sanayi İşbirliği) Analizi	4
1.3.4. Proje Odak Grup Çalışması: Çalıştay ve Şanlıurfa Ticaret ve Sanayi Odası Meslek Komite Toplantısı	4

İKİNCİ BÖLÜM

METODOLOJİK YAPI VE ÖZET BAKIŞ AÇISIYLA LİTERATÜR.....	7
Kaynakça.....	11

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

PROJE PERSPEKTİFLİ ÜST POLİTİKA BELGELERİ ANALİZİ	13
3.1. Proje Perspektifli Üst Politika Belgeleri	14
3.1.1. Onbirinci Kalkınma Planı (2019-2023).....	14
3.1.2. Türkiye Kamu – Üniversite – Sanayi İşbirliği (KÜSİ) Stratejisi ve Eylem Planı (2015-2018)	16
3.1.3. Ulusal Bilim Teknoloji ve Yenilik Stratejisi 2011-2016.....	17
3.1.4. Türkiye Sanayi Stratejisi Belgesi 2015-2018	18
3.1.5. Verimlilik Stratejisi ve Eylem Planı (2015-2018)	18
3.1.6. Orta Vadeli Program (2022-2024)	19
3.1.7. T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı 2019-2023 Stratejik Planı	19
3.1.8. T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı Stratejik Planı 2019-2023	20
Kaynakça.....	21

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

PROJE KAPSAMINDAKİ İLLERİN TEMEL NİTELİKLERİ	23
4.1. Proje kapsamındaki illerin (Adıyaman, Mardin, Şanlıurfa) Temel Nitelikleri	24
Kaynakça.....	28

BEŞİNCİ BÖLÜM

PROJE KAPSAMINDAKİ İLLERİN SEKTÖR ANALİZİ: MEVCUT DURUM VE ÇÖZÜM ODAKLI ÇIKARIMLAR	29
5.1. Proje Kapsamındaki İllerin (Adıyaman, Mardin, Şanlıurfa) Sektör Analizi: Mevcut Durum ve Çözüm Odaklı Çıkarımlar	30
5.2. Proje Kapsamındaki İllerde (Adıyaman, Mardin, Şanlıurfa) Paydaş Analizi: Mevcut Durum ve Çözüm Odaklı Çıkarımlar	53
5.3. Proje Kapsamındaki İllerde (Adıyaman, Mardin, Şanlıurfa) İL KUSİ (Kamu-Üniversite-Sanayi İşbirliği) Planlama ve Geliştirme Kurulu Analizi: Mevcut Durum ve Çözüm Odaklı Çıkarımlar	56

ALTINCI BÖLÜM

SAHA ÇALIŞMASI VE MENTÖRLÜK.....	59
6.2. Mentörlük Uygulaması	62
6.2.1. Adıyaman İlinde Yapılan Faaliyetler	62
6.2.2. Mardin İlinde Yapılan Faaliyetler	64
6.2.3. Şanlıurfa İlinde Yapılan Faaliyetler	65
6.3. İyi Uygulama Örnekleri	66
6.3.1. Adıyaman İli İyi Uygulama Örneği	66
6.3.2. Mardin İli İyi Uygulama Örneği.....	67
6.3.3. Şanlıurfa İli İyi Uygulama Örneği.....	68

YEDİNCİ BÖLÜM

SONUÇ BEKLENTİ VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ.....	69
7.1. Tarımsal Sanayi Eylem Planının Oluşturulmasında İşletme ve Paydaş Perspektifli Sonuçlar	70
7.2. Tarımsal Sanayi Eylem Planının Oluşturulmasında Mentör Uygulaması Perspektifli Sonuçlar	72
EKLER.....	73
PAYDAŞ ANKET ÇALIŞMASI	74
İL KUSİ (KAMU-ÜNİVERSİTE-SANAYİ İŞBİRLİĞİ) PLANLAMA VE GELİŞTİRME KURULU ANKET ÇALIŞMASI	77
FİRMA ANKET ÇALIŞMASI	79

TABLORAR LİSTESİ

Tablo 1:	Paydaş Kurumlar İtibariyle İllere Göre Anket Katılımcı Sayısı	3
Tablo 2:	Firma Ana Faaliyet Alanları İtibariyle İllere Göre Anket Katılımcı Sayısı.....	3
Tablo 3:	KUSİ Planlama ve Geliştirme Kurulu İtibariyle İllere Göre Anket Katılımcı Sayısı	4
Tablo 4:	Yatay Politika Alanları	15
Tablo 5:	2020 Yılı Nüfus İstatistikleri	24
Tablo 6:	2020 Yılı İstatistik Bölge Birimleri Sınıflaması 2.Düzy'e Göre (26 Bölge) İşgücü Durumu	25
Tablo 7:	2020 Yılı İstatistik Bölge Birimleri Sınıflaması 2.Düzy'e Göre (26 Bölge) İstihdam Edilenlerin Sektörel Dağılımı, (%)	25
Tablo 8:	2020 Yılı Tarımsal Yapı.....	26
Tablo 9:	2020 Yılı Tarla Ürünleri Verileri	26
Tablo 10:	2020 Yılı Tarım ve Tarıma Dayalı Sanayi İşletme Sayısı	27
Tablo 11:	Araştırma Katılımcılarının Paydaş Türüne Göre Dağılımı	54
Tablo 12:	Araştırmaya Katılan Paydaş Katılımcıların İş ve İşlemlerinin Kolay ve Hızlı Yürütölme Durumu.....	55
Tablo 13:	Araştırmaya Katılan Paydaş Katılımcıların İl Bazında Tarımsal Sanayi Gelişimini Yeterli Görme Durumu.....	55
Tablo 14:	Araştırmaya Katılan Paydaş Katılımcıların Tarımsal Sanayide Faaliyet Gösteren İşletmelerle Olan İrtibat Durumu	56
Tablo 15:	Araştırmaya Katılan Paydaş Katılımcıların İllerinin Ekonomik Yapısının Tarımsal Sanayi'nin Gelişmesine Uygunluk Gösterme Durumuna İlişkin Görüşleri	56
Tablo 16:	Adıyaman İli Mentörlük Programı Katılımcı Listesi	63
Tablo 17:	Mardin İli Mentörlük Programı Katılımcı Listesi	65
Tablo 18:	Şanlıurfa İli Mentörlük Programı Katılımcı Listesi	66

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 1:	İşletmelerin Ana Faaliyet Alanı.....	30
Grafik 2:	İşletmelerde Doğru Sektörde Yatırım/Üretim Yapıldığına İlişkin Yaklaşımı	31
Grafik 3:	İşletmelerin Personel Bilgileri.....	31
Grafik 4:	İşletmelerdeki Kadın Personel Sayısı.....	32
Grafik 5:	İşletmelerde Mesleki Yeterlilik Belgesi Olan Personel Sayısı	32
Grafik 6:	İşletmelerde Nitelikli Personel Durumu	33
Grafik 7:	İşletmelerin İhracat Durumu	33
Grafik 8:	İşletmelerin Öncelikli Pazar Bölgesi	34
Grafik 9:	İşletmelerin Yerli Yabancı Sermaye Durumu	34
Grafik 10:	İşletmelerin Kalite Sistem Durumu	35
Grafik 11:	İşletmelerde Kalite Kontrol Birimi Varlığı.....	35
Grafik 12:	İşletmelerde Ürün Takip Sistemi Durumu.....	36
Grafik 13:	İşletmelerin Kurumiçi Test/Analiz Altyapısı	36
Grafik 14:	İşletmelerin Yıllık Etki Analizi Durumu	37
Grafik 15:	İşletmelerdeki AR-GE Birimi Durumu	37
Grafik 16:	İşletmelerin AR-GE Desteklerinden Yararlanma Durumları	38
Grafik 17:	İşletmelerin AR-GE Konularında Üniversiteleri İle Diyalog Durumları	38
Grafik 18:	İşletmelerin Teknokent Desteği Konusundaki Yaklaşımı	39
Grafik 19:	İşletmelerin Teknokentlerin Avantajlarını Öğrenme Konusundaki Yaklaşımı	39
Grafik 20:	İşletmelerin Teknokent Bilgi Paylaşımı İletişim Yaklaşımı	40
Grafik 21:	İşletmelerin En Fazla Desteğe İhtiyaç Duyduğu Alanlar	40
Grafik 22:	İşletmelerin Ücretsiz Mentörlük Desteğine Yaklaşımı	41
Grafik 23:	İşletmelerin Makineleşme Konusunda GAP İdaresi Desteği İhtiyacı (Finansal Destek)	41
Grafik 24:	İşletmelerin Makineleşme Konusunda GAP İdaresi Desteği İhtiyacı (Teknik Destek)	42
Grafik 25:	İşletmelerin Sulama Konusundaki Sorunları	42
Grafik 26:	İşletmelerin İhtiyaç Duydukları Finansman Kaynaklarına Erişim Durumu	43
Grafik 27:	İşletmelerin Akıllı Tarım Uygulamalarından Yararlanma Durumu	43
Grafik 28:	İşletmelerin Bilgi Teknolojilerinden Yararlanma Durumu	44
Grafik 29:	İşletmelerin E-Ticaretten Yararlanma Durumu	44
Grafik 30:	İşletmelerin Ulusal Pazarlardan Yararlanma Durumu	45
Grafik 31:	İşletmelerin Mevcut Ürünlerinin Katma Değeri Yüksek Ürünler ile Değişimine Yaklaşımı	45
Grafik 32:	İşletmelerin Çevreye Duyarlı Üretim Uygulamaları	46
Grafik 33:	İşletmelerin Finansman Kaynağı Olarak Bankalara Başvurma Durumu	46
Grafik 34:	Bankaların İşletmelere Geri Dönüş Durumu	47
Grafik 35:	İşletmelerin İş Sağlığı ve Güvenliği Tedbirleri	47
Grafik 36:	İşletmelerin İlgili Oda Borsa İle İrtibat Durumu	48
Grafik 37:	İşletmelerin Doğal Kaynaklara Erişim Durumu	48
Grafik 38:	İşletmelerin Hasat Kaybı Durumu	49
Grafik 39:	Hasat Kaybına Uğrayan İşletmelerde Hasat Kaybının Nedenleri	49
Grafik 40:	Tarımsal İlaç Kullanımı Konusunda İşletmelerin Aldığı Nitelikli Bilgi Desteği	50
Grafik 41:	Tarımsal Sanayi Stratejisinin Oluşturulabilmesinde Öncelikli Faktörler	51
Grafik 42:	İşletmelerin COVID-19 Sürecinden Olumsuz Etkilenme Durumu.....	51
Grafik 43:	COVID-19 Sürecinin İşletmelerin Üretim Hacmi Üzerindeki Etkisi	52
Grafik 44:	İşletmelerin COVID-19 Sürecinde Kısa Çalışma Ödeneğinden Yararlanma Durumu	52
Grafik 45:	İllere Göre Araştırmaya Katılan Paydaş Kurum ve Kuruluşların Oranı	53
Grafik 46:	Araştırmaya Katılan Paydaş Katılımcıların Birincil Paydaşı	54

Grafik 47:	Araştırmaya Katılan KUSİ Kurulu Katılımcılarının Kurum ve Kuruluş İtibariyle Türü	57
Grafik 48:	Araştırmaya Katılan KUSİ Kurulu Katılımcılarının KÜSİ Hakkındaki bilgi düzeyi	58
Grafik 49:	İllere Göre Eğitim Alan Mentör Sayısı.....	61
Grafik 50:	İllere Göre Eşleştirme Yapılan Menti Sayısı	62

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1:	KOBİ Mentörlüğü Sertifika Programı İçeriği	61
----------	--	----

BİRİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Yazar

Dr. Öğretim Üyesi Hamza ERDOĞDU

T.C. SANAYİ VE
TEKNOLOJİ BAKANLIĞI

Bu bölümde, araştırmanın amacı, kapsamı ve yöntemini oluşturan değerlendirme genel perspektiften yapılacaktır.

1.1. Çalışmanın Amacı

Güneydoğu Anadolu Projesi Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı tarafından finanse edilen “Şanlıurfa-Adıyaman-Mardin Kamu-Üniversite-Sanayi İşbirliğinde Tarımsal Sanayi Stratejisi ve Uygulamaya Dayalı Eylem Planı” başlıklı projenin temel amacı; Türkiye’nin az gelişmiş ve gelişmekte olan illeri arasında yer alan Şanlıurfa, Adıyaman ve Mardin’de istihdamın, teknoloji üretiminin ve sanayinin gelişimine; üniversite ve sanayi arasında işbirliğini artırıcı faaliyetler ile bölgede Ar-Ge ve yenilik kapasitesini artırarak ve teknoloji seviyesi yüksek, katma değeri yüksek ürünler üretilmesini sağlayarak ivme kazandırmak olarak belirlenmiştir.

1.2. Çalışmanın Hedef Kitle

Şanlıurfa, Adıyaman ve Mardin İllerinde faaliyet gösteren tarımsal sanayi firmaları, Harran Üniversitesi, Adıyaman Üniversitesi ve Mardin Artuklu Üniversitesi Öğretim Elemanları ve ilgili illerdeki kamu sektörü, özel sektör ve gönüllü kuruluşların yer aldığı üçüncü sektör temsilcileri çalışmanın hedef kitle içerisinde yer almıştır. İlgili hedef kitle katılımcıları; bir taraftan projenin yürütücü ve araştırmacıları olarak çalışmada yer alırken, diğer taraftan ilgili firma yetkilileri ve dış paydaşlar konuyla ilgili geri dönüşlerinin alınması amacıyla çalışmada yer almışlardır.

1.3. Çalışmanın Yöntemi

Çalışmada nitel ve nicel veri toplama teknikleri birlikte kullanılmıştır. Bunlar anket formları, derinlemesine mülakat ve odak grup çalışmaları ile gerçekleştirilen yöntemlerdir. Bununla birlikte, literatür taraması; “Üst Ölçekli Ulusal Strateji Belgelerinin İncelenmesi” ve “Yasal Yükümlülükler ve Mevzuatın İncelenmesi” yoluyla desteklenmiştir. Bu durum çalışmanın literatür bölümünü güçlü kılan ve aynı zamanda proje müracaat metninde de yer verilen bir özelliğidir.

Çalışmada saha uygulamalarının ve paydaş fikirlerinin değerlendirilmesinde kullanılan anketler ve/veya soru formları “Paydaş Analizi”, “Firma Analizi” ve “Kamu-Üniversite- Sanayi İşbirliği (KUSİ) Analizi” olarak üç ana başlıkta ve online anketler üzerinden gerçekleştirilmiştir. Çalışma kapsamında tamamlanan diğer çalışmaları oluşturan derinlemesine görüşmeler ve Çalıştay araştırmanın saha araştırmalarına yönelik diğer kısımlarını oluşturmuştur. Araştırma kapsamında gerçekleştirilen tüm çalışmaların her aşamada duyurularının yapılması, görünürlüğünün sağlanması ve proje kurumsal hafızasının oluşturulması amacıyla <http://unigap.harran.edu.tr/> uzantılı proje web sayfası oluşturulmuş ve ilgili tüm kurum ve kuruluşlarla paylaşılmıştır.

Çalışmanın hazırlık aşamasında üst ölçekli ulusal strateji belgeleri, yasal yükümlülükler ve mevzuat incelenmiş ve ayrıntılı ulusal ve uluslararası literatür taraması yapılmıştır. Sonrasında KÜSİ’nin ana bileşenleri olan kamu, üniversite ve sanayinin Şanlıurfa, Adıyaman ve Mardin’deki mevcut durumuna dair sahadan toplanacak verilerin temin edileceği tarımsal sanayi firmaları ve girişimciler Şanlıurfa Ticaret ve Sanayi Odası, Mardin Artuklu Üniversitesi proje araştırmacısı ve Adıyaman Üniversitesi Teknoloji Transfer Ofisi Uygulama ve Araştırma Merkezi tarafından belirlenmiştir. Çalışmada Mardin Artuklu Üniversitesi adına Dr. Öğretim Üyesi Ahmet Kayaoğlu, Adıyaman Üniversitesi adına Doç. Dr. Seval Uyanık araştırmanın ilgili üniversite temsilcileri olarak araştırmaya katkı sağlamışlardır. Hazırlık çalışması sırasında araştırmacıların aynı zamanda daha sonra gerçekleştireceği saha çalışmasında kullanacağı veri toplama (anket, derinlemesine görüşme, odak grup çalışması vb)

soru formları oluşturulmuştur. Bu formlar, pilot uygulamalar yardımı ile doğrulanarak nihai hale getirilmiştir. Çalışmada dört farklı anket formu kullanılmıştır. Bunların uygulanması sonucunda elde edilen analiz sonuçları aşağıda verilmiştir.

1.3.1. Paydaş Analizi

Güneydoğu Anadolu Projesi Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığınca finansmanı sağlanan “Şanlıurfa-Adıyaman-Mardin Kamu-Üniversite-Sanayi İşbirliğinde Tarımsal Sanayi Stratejisi ve Uygulamaya Dayalı Eylem Planı”nın hazırlığı kapsamında paydaş olarak konu ile ilgili olduğu düşünülen/kabul edilen kamu kurum ve kuruluşları, kamu kurumu niteliğinde meslek kuruluşları, sivil toplum kuruluşları ve özel sektörde görev yapan yetkililer ile uzmanların görüş ve önerilerinin alınması amacıyla Mart 2020 ile Mart 2021 tarihleri arasında paydaş anketi uygulanmıştır. Bu kapsamda katılımcılara tarımsal sanayi ile ilgili olarak 11 adet soru yöneltilmiştir. Paydaş olarak değerlendirilen kurumların türleri ile çalışmanın gerçekleştirildiği üç ilde ankete katılım gösterenlere ait bilgiler Tablo 1’de verilmiştir. Üç ilden ankete katılanların toplam sayısı 58’dir.

Tablo 1: Paydaş Kurumlar İtibariyle İllere Göre Anket Katılımcı Sayısı

		İller			Toplam
		Adıyaman	Mardin	Şanlıurfa	
Paydaş Kurum Türü	Kamu sektörü	14	22	15	51
	Yerel idare	0	0	1	1
	Özel sektör	0	1	0	1
	Üniversite	1	0	0	1
	Sivil toplum kuruluşu	1	2	1	4
Toplam		16	25	17	58

1.3.2. Firma Analizi

Proje kapsamında Şanlıurfa, Adıyaman ve Mardin illerinde faaliyet alanı olarak tarıma dayalı sanayi içerisinde değerlendirilen firmalara Mart 2020 ile Mart 2021 tarihleri arasında firma anketi uygulanmıştır. Bu kapsamda firmalara personel, ihracat, kalite ve AR-GE alanlarına ilave olarak tarımsal sanayi stratejisi başlıklarında toplam 43 adet soru yöneltilmiştir. Firmaların ana faaliyet alanları ile firmaların faaliyet gösterdikleri illere ait bilgiler Tablo 2’de verilmiştir. Üç ilde ankete katılan toplam firma sayısı 71’dir.

Tablo 2: Firma Ana Faaliyet Alanları İtibariyle İllere Göre Anket Katılımcı Sayısı

		İller			Toplam
		Adıyaman	Mardin	Şanlıurfa	
	Gıda ürünlerinin imalatı	3	3	4	10
	Sebze ve meyvelerin işlenmesi ve saklanması	2	1	0	3
	Bitkisel ve hayvansal sıvı ve katı yağların imalatı	0	4	0	4
	Süt ürünleri imalatı	2	0	3	5
	Süthane işletmeciliği ve peynir imalatı	0	0	2	2
	Öğütülmüş tahıl ürünleri, nişasta ve nişastalı ürünlerin imalatı	2	6	0	8
	Öğütülmüş hububat ve sebze ürünleri imalatı	0	8	0	8
	Fırın ve unlu mamuller imalatı	0	4	2	6
	Tarım ve ormancılık makineleri imalatı	0	0	1	1
	Gıda, içecek ve tütün işleme makineleri imalatı	1	0	0	1
	Doğal pamuk elyafı imalatı	8	0	13	21
	Üreti amaçlı tohum işleme	1	0	0	1
	Kuru bakliyat	1	0	0	1
	Toplam	20	26	25	71

1.3.3. KUSİ (Kamu-Üniversite-Sanayi İşbirliği) Analizi

Proje kapsamında Şanlıurfa, Adıyaman ve Mardin illerinde KUSİ (Kamu-Üniversite-Sanayi İşbirliği) Planlama ve Geliştirme Kurulunda faaliyet gösteren Kamu ve Özel Sektör Kuruluşları içerisinde değerlendirilen Mart 2020 ile Mart 2021 tarihleri arasında KUSİ anketi uygulanmıştır. Bu kapsamda kamu ve özel sektör kuruluşlarına KUSİ faaliyetleri başlıklarında toplam 10 adet soru yöneltilmiştir. Kamu ve özel sektör kuruluşları ile KUSİ'nin faaliyet gösterdikleri illere ait bilgiler Tablo 3'de verilmiştir. Üç ilde ankete katılan toplam katılımcı sayısı 24'dir.

Tablo 3: KUSİ Planlama ve Geliştirme Kurulu İtibariyle İllere Göre Anket Katılımcı Sayısı

		İller			Toplam
		Adıyaman	Mardin	Şanlıurfa	
Kamu ve Özel Sektör Kuruluşları	Kamu kurumu	4	4	4	12
	Özel sektör	1	0	0	1
	Üniversite	2	0	2	4
	Sivil toplum	1	1	1	3
	Diğer	2	0	2	4
Toplam		10	5	9	24

1.3.4. Proje Odak Grup Çalışması: Çalıştay ve Şanlıurfa Ticaret ve Sanayi Odası Meslek Komite Toplantısı

Çalışma kapsamında Şanlıurfa, Adıyaman ve Mardin illerinden paydaşlar ve firma temsilcilerinin katılımıyla 09.04.2021 tarihinde Şanlıurfa Ticaret ve Sanayi Odası'nın organizasyonu ve Adıyaman Üniversitesi Teknoloji Transfer Ofisi Uygulama ve Araştırma Merkezi proje ekibi ve Harran Üniversitesi proje ekibinin yüzyüze tam katılımı ile gerçekleştirilen ve işletmelerin online olarak katılım sağladığı çalıştayda katılımcılara, etkinliğe hangi ilden katılım sağladıklarının sorulmasının ardından illerinde;

- Tarım sektörü denilince akla gelen temel başlığın ne olduğu,
- Tarım sektörünün öncelikli sorunları,
- Tarım sektörünün gelişmesi için öncelikli başlığın ne olduğu,
- Tarım sektörünün gelişmesinde kamu-üniversite işbirliği düzeyini nasıl tanımladıkları

soruları **yöneltilmiştir.**

Çalışma kapsamında gerçekleştirilen saha çalışmalarında derinlemesine görüşmeler ve odak grup çalışmaları için belirlenen dört temel grup ise aşağıda olduğu gibi belirlenmiş ve projenin farklı zaman dilimlerinde ve aşamalarında ilgili görüşmeler ve odak grup çalışmaları kapsamında Çalıştay ilgili paydaşların katkılarıyla yüzyüze ve/veya online olarak gerçekleştirilmiştir.

- Kamu Kurumları: Şanlıurfa, Adıyaman ve Mardin'deki kamu kurumları,
- Üniversiteler: Harran Üniversitesi, Adıyaman Üniversitesi ve Mardin Artuklu Üniversitesi ve bunların ilgili birimleri (Teknokent ve TTO gibi),
- Sanayi Şirketleri: Şanlıurfa, Adıyaman ve Mardin'de faaliyet gösteren sanayi firmaları ve
- Şemsiye Örgütler: Sanayi ve Ticaret Odaları ve Organize Sanayi Bölgeleri.

Çalışma kapsamında tarımsal sanayi stratejisinin saha geri bildirimli oluşturulması amacıyla 15.03.2021 tarihinde gerçekleştirilen bir diğer saha çalışması ise; Şanlıurfa Ticaret ve Sanayi Odası işbirliğinde ilgili meslek komite üyeleriyle yüzyüze yapılan meslek komite toplantısı olmuştur. Toplantıya katılan meslek komiteleri Şanlıurfa Ticaret ve Sanayi Odası tarafından; seracılık ve süs bitkileri yetiştiriciliği, çırçır işletmesi ve balya pamuk

tedarikçisi, zirai ilaçlar toptancılığı, sigortacılık ve tarım ve hayvancılık olarak belirlenmiş ve toplantıya davet edilmişlerdir. Yüzyüze mülakat yöntemi ile gerçekleştirilen toplantıda; özellikle teşvik ve hibe uygulamaları, tarımsal ilaç kullanımları konusundaki mevcut durum, tarım politikalarında istikrar, kooperatifçiliğin önemi, kamu kurumları ve Üniversitelerin tarım ekonomisinin gelişmesindeki öncü rolleri, hayvancılığın gelişmesi ve lisanslı depoculuk konuları üzerinde durulmuştur.

Gerek Çalıştay'dan gerekse Şanlıurfa Ticaret ve Sanayi Odası'nda ilgili meslek komitesi üyeleri ile gerçekleştirilen meslek komite toplantısından elde edilen sonuçlar raporun değerlendirilmesi ve tarımsal sanayi stratejisinin oluşturulmasında rapora önemli katkılar sağlamıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

**METODOLOJİK YAPI
VE ÖZET BAKIŞ
AÇISIYLA LİTERATÜR**

Yazar

Dr. Öğretim Üyesi Nihat KÜÇÜK

**T.C. SANAYİ VE
TEKNOLOJİ BAKANLIĞI**

Bu bölümde, araştırma konusu yapılan projenin metodolojik yapısı ve özet bakış açısıyla literatür değerlendirilmesi yapılacaktır.

Yeryüzündeki tüm canlılar yaşamlarını sürdürebilmek için besinlerden sağladıkları enerjiye, dolayısıyla besin kaynaklarına muhtaçtırlar. Sadece bu neden bile gelişmişlik seviyelerine bakılmaksızın tüm ülkeler ve toplumlar için gıda üretimini de kapsayan tarımsal üretimin ve dolayısıyla tarım sektörünün stratejik önemini vurgulamak için yeterlidir (Boyles vd., 2011; Norton vd., 2021). Günümüzde hızla artan nüfus, sürekli artan ve çeşitlenen gıda tüketim alışkanlıkları, doğal kaynakların kıtlığı, çevre sorunları, küresel ısınma ve iklim değişikliği, tarımsal üretimin risklere bağlı miktarı, kalitesi, çeşitliliği ve yeterliliği ile gıda güvenliği ciddi endişelere yol açmaktadır (Reidsma vd., 2010; Savari vd., 2021; Aydogdu vd., 2021:2). Zirai ürünlerin tüm insanlar için zorunlu gıda maddelerini kapsamalarının yanı sıra milyonlarca ailenin temel geçim kaynağı olması ve sanayi sektörüne temel girdi sağlaması da tarımsal faaliyetlerin stratejik önemini artırmaktadır (Özdemir vd., 2020: 1271).

Yavuz ve Dilek'e göre (2019) gelecek 40 yıllık zaman diliminde dünya nüfusunun 2,15 milyar kişi, küresel ölçekte kişi başı gelirin de 1,8 kat artacağı tahmin edilmektedir. Bu öngörüye bağlı olarak; gıda ürünleri, hayvan yemi ve biyoyakıt talebinin önemli ölçüde artacağını ve bu artışın sonucunda iklim değişikliği, kuraklık, su kaynakları yönetiminin güçlüğü gibi sorunlar nedeniyle tarımsal faaliyetlerin sürdürülebilirliğinin önem derecesinin de artacağını söylemek mümkündür. Nitekim, iklim değişikliği, toplumların kalkınması bağlamında tüm dünyada en büyük tehdidi oluşturmaktadır. İklim değişikliğinin sıcaklığı, yağış düzenini ve diğer iklim parametrelerini değiştirdiği konusunda bir fikir birliği mevcuttur ve araştırmalar, iklim değişikliğinin, hava değişkenliğinin ve aşırı çevresel şokların farklı ülkeler üzerinde farklı etkileri olduğunu ortaya koymaktadır (Lipper vd., 2014). İklim anomalileri ve çevresel şoklar aynı zamanda özellikle bitkisel üretim ve hayvancılık gibi tarımsal faaliyetler için ciddi zorlukları da beraberinde getirmektedir (Sardar ve ark., 2020:79-80).

Tarımsal faaliyetler, doğası gereği çevre koşullarında çoğu zaman negatif etkiler meydana getirmekte, bu durum ise bu faaliyetlerin gelecekte de aynı çevre koşullarında sürdürülmesine engel teşkil etmektedir. İşte tarımsal faaliyetlerin gelecekte de uygun çevre koşullarında yapılmasını mümkün kılacak tedbirlerle birlikte yürütülmesi, sürdürülebilir tarım olarak kabul edilmektedir. Ancak, sürdürülebilir tarımın devamlılığı konusunda sadece tarım sektörüyle ilişkili kurum ve kuruluşlarla birlikte bu faaliyetleri icra eden insanların alabileceği maksimum tedbirler ne yazık ki sınırlı ve yetersiz kalmaktadır. Zira bugünün dünyasında insanlığın geleceği açısından en fazla endişe uyandıran çevresel problemlerin başında iklim değişikliği, küresel ısınma, kuraklık, toprakla birlikte su kaynaklarının kirlenmesi ve azalması gelmektedir. Bu problemleri ortaya çıkaran, şiddetini artıran faktörler sadece tarımsal faaliyetlerle sınırlı olmadığı gibi, tarım sektörünün çözüm noktasında tek başına inisiyatif yürütmesi de mümkün görünmemektedir.

Özellikle Covid-19 pandemi sürecinde neredeyse tüm sektörlerde tedarik zincirinin bozulması neticesinde başlayan ve güncel bir küresel sorun haline gelen emtia fiyatlarındaki artış, gıda ve diğer tarım ürünleri gibi insanların günlük tüketimine konu oluşturan zaruri ihtiyaç maddelerine de sirayet etmiştir. Yavuz'a göre (2021), gıda ürünleri enflasyonu son dönemlerde dünyanın ve Türkiye'nin başlıca gündemini teşkil etmektedir. Gıda ürünleri "tüketici fiyat endeksi" (TÜFE) artış hızının, genel TÜFE artış hızına nazaran daha şiddetli olması durumunda "gıda enflasyonu" ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda, FAO (Food and Agriculture Organization of the United Nations) 2003-2021 dönemi gıda fiyat endeksleri değerlendirildiğinde; 2011 yılına kadar artış yaşanmış (2009 yılındaki düşüş dışında), 2011-2016 periyodundaki düşüşün akabinde Covid-19 pandemi süreciyle birlikte (2020 yılında) bu süreç küresel ölçekte artışa dönüşmüş ve endeks 91'den 113'e yükselmiştir. Türkiye'de ise 2020 yılının ikinci çeyreğinde başlayan ve giderek şiddetlenen gıda ürünleri fiyat artışları gıda ürünleri enflasyonuna dönüşmüştür.

Dünya petrol fiyatlarındaki arz şoklarına bağlı istikrarsızlık ve çevre üzerindeki sera gazı emisyonu gibi faktörler nedeniyle petrole alternatif olarak ortaya çıkan etanol, metanol ve biyo-dizel endüstrisinin dünyada hızlı bir şekilde büyümesi dikkat çekmektedir (Mutuc vd., 2011:40-49). Böylece biyoyakıt talebindeki ve dolayısıyla üretimindeki artış, tarım ve enerji sektörü arasındaki ilişki seviyesini ve bağımlılığını yükseltmiş ve (Özdemir vd., 2020: 1271) çoğunlukla mısır ve pamuk tohumu gibi diğer yağlı tohumların işlenmesiyle elde edilen etanol yaygın bir şekilde biyoyakıt olarak kullanılmaya başlanmıştır. Doğrudan biyoyakıt üretiminde kullanılan ürünlerin fiyatlarındaki artış, tarım ürünlerinin arz ve talep koşullarını da önemli ölçüde etkilemiştir (Welch vd., 2008:99-108; Küçük, 2015: 87).

Tarım sektörünün stratejik önemine ilişkin üzerinde durulması gereken bir diğer başlık, bu sektörün ülkelerin sosyoekonomik yapıları üzerindeki doğrudan ve dolaylı etkileridir (Fischer vd., 2005; Mobolade vd., 2019). Dünyanın her yerinde tarım, kendine özgü yapısı ve stratejik önemi nedeniyle çeşitli araçlarla desteklenmektedir. Tarımsal üretimin diğer sektörlerle göre daha fazla desteklenmesinin en önemli nedenleri arasında diğer sektörlerden farklı olarak; doğal koşullarda yapılması, risk ve belirsizliklerin yüksek olması, yatırım çekiciliğinin düşük olması, yatırım sermayesi geri dönüşünün yavaş olması, kırsal alanlarda sınırlı depolama ve pazarlama imkanları yer almaktadır (Aydogdu vd., 2020; Aydogdu vd., 2021:2). Küresel zirai ürün piyasaları, tarımsal faaliyetlerin diğer sektörlerle nazaran daha özel koşullarda yürütülmesine bağlı olarak daha fazla oynaklık göstermektedir. Bu durum esasen arz edilen ürün miktarının, değişken ve kontrol edilemeyen iklim koşullarına bağımlı olmasından kaynaklanır. Bununla birlikte tarımsal üretimin, diğer ürünlere nazaran daha fazla oynaklık gösteren fiyatlara karşı gösterdiği gecikmeli tepki de, tarımsal ürün piyasalarında daha fazla istikrarsızlığa yol açabilmektedir (Tangermann, 2014). Tarım sektörünün sahip olduğu bu özellikler ülkelerde sosyo ekonomik yapı üzerinde önemli ve birbirinden farklı etkilere yol açabilmektedir.

Tarım sektörü bir taraftan gıda işleme ve diğer tarıma dayalı sanayi sektörlerine hammadde vermek suretiyle destek sağlarken, bu sektörlerin gelişmesiyle birlikte önemini artırmakta ve geri besleme şeklinde bu sektörler tarafından desteklenmektedir. Bu bağlamda geniş anlamıyla tarım; tarla ürünleri üretimi, bahçecilik, meyve ve sebze üretimi, süt hayvancılığı, et hayvancılığı, ormancılık, deniz ve tatlı su ürünlerine yönelik tüm faaliyetleri kapsamaktadır. İktisadi konjonktürel dönemlerin farklılık gösteren iktisadi düşünce anlayışlarına rağmen, tarım sektörünün taşıdığı önem ve temel başlıkları her dönemdeki etkisini korumuştur. Bu durum küreselleşme süreci için de geçerliliğini sürdürmüş ve tarım sektörünün tüm dünya için taşıdığı önem iklim değişikliklerinin de etkisiyle artarak devam etmiştir.

Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde sanayi ve tarım sektörleri, karşılıklı bağımlılık ilişkisi içerisindedirler. Sanayi sektörü bir taraftan tarımsal faaliyetlerin yürütülmesini sağlayan tarım makineleri, gübre, kimyasal ilaçlar gibi ürünler üreterek tarım sektörünü desteklemekte, diğer taraftan tarım sektöründen tedarik ettiği hammaddeleri işleyerek endüstriyel ürünlere dönüştürmektedir (Göktürk, 2002). Bu karşılıklı girift ilişki, her iki sektörün entegrasyonunu sağlarken ortaya çıkan sinerji ulusal ekonomi açısından avantaja evrilmektedir. Tarım sektöründeki üreticiler, hem tarımsal faaliyetlerde kullandığı ara malı ve çeşitli girdileri temin etme hususunda, hem de ürünleri için daha rahat pazar bulma hususunda avantajlı konuma gelmektedirler. Sanayi sektörü tarafından yeni teknolojilerin geliştirilmesi tarımsal üretimde verimliliği artırırken, maliyetlerin de azalmasını sağlamaktadır. Bu entegrasyonun tarıma dayalı sanayi için sağladığı avantajlar ise; hem nicel ve hem de nitel açıdan arzu edilen seviyede hammadde temin edilmesi noktasındaki zorlukların nispeten aşılmasıdır. Tarım ve sanayi sektörleri arasındaki entegrasyon aynı zamanda ulusal ekonomilere katma değer artışı, tarım sektöründeki fazla işgücünün sanayi sektörüne aktarılması ve gelir dağılımında iyileşme olarak yansiyabilmektedir (Yavuz ve Dilek, 2019:27).

Türkiye’de tarım sektörü, toplam iş gücü istihdamının %20’sini barındırırken çeşitli sanayi dallarına ham madde tedarik etmek suretiyle de ihracat gelirlerinin artışına da katkı sağlamaktadır (Yavuz ve Dilek, 2019:11). Tarım ve Orman Bakanlığı (2021) verilerine göre Türkiye’nin 2020 yılı GSYH’sı 716,9 milyar USD ve tarım sektörünün GSYH katkısı % 6,7 (47,9 milyar USD)’dir. Türkiye İhracatçılar Meclisi (TİM, 2021) verilerine göre; Türkiye’nin 30 Kasım 2020-31 Ekim 2021 dönemi son 12 aylık bitkisel ürün ihracatı, 18,6 milyar USD, hayvansal ürün ihracatı 3,2 milyar USD, mobilya, kağıt ve orman ürünleri ihracatı 6,7 milyar USD, tekstil ve

tekstil hammaddeleri ihracatı 9,8 milyar USD, hazır giyim ve konfeksiyon ürünleri ihracatı 19,9 milyar USD olmak üzere tarım ve tarıma dayalı sanayi sektörünün toplam ihracat tutarı yaklaşık 58,2 milyar USD'dir. Anılan periyotta Türkiye'nin toplam ihracat geliri yaklaşık 215,7 milyar USD, tarım sektörünün, hammadde sağladığı tarıma dayalı sanayi dalları ile birlikte toplam ihracat geliri içerisindeki payı ise yaklaşık %27'dir.

18. Yüzyılda İngiltere'de ortaya çıkan ve Avrupa'da hızla yayılan Sanayi Devrimi'nden sonra 21. Yüzyılda ikinci dalgası ortaya çıkan küreselleşme süreci beraberinde bazı anlayış değişimlerini de getirmiştir. Özellikle ekonomi yönetimi ve kamu yönetimi alanında ortaya çıkan temel ilkelerin tüm dünyada hızla yayılmasıyla kalkınma başta olmak üzere ekonomik işleyişte önemli bazı dönüşümler ortaya çıkmıştır. Yerel kalkınmanın önem kazandığı bu süreçte, bölgesel aktörlerin önemi artmış ve kalkınmanın sağlanmasında yerelden küresele doğru ilerleyen kalkınma anlayışı üzerinde durulmaya başlanmıştır. Bu bağlamda coğrafi yapılanmaların istatistiki sınıflandırmaları da değişime uğramış ve kalkınma süreçlerinin yerel/bölgesel düzeyde takip edilmesi hedeflenmiştir.

Türkiye'de bölgesel istatistiklerin toplanması, kalite ve çeşitliliğinin artırılması, Avrupa Birliği İstatistiki Veri Tabanı oluşturulması, bu verilerle bölgelerin sosyo-ekonomik analizlerinin yapılarak bölgesel politikaların çerçevesinin belirlenmesi ve AB bölgesel gelişme politikalarına uyum sağlanması amacıyla 28.08.2002 Tarihli ve 2020/4720 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile ülke düzeyinde "İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması (İBSS)" tanımlanmıştır. Böylece ekonomik, sosyal ve coğrafi yönden benzerlik gösteren komşu illerin bölgesel kalkınma planları ve nüfus büyüklükleri dikkate alınarak Düzey 1 ve Düzey 2 sınıflandırmaları yapılmıştır. Yapılan sınıflandırmalar aynı zamanda ortak ve/veya birbirine yakın ekonomik gelişmişlik ve yapı düzeyinde olan ilgili illerde yerel kalkınmanın sağlanması amacıyla öngörülen mali destek uygulamaları için de belirleyici olmuştur.

Tarım sektörü insanlığın doğuşuyla birlikte önemini her dönemde koruyan ve diğer sektörlerle işbirliği içerisinde olan belirleyici sektörlerden birini oluşturmuştur. Dünya iktisadi konjonktürünün her döneminde önemini koruyan kalkınma sürecinin de önemli başlıklarından olan tarım sektörünün değerlendirilmesinde küresel, bölgesel, yerel özellik ve yapılanmalar belirleyici olmuştur. Bu bağlamda son dönemlerde yapılan istatistiki sınıflandırmalar söz konusu değerlendirmelerin tarım sektörü açısından yapılmasında önemli bir yere sahip olmuş ve tarımsal destek uygulamaları ve politika saptamalarının bu sınıflandırmalar esas alınarak gerçekleştirilmesi hedeflenmiştir. Çalışma bulguları bu yönüyle büyük öneme sahip olup, araştırmada esas alınan sektörel ve yerel bakış açısıyla il bazlı değerlendirme sonuçlarının; mali destek uygulamalarının planlanması ve uygulanmasında katkı sağlayacağı beklenilmektedir.

Kaynakça

- Aydogdu, M.H., Sevinç, M.R., Cañçelik, M., Dogan, H.P., Sahin, Z. (2020). Determination of Farmers' Willingness to Pay for Sustainable Agricultural Land Use in the GAP-Harran Plain of Turkey. *Land* 2020, 9(8), 261. <https://doi.org/10.3390/land9080261>.
- Aydoğdu, M.H., Cañçelik, M., Sevinç, M.R., Çullu, M.A., Yenigün, K., Küçük, N., Karlı, B., Ökten, Ş., Beyazgül, U., Doğan, H.P., Sevinç, G., Şahin, Z., Mutlu, N., Kaya, C., Yenikale, A., and Yenikale, A. (2021). Are You Happy to Be a Farmer? Understanding Indicators Related to Agricultural Production and Influencing Factors: GAP-Şanlıurfa, Turkey. *Sustainability* 2021, 13, 12663. <https://doi.org/10.3390/su132212663>.
- Boyles, J.G., Cryan, P.M., McCracken, G.F., and Kunz, T.H. (2011). Economic Importance of Bats in Agriculture. *Science*, 332(6025): 41–42. <https://doi.org/10.1126/science.1201366>.
- Fischer, G., Shah, M., Tubiello, F.N., and Van Velhuizen, H. (2005). Socio-Economic and Climate Change Impacts on Agriculture: An Integrated Assessment, 1990–2080. *Philos. Trans. R. Soc. B Biol. Sci.* 2005, 360(1463): 2067-2083. <https://doi.org/10.1098/rstb.2005.1744>.
- Küçük, N. (2015). Pamuđun Dünyası Küresel Aktörler ve Politikalar. *ASSAM Uluslararası Hakemli Dergi (ASSAM-UHAD)*, 2(4), 81-113.
- Lipper, L., Thornton, P., Campbell, B.M., Baedeker, T., Braimoh, A., Bwalya, M., Torquebiau, E.F. (2014). Climate-Smart Agriculture for Food Security. *Nature Climate Change*, 4 (12): 1068-1072.
- Mobolade, A.J, Bunindro, N., Sahoo, D., and Rajashekar, Y. (2019). Traditional Methods of Food Grains Preservation and Storage in Nigeria and India. *Ann. Agric. Sci.* 2019, 64: 196–205.
- Mutuc, M., Pan, S., Hudson, D. (2011). Response of Cotton to Oil Price Shocks, *Agricultural Economics Review*, 12(2):40-49.
- Norton, G.W., Alwang, J., Masters, W.A. (2021). *Economics of Agricultural Development: World Food Systems and Resource Use*, 4th ed., Routledge: London, UK.
- Özdemir, F.N., Urak, F., Bilgiç, A., ve Yavuz, F. (2020). Türkiye’de Koyun Eti, Besi Yemi, Benzin Reel Fiyatlarının ve Döviz Kurunun Koşullu Varyanslarındaki Oynaklığın VAR – Asimetrik BEKK – GARCH (1, 1) Modeli İle Tahmin Edilmesi. *KSÜ Tarım ve Dođa Dergisi*, 23(5):1270-1284. DOI: 10.18016/ksutarimdog.a.vi.631256.
- Reidsma, P., Ewert, F., Lansink, A.O., and Leemans, R. (2010). Adaptation to Climate Change and Climate Variability in European Agriculture: The importance of Farm Level Responses. *Eur. J. Agron.* 2010, 32: 91–102.
- Sardar, A. , Kiani, A. K. , Kuslu, Y., and Bilgiç, A. (2020). Examining The Role of Livelihood Diversification as a Part of Climate-Smart Agriculture (CSA) Strategy . *Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 51(1): 79-87. DOI: 10.17097/ataunizfd.604937.
- Savari, M., Abdesahi, A., Gharechae, H., and Nasrollahian, O. (2021). Explaining Farmers' Response to Water Crisis Through Theory of the Norm Activation Model: Evidence from Iran. *Int. J. Disaster Risk Reduct.* 2021, 60, 102284. <https://doi.org/10.1016/j.ijdr.2021.102284>.
- T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı (2021). *Cari Fiyatlarla Tarımsal GSYH ve Tarımın Payı*. <https://www.tarimorman.gov.tr/SGB/Belgeler/Veriler/GSYH.pdf>. (Erişim Tarihi: 22.11.2021).
- Tangermann, S. (2014). *Post-Bali Issues in Agricultural Trade: A Synthesis. Background Document for the OECD Global Forum on Agriculture: Issues in Agricultural Trade Policy*, 2 December 2014, Paris.
- TİM, (2021). *Türkiye İhracatçılar Meclisi, TİM Raporları Aylık İhracat*. <https://tim.org.tr/tr/ihracat-rakamlari>. (Erişim Tarihi: 22.11.2021).
- Welch, M., Pan, S., Mohanty, S., an Fadiga, M., (2008). *Economics & Marketing: Ethanol's Effect on the U.S. Cotton Industry*. The Cotton Foundation, *The Journal of Cotton Science*, (12): 99–108.
- Yavuz, F. (2021). *Türkiye’de Gıda Enflasyonu Tarladan Çatala Sorunların Bir Göstergesi*. SETA Yayınları 185, I. Baskı: 2021, İstanbul.
- Yavuz, F., ve Dilek, Ş. (2019). *Türkiye Tarımına Yeniden Bakış*. SETA Yayınları 131 I. Baskı: 2019, İstanbul.

İNNOVASYON ODAKLI KOBİ MENTORLUĞU SERTİFİKA PROGRAMLARI

2020 ©

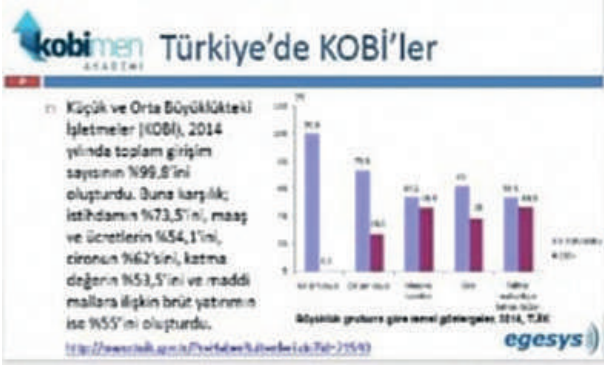
EGESYS AR-GE VE İNOVASYON MERKEZİ

Orta Gelir Tuzağı (*) !

Ekonomiler	Kişi başına yıllık ortalama gelir
Düşük gelirli ekonomiler	1.005 doların altı
Orta gelirli ekonomiler	1.006 – 3.275 dolar arası
Akt orta gelirli ekonomiler	1.006 – 3.975 dolar arası
Üst orta gelirli ekonomiler	3.976 – 12.275 dolar arası
Yüksek gelirli ekonomiler	12.276 dolar ve üzeri

(Kaynak: Dünya Bankası: Dünya Kalkınma Raporu 2012, sayfa 209)

(*) Bir ekonominin belirli bir kişi başına gelir düzeyine ulaştıktan sonra orada sıkışıp kalması hâlinde orta gelir tuzağı denir. Orta gelir tuzağı bir ekonomide kişi başına gelir düzeyinin belirli bir aşamadan öteye geçememesi halini ya da belirli bir gelir düzeyine ulaştıktan sonra durup dururken çökme eğilimi durumuna denilen bir yaklaşımdır. (M.Bölmezi) **egesys**

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

**PROJE PERSPEKTİFLİ
ÜST POLİTİKA
BELGELERİ ANALİZİ**

Yazar

Prof. Dr. Esra SİVEREKLİ

**T.C. SANAYİ VE
TEKNOLOJİ BAKANLIĞI**

Bu bölümde, araştırma konusu yapılan proje perspektifli üst politika belgelerinin, çalışma konusu bağlamında yer alan temel unsurlarının değerlendirilmesi yapılacaktır.

3.1. Proje Perspektifli Üst Politika Belgeleri¹

Güneydoğu Anadolu Projesi Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı tarafından finanse edilen “Şanlıurfa-Adıyaman-Mardin Kamu-Üniversite-Sanayi İşbirliğinde Tarımsal Sanayi Stratejisi ve Uygulamaya Dayalı Eylem Planı” başlıklı projenin temel amacı; Türkiye’nin az gelişmiş/gelişmekte olan illeri arasında yer alan Şanlıurfa, Adıyaman ve Mardin’de *istihdamın, teknoloji üretiminin ve sanayinin gelişimine*; üniversite ve sanayi arasında işbirliğini artırıcı faaliyetler ile bölgede Ar-Ge ve yenilik kapasitesini artırarak ve teknoloji seviyesi yüksek, katma değeri yüksek ürünler üretilmesini sağlayarak ivme kazandırmaktır. Proje hedeflerinin ulusal bazlı politika belgelerinde yer alan hedeflerle olan uyumu, projenin ortaya koyacağı katkıları göstermesi bakımından önemlidir. Bu doğrultuda Ülkemizde geçerliliği olan ve rehber niteliğindeki üst ölçekli ulusal strateji belgeleri bu bölümde değerlendirme konusu yapılmıştır. 2019-2023 dönemi 11. Kalkınma Planı proje içeriği ile olan yakın ilgisi ve ilişkisi nedeniyle değerlendirmelere dahil edilmiş ve bu bağlamda özellikle söz konusu planda vurgulanan rekabetçi üretim yapısı üzerinde durulmuştur.

3.1.1. Onbirinci Kalkınma Planı (2019-2023)

Ülkemizde Cumhurbaşkanlığı Sisteminin ilk kalkınma planı niteliğinde olan, 11. Kalkınma Planı ile istikrarlı ve sürdürülebilir ekonomik büyüme ile rekabet gücünün ve refah seviyesinin artırılması öngörülmüştür. Böylece, kamu kesiminin desteği ve özel sektörün öncülüğünde sermaye birikimi ve sanayileşme süreci hızlandırılarak; her alanda verimliliğin artırılması, yurtiçi tasarrufların ve üretken yatırımların düzeyinin yükseltilmesi ve üretim süreçlerinin ihracata dönük, yenilikçi ve ithalat bağımlılığı azalmış bir yapıya dönüşmesi hedeflenmiştir.

Planın hedef ve politikaları; “*istikrarlı ve güçlü ekonomi, rekabetçi üretim ve verimlilik, nitelikli insan gücü toplumu, yaşanabilir şehirler sürdürülebilir çevre, hukuk devleti demokratikleşme ve iyi yönetim*” başlıklarından oluşmuş ve her bir politika başlığı altında farklı bileşenlerden oluşan alt hedeflerle ana hedeflere ulaşılması planlanmıştır.

Ülkemiz 11. Kalkınma Planı (2019-2023) hedef ve politikaları arasında yer alan “Rekabetçi Üretim ve Yenilikçilik” hedefi; “*teknolojik gelişmelerin ve iletişim kanallarının ekonomik ve sosyal hayatta dönüştürücü bir hız kazanmasına bağlı olarak küresel düzeyde rekabet baskısının artması ile ülkelerin bu rekabetçi ortamda kıyasıya girdikleri yarış içerisinde; ülkemizin küresel değer zincirlerinde üst basamaklarda yer almasını sağlayacak daha rekabetçi bir ekonomik yapıya sahip olması için fiziki, beşeri ve teknolojik altyapının güçlendirilmesi gerekliliği*” üzerinde durmuştur. Bu süreçte, ucuz işgücüne dayalı rekabetin ağırlığının azalmasına paralel olarak, yüksek teknolojiye dayalı; daha hızlı, esnek ve yenilikçi üretim yapabilen, tasarım ve markalaşmanın yanı sıra aktif diplomasi ve lojistik altyapısı ile tahkim edilmiş güçlü ticaret kanalları ile pazarlama stratejileri ülkelerin rekabetçi avantajlarını artıran ana unsurlar olarak ön plana çıkmaya başlamıştır. Söz konusu unsurlar tüm sektörler için önemini artırmış ve bir tarım ülkesi olan Türkiye’de kamu kesimi-üniversite-sanayi işbirliğinde finansal destek ve ar-ge bileşimi ile tarım sektörünün sanayileşmesi stratejileri, üzerinde durulması gereken ana başlıklar arasında yer almaya başlamıştır.

¹ Çalışmada yer alan üst politika belgelerinin araştırma konusu ile ilgili kısımlarının derlenmesi ve değerlendirilmesinde çalışmanın kaynakça kısmında yer verilen ilgili üst politika belgelerinin resmi içeriğinden yararlanılmıştır.

Orta ve uzun vadede ekonomik ve sosyal alanda hedeflenen temel yapısal dönüşümlere yönelik önemli adımları içeren On Birinci Kalkınma Planı'nda öncelikle *rekabetçi üretim ve verimlilik* olmak üzere tüm eksenlerde öngörülen politika ve tedbirlerle Plan'ın uygulama ayağı güçlü ve somut bir biçimde tasarlanmıştır. Bu çerçevede, kaynak dağılımının ihtiyaçlara ve üretkenliği artırma işlevine göre önceliklendirilmesi yapılarak, plan kapsamındaki beş yıl boyunca uygulama mekanizmaları ve araçları ortaya konulmuştur.

11.Kalkınma Planı'nda; Türkiye'nin *rekabetçi üretim yapısı* güçlendirilerek verimlilik artışının sağlanabilmesi için öncelikle imalat sanayi olmak üzere tüm sektörler/piyasalar için belirlenen "Yatay Politika Alanları" ile mevcut hedefin önem ve önceliği benimsenmiştir (Bakınız: Tablo 4). Planda imalat sanayiindeki sektörel önceliklendirme, kritik teknolojiler ile ürün ve ürün gruplarına odaklanma yaklaşımı ile birlikte; **tarım**, turizm ve savunma sanayii alanları olarak belirlenmiş ve bu alanlarda atılacak güçlü adımlarla bir taraftan ihracat ölçeğinin büyütülmesi, diğer taraftan da verimlilik artışları yoluyla katma değer inmvemenmesi öngörülmüştür.

Tablo 4: Yatay Politika Alanları

Yatay Politika Alanları	
Hızlandırıcı Politikalar	Güçlü Finansal Yapı Dijital Dönüşüm
Ekosistemi İyileştirici Politikalar	İş ve Yatırım Ortamı Yüksek Kurumsal Kapasite Lojistik ve Enerji Altyapısı
Sürdürülebilirlik Sağlayıcı Politikalar	İnsan Kaynağı Ar-Ge ve Yenilik Kritik Teknolojiler

Güneydoğu Anadolu Projesi Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı tarafından finanse edilen "Şanlıurfa-Adıyaman-Mardin Kamu-Üniversite-Sanayi İşbirliğinde Tarımsal Sanayi Stratejisi ve Uygulamaya Dayalı Eylem Planı" başlıklı projenin gerçekleştirilmesi ekseninde; 11. Kalkınma Planı'nın hedef ve politikalar alt ölçeğinde yer alan temel ilkeleri aşağıda belirtildiği gibidir;

- "Üniversiteler, araştırma altyapıları ve özel sektör arasında işbirlikleri ile bilgi ve teknoloji transferinin artırılmasına yönelik destek mekanizmaları uygulanacak ve arayüz yapıların kurumsal kapasiteleri geliştirilerek etkinliği artırılacaktır". Şanlıurfa, Adıyaman ve Mardin illeri tarım sektöründe faaliyet gösteren tarımsal sanayi firmaları ve girişimcilere yönelik gerçekleştirilecek saha çalışması sonunda ortaya çıkacak olan bulgulara göre bu hedef kitlelere gerekli bilgi transferi sağlanacaktır. Bilgi transferi, ilgili firmaların kurumsal kapasitelerinin artırılmasında önemli katkılar sağlayabilecektir.
- "Öncelikli sektörler başta olmak üzere araştırma altyapılarının, alanlarına göre kendi aralarında ve sanayi ile ulusal ve bölgesel düzeyde işbirliği yapmasına imkân verecek Ar-Ge platformlarının oluşturulması sağlanacaktır". Proje kapsamında tarımsal sanayi firmaları ve girişimcilere yönelik gerçekleştirilmesi planlanan mevcut durum analizi sonrası; tarımsal sanayi firmalarının Ar-Ge ve yenilik kapasitelerinin artırılması ve devlet desteklerinden faydalanmak üzere projeler geliştirebilmelerini sağlamak üzere kurulan mentörlük sistemi projenin bu hedef ile bütünleşmesini sağlamaktadır.
- "Sanayi Yenilik Ağ Mekanizması Programı kapsamında öncelikli sektörler özel önem verilerek firma konsorsiyumlarının yüksek teknolojili ürün geliştirme ve ticarileştirmesi desteklenecektir". Şanlıurfa, Adıyaman ve Mardin illeri Türkiye'nin tarım potansiyeli yüksek üç ili arasındadır. 11. Kalkınma Planı kapsamında imalat sanayiindeki sektörel önceliklendirme gelişme alanları arasında sayılan tarım sektöründe, projeye konu oluşturan üç il'de gelişmiş sanayi imkanları ile yüksek teknolojili ve katma değerli ürünlerin üretilmesini sağlamak amacıyla gerekli altyapının oluşturulması projenin temel hedefleri arasında yer almıştır.

- “Yenilikçi girişimcilik desteklenecek ve büyük işletmeler ile girişimciler arasındaki Ar-Ge işbirlikleri geliştirilecektir. Bu çerçevede, büyük firmaların, sektörlerindeki Ar-Ge ve yenilik ekosisteminin gelişiminde öncü rol oynayarak yeni girişimlerin kurulma ve büyüme aşamalarında destek olması sağlanacaktır”. Proje kapsamında gerçekleştirilmesi planlanan mentörlük uygulamasının ve kamu kurumları, sanayi kuruluşları, üniversiteler ve şemsiye örgütler ile yapılacak olan saha çalışmalarının tarım sektöründe bir taraftan Bölgeye uygun Ar-Ge çalışmalarının yayılımını sağlayarak, diğer taraftan sektörel etkileşimi de artırması hedeflenmiştir. Proje kapsamında gerçekleştirilen saha çalışmaları ile sektörel etkileşim başarılı bir şekilde proje illerinin ekonomik aktörleri (ilgili ticaret ve sanayi odaları) birlikteliğinde sağlanmıştır.
- “Yenilikçi, teknoloji düzeyi yüksek ürün ve hizmetleri geliştirebilen başlangıç firmaları ilk aşaması mentörlük desteği olacak şekilde aşamalı bir program çerçevesinde desteklenecektir”. Proje; Kamu-Üniversite-Sanayi İşbirliğinde Tarımsal Sanayi Stratejisi ve Uygulamaya Dayalı Eylem Planı’nın oluşturulmasını yenilikçi ve teknoloji düzeyi yüksek ürün ve hizmetlerin geliştirilmesi öneri ve uygulamalarıyla hedeflediğinden, söz konusu amaç proje amacı ile doğrudan ilişkilidir. Diğer yandan, mentörlük uygulaması projenin önemli bir ayağını oluşturmuştur.
- “Küresel değer zincirinde daha yüksek katma değerli bir pay elde edilebilmesi amacıyla öncül araştırmaların ülkemizde gerçekleştirilmesi sağlanacaktır”. Proje; Şanlıurfa, Adıyaman ve Mardin’de sanayinin rekabet gücü ve katma değeri yüksek ve yenilikçi ürünler üretebilen bir yapıya kavuşturulması için ilgili illerde sürdürülebilir bir Kamu-Üniversite-Sanayi İşbirliği modeli ekseninde gerçekleştirilmiştir. Diğer yandan, günümüz küresel sürecinde ekonomik yapının işleyişinde oldukça büyük önem kazanan Kamu Üniversite Sanayi İşbirliği’nin etkinliğini ve geliştirebileceği katkıları ortaya koymak ve proje kapsamında geliştirilecek Strateji ve Eylem Planının katılımcı, yenilikçi, güvenilirliği ve doğruluğu metodolojik olarak kontrol edilebilir verilere dayanan, ulaşılabilir ancak zorlayıcı hedefler koyan ve üst politika belgeleri ile de uyumlu bir yapıda olmasını sağlayacak öncül bir araştırma niteliğinde planlanması ve bu doğrultuda gerçekleştirilmesi ilgili Plan hedefi ile doğrudan ilişkilidir.
- “Temel ve uygulamalı alanlarda katma değer açısından yüksek etki yaratması muhtemel öncül araştırma projeleri desteklenecektir”. İlgili plan hedefi, projenin doğrudan ana başlığı kapsamında değerlendirilebilecek bir hedef olup, tarım sektöründe katma değer açısından yüksek etki yaratması muhtemel araştırma projesi niteliğindedir. Nitekim söz konusu sonuçların ortaya çıkması proje raporu ile elde edilen politika önerilerinin ilgili kurum ve kuruluşlarla paylaşılması ile de yakından ilişkilidir.

Bunlarla birlikte, ilgili Planda tarımsal sanayi konsepti kapsamında; “Tarım-sanayi entegrasyonu ve işbirliğinin geliştirilmesine yönelik özendirici üretim modelleri uygulanacaktır” şeklinde benimsenen hedef ve politika içeriği, tarımsal sanayi stratejisinin sahip olduğu öneme vurgu yapmıştır.

3.1.2. Türkiye Kamu – Üniversite – Sanayi İşbirliği (KÜSİ) Stratejisi ve Eylem Planı (2015-2018)

İçerisinde bulunduğumuz 21. Yüzyıl küresel sürecinde; kalkınmanın sağlanmasında bir taraftan yerel/bölgesel eksenli gelişmeler ön plana çıkarken, diğer taraftan çok aktörlü/işbirliklerine dayalı üretim modelleri benimsenmeye başlanmıştır. Ekonomide başta olmak üzere, tüm alanlarla “Bilgi”nin önem kazandığı bu dönemde, üniversite ve sanayi arasındaki ilişki yeniliğin ve ekonomik gelişmenin ana unsurlarından birisi olarak benimsenmiştir. Böylece, sanayideki gelişmenin temelini bir taraftan çeşitli gelişmiş yöntemlerle yapılan üretim modelleri oluştururken, diğer taraftan söz konusu modeller sektörden elde edilmiş araştırmaya dayalı bilgi eksenleri üzerinde belirlenmeye başlanmıştır.

Bilgi odaklı araştırma ve bunun üzerine inşaa edilen/tasarlanan üretim faaliyetlerinin araştırma sonuçlarının uygulamaya dönüştürülmesi ile gerçekleştirilmesi yeni araştırma alanlarını ortaya çıkarması bakımından da önemlidir. Özellikle temel araştırma ve uygulamalı araştırma sayesinde, bilimsel ve teknolojik bilgi üretimi ve nitelikli personel gelişimini sağlayan üniversiteler için işbirlikleri, aynı zamanda teknoloji transferinin ve

üretilen bilginin ticarileştirilmesinin kolaylaşmasını da sağlamaktadır. Bu çerçevede bilimsel gelişmenin temel kaynağının üniversiteler, yeni teknolojilerin ve ekonomik gelişmenin temel aktörlerinin de sanayi olduğu düşünüldüğünde bu iki kesimin işbirliğinin önemi daha net olarak ortaya çıkmaktadır.

3.1.3. Ulusal Bilim Teknoloji ve Yenilik Stratejisi 2011-2016

Ülkemizin 2023 yılına yönelik olarak bilim, teknoloji ve yenilik atılımının temelini oluşturan Ulusal Bilim ve Teknoloji Politikaları Uygulama Planı (BTP-UP) 2005-2010 aracılığıyla yakalanan ivmenin sürdürülebilirliğini sağlamak üzere hazırlanan ve ülkemizin yeni dönemindeki bilim, teknoloji ve yenilik politikaları uygulama planı niteliğinde olan “*Ulusal Bilim, Teknoloji ve Yenilik Stratejisi (UBTYS) 2011-2016*”, ülkemizde önemli düzeyde artan Ar-Ge ve yenilik kapasitesi ile gündeme gelen yeni olanaklar ve yaklaşımlar üzerine çoklu bakış açısı ile inşa edilmiş ve oluşturulmuştur.

Ülkemizin Ar-Ge ve yenilik kapasitesinin önemli düzeyde geliştirilmesine yönelik yakalanan başarının 2011-2016 döneminde ivmelenerek sürdürülebilirliğinin hedeflendiği Strateji; çok ortaklı ve çok disiplinli Ar-Ge ve yenilik işbirliği kültürünün yaygınlaştırılması, *sektörel ve yerel Ar-Ge ve yenilik dinamiklerinde derinleşme, KOBİ’lerin yenilik sisteminde daha güçlü bir aktör olmalarının teşvik edilmesi ve araştırma altyapılarının güçlendirilmesi* hedeflerini benimsemiştir. Aynı zamanda, Ar-Ge ve yenilik kapasitesinin güçlü olduğu alanlarda hedef-odaklı yaklaşımlar, ivme kazandırılması gereken alanlarda *ihtiyaç-odaklı yaklaşımlar* ve çeşitli alanlarda yaratıcılığın destekleneceği *tabandan yukarı yaklaşımlar* da mevcut Strateji tarafından vurgulanan temel ilkeler arasında yer almıştır. Söz konusu hedefler “Şanlıurfa-Adıyaman-Mardin Kamu-Üniversite-Sanayi İşbirliğinde Tarımsal Sanayi Stratejisi ve Uygulamaya Dayalı Eylem Planı” Projesi hedefleri ile doğrudan uyumlu hedeflerdir.

2011-2016 yıllarını kapsayan *Ulusal Bilim, Teknoloji ve Yenilik Stratejisi*’nde (UBTYS 2011-2016) belirlenen üç dikey eksen den ilk ikisi; ülkemizin Ar-Ge ve yenilik kapasitesi açısından güçlü olduğu alanlarda hedef odaklı yaklaşımlar ile ülkemizin jeopolitik konumu ve ülke gereksinimleri itibarıyla Ar-ge faaliyetlerinin ivme kazanması gereken alanlardaki *ihtiyaç-odaklı yaklaşımlardır*. Bu iki dikey eksenin yanı sıra stratejik çerçevenin üçüncü dikey eksenini, çeşitli alanlarda yaratıcılığın desteklenmesinin devam edilmesine yönelik ve ilgili Projenin doğrudan uygulama şeklini oluşturan “*tabandan yukarı*” yaklaşımlardır.

UBTYS 2011-2016 stratejik çerçevesindeki dikey eksenlerine ilişkin tanımları ise aşağıdaki gibi belirlenmiş ve bu tanımlar projenin bir yandan “gıda (tarım)” yönü ile ilgili olup, diğer yandan üniversitelerin tabandan yukarı proje üretmelerine olanak tanımları ile ilgili başlıklardan oluşmuştur.

- Ülkemiz Ar-Ge ve yenilik kapasitesinin güçlü olduğu alanlar, özel sektörün önemli düzeyde bu alanlara kaynak ayırdığı, ihracat yeteneğinin bulunduğu ve Ar-Ge ve yeniliğe dayalı rekabet gücünün görece daha yüksek olduğu alanlardır.
- İhtiyaç-odaklı alanlar, ülkemizin jeopolitik konumu ve gereksinimleri doğrultusunda Ar-Ge ve yenilik faaliyetlerinde ivme kazanması gerektiği alanlardır. Savunma ve uzay alanlarının yanı sıra ülkemizin ekonomik ve sosyal çarklarını döndüren ve yaşam kalitesini belirleyen önemli girdiler olarak enerji, su ve *gıda ihtiyaç-odaklı alanlar* olarak belirlenmiştir.
- Tabandan yukarı yaklaşımlar sanayi kuruluşları, üniversiteler ve araştırma enstitülerinin kendi belirledikleri araştırma konularında *proje üretmelerine* olanak sağlamaktadır.

Böylece, ilgili Strateji bir taraftan; Ar-Ge ve yenilik yaklaşımını üretim tekniklerine ve öncelikli sektörler arasında Gıda/Tarım’a vurgu yaparken, diğer taraftan tabandan yukarı ve Üniversiteler aracılığıyla gerçekleştirilen işbirliği modeline dayalı projelerin önemine vurgu yaparak doğrudan “Şanlıurfa-Adıyaman-Mardin Kamu-Üniversite-Sanayi İşbirliğinde Tarımsal Sanayi Stratejisi ve Uygulamaya Dayalı Eylem Planı” Projesi hedefleri ve uygulama şekline uyumlu bakış açısı ortaya koymaktadır.

3.1.4. Türkiye Sanayi Stratejisi Belgesi 2015-2018

2015–2018 dönemini kapsayan Türkiye Sanayi Stratejisi'nin genel amacı dönemin 10. Kalkınma Planı ile uyumlu olmak üzere; “Türk sanayisinin rekabet edebilirliğinin ve verimliliğinin yükseltilerek, dünya ihracatından daha fazla pay alan, ağırlıklı olarak yüksek katma değerli ve ileri teknoloji ürünlerin üretildiği, nitelikli işgücüne sahip ve aynı zamanda çevreye ve topluma duyarlı bir sanayi yapısına dönüşümünü hızlandırmak” olarak belirlenmiştir. Bu çerçevede; sanayide bilgi ve teknolojiye dayalı yüksek katma değerli yerli üretimin geliştirilmesi, kaynakların etkin kullanıldığı, daha yeşil ve rekabetçi sanayi yapısına dönüşümün sağlanması ve sosyal ve bölgesel gelişmeye katkı sağlayan ve nitelikli işgücüne sahip sanayinin geliştirilmesi başlıklarından oluşan üç temel stratejik hedef belirlenmiştir. Her üç hedefin de; rekabetçi sanayi yapısı ile yüksek katma değerli yerli üretimin artırılarak bölgesel kalkınmanın sağlanması açısından “Şanlıurfa-Adıyaman-Mardin Kamu-Üniversite-Sanayi İşbirliğinde Tarımsal Sanayi Stratejisi ve Uygulamaya Dayalı Eylem Planı” Projesinin temel hedefleri ile uyumlu olduğu göze çarpmaktadır.

Günümüz dünyasında önemi hızla artan bilginin kullanımı ile ortaya çıkan bilim ve teknoloji alanında yaşanan gelişmelerin üretim süreçlerine yansımaları, ülkelerin rekabetçi yapılarını bir üst düzeye taşımaktadır. Böylece, kamu kesiminin milli ekonomide yer alan diğer aktörlerle işbirliği içerisinde sağladığı Ar-Ge ve yenilikçilik konusundaki destekleri ve özel sektörü yönlendirici faaliyet ve uygulamaları, bu sektörlerde küresel düzeyde rekabet üstünlüğü ve markalaşmayı sağlamaktadır. Bu bağlamda, ilgili projede hedeflendiği üzere; yenilikçi uygulamaların entegre edildiği, önem ve önceliği yüksek sektörlerle ilişkin gerçekleştirilen projelerin bu yönde ortaya çıkaracağı etki büyük öneme sahiptir. Nitekim, günümüzde bilgi tabanlı/temelli politikalar aracılığıyla firmaların rekabet gücünü arttıran; ayrıca mevcut ve yeni sektörlerin küresel ekonomide daha yüksek katma değer yaratacak biçimde konumlanmalarını sağlayabilecek şekilde yönlendirebilen, bölgesel eşitsizlikleri azaltabilen bir sanayi politikası yaklaşımı birçok ülkede benimsenmektedir. Bu yaklaşım, bir yandan mevcut sektörlerin ve firmaların yeniden yapılanmalarını, daha verimli ve rekabetçi hale gelmelerini sağlarken, diğer yandan ekonomide yeni faaliyetlerin ve yeni yetkinlik alanlarının ortaya çıkabilmesi için gereken ortamı sağlamayı hedeflemektedir.

Diğer yandan, dünyadaki başarılı uygulama örneklerinin, firmaların rekabetçiliğini güçlendirmede yerel girişimlerin önem kazandığına işaret etmesiyle, merkezi yönetimlerden yerel yönetimlere sanayi politikası alanında da önemli bir yetki ve sorumluluk devri ortaya çıkmıştır.

Güneydoğu Anadolu Projesi Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı tarafından finanse edilen “Şanlıurfa-Adıyaman-Mardin Kamu-Üniversite-Sanayi İşbirliğinde Tarımsal Sanayi Stratejisi ve Uygulamaya Dayalı Eylem Planı” projesi Türkiye Sanayi Stratejisi Belgesinde yer alan;

- Rekabetçi yapının tesisi,
- Bilgiye dayalı yüksek katma değerli üretim artışı,
- Bölgesel kalkınmanın sağlanması,
- Yerel odaklı politikaların önceliklendirilmesi ve
- Proje tabanlı sanayi stratejilerinin belirlenmesi ilkeleri ile doğrudan uyumlu olması açısından önem taşımaktadır.

3.1.5. Verimlilik Stratejisi ve Eylem Planı (2015-2018)

Verimlilik Stratejisi ve Eylem Planı; sanayinin verimlilik temelli yapısal dönüşümünü hızlandırmak amacıyla; uygun politikalar geliştirilmesini sağlamak, işgücü verimliliğini artırmak, iş ve yatırım ortamının iyileştirilmesini sağlamak, sürdürülebilir üretim altyapısını sağlayacak teknolojiler geliştirmek, bölgesel ve sektörel işbirliklerini artırmak ve KOBİ'ler öncelikli olmak üzere firmaların Ar-Ge kapasitelerini güçlendirmek hedeflerini hayata geçirmek temelinde oluşturulan ve dönemin ilgili 10. Kalkınma Planı ile uyumlu, verimlilikte süreklilik temel ilkesini benimseyen bir eylem planıdır. İlgili başlıklarda belirtilen hedeflerin tamamının “Şanlıurfa-Adı-

yaman-Mardin Kamu-Üniversite-Sanayi İşbirliğinde Tarımsal Sanayi Stratejisi ve Uygulamaya Dayalı Eylem Planı” projesi ile doğrudan ve birebir uyumu; saha çalışması sonuçlarına göre tarım sektöründe sanayi stratejilerinin geliştirilerek verimlilik artışının sağlanması bakımından önemli olmuştur.

Ayrıca, Verimlilik Stratejisi ve Eylem Planı’nda yer alan temel öncelikler arasında ifade edilen; *“kamu, özel sektör, sivil toplum, üniversitelerarası iletişimin ve ortak iş yapma kapasitesinin güçlendirilmesi”* ilgili projenin doğrudan uygulama şekli ile bağlantılıdır.

3.1.6. Orta Vadeli Program (2022-2024)

Hazine ve Maliye Bakanlığı ile Strateji ve Bütçe Başkanlığınca her yıl, üç yıllık bir perspektifle hazırlanan ve Cumhurbaşkanlığı Kararıyla resmileşen 2022-2024 Dönemi Orta Vadeli Programının temel amacı; “2019 yılının sonlarında ortaya çıkan ve halen küresel düzeyde etkisini sürdüren Covid-19 salgınının olumsuz etkilerini dikkate alarak uygulanması gereken politikaların ve bu politikaların somut kısmını oluşturan tedbirlerin hayata geçirilmesinin 2022 Yılı Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programı ile sağlanması” şeklinde belirlenmiştir.

Küresel salgının gölgesinde hazırlanan orta vadeli program, gıda arz güvenliğini sağlayarak fiyat istikrarını korumak amacıyla, tarım arazilerinin korunması ve etkin kullanımı çalışmalarına devam edilmesi, ekilebilir ve sulanabilir alanların artırılması için yatırımların artırılarak sürdürülmesi, tohum, gübre, yem, ilaç ve mazot gibi girdi maliyetlerinin yanı sıra finansman yükünü hafifletici, teknoloji odaklı dönüşümü sağlayıcı programlar uygulamaya konulmasını hedeflemiştir. Ayrıca, tarımsal üretim planlamasına katkı sağlanması, üretimde öngörülebilirliğin artırılması, fiyat dalgalanmalarının önüne geçilmesi, çiftçinin ürettiği ürünü değer fiyattan satabilmesi, sanayinin ihtiyaç duyduğu kalitede ürünü tedarik edebilmesi için tarım-sanayi entegrasyonunu sağlamaya yönelik çiftçi ve sanayicinin yazılı akite olan güvenini artıracak sözleşmeli tarım mekanizmalarının geliştirilmesi hedeflenerek, Orta Vadeli Programda tarım sektörünün gelişmesine yönelik önemli saptamalar yapılmıştır (Orta Vadeli Program 2022-2024).

Yukarıda ifade edilen temel hedefler proje hedefleri ile doğrudan örtüşen hedefler olmakla birlikte, ilgili Orta Vadeli Program tarımsal sanayinin geliştirilmesine yönelik uygulamaların geliştirilmesi üzerinde durarak projenin temel çerçevesinin önemini de ortaya koymuştur.

3.1.7. T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı 2019-2023 Stratejik Planı

“Ülkemizdeki ekolojik kaynakların kalkınma modeli perspektifiyle etkin, verimli ve sürdürülebilir bir şekilde harekete geçirilip ekolojik, bitkisel ve hayvansal katma değer vasıtasıyla ekonomik güvenliği, gıda arz güvenliğini ve insan sağlığını güvence altına almak” misyonu ve *“küresel ölçekte model bir ekolojik kaynak yönetimi”* vizyonu ile hazırlanan Tarım ve Orman Bakanlığı 2019-2023 Stratejik Planındaki amaçlar arasında yer alan;

- Kırsal alanda refahı yükseltmek, tarımsal üretimde verim ve kaliteyi artırarak istikrarlı gıda arzını sağlamak ve
- Kurumsal kapasiteyi geliştirmek

temel amaçları ilgili projenin doğrudan temel hedef ve uygulamasına esas teşkil etmektedir. Özellikle tarımsal sanayi stratejisinin oluşturularak ilgili bölgelerde tarımsal üretimde verim ve kalite artışının sağlanmasının projenin temel/ana hedefi olarak belirlenmesi, Tarım ve Orman Bakanlığı ulusal stratejisi ile doğrudan uyumlu bir hedef olarak belirginleşmektedir.

“Kırsal alanda refahı yükseltmek, tarımsal üretimde verim ve kaliteyi artırarak istikrarlı gıda arzını sağlamak” amacına ilişkin *“rekabet gücü yüksek, sürdürülebilir bir tarım sektörü için uygun politika araçlarını geliştirmek”* hedefinin stratejisi olarak belirlenen *“Tarım sanayi entegrasyonu ve tarımda ileri teknoloji uygulamaları yaygınlaştırılacak, tarımsal çevre ve doğal kaynakları korumaya yönelik bir tarımsal destekleme modeli geliştirilecektir. Üretici örgütleri pazarlama, tanıtım ve coğrafi işaret alanlarında güçlendirilecek, gıda tarım ve hayvancılık sektörüne yönelik kümelenme çalışmaları yapılacak, kanatlı hayvan ürünleri ihracatında ürün ve pazar çeşitliliği artırılabilecektir. Marka Geliştirme ve Tanıtım Ajansı kurulmasının yasal ve işlevsel zemini araştırılacaktır”* stratejisi, ilgili projenin içeriğini net bir şekilde desteklemektedir.

3.1.8. T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı Stratejik Planı 2019-2023

“Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nde sürdürülebilir ve adil kalkınma anlayışı ile yaşam kalitesini yükseltmek için kaynakların etkin ve verimli kullanımını sağlayarak planlar yapmak, izlemek ve koordinasyonu sağlamak, insana ve çevreye duyarlı, yenilikçi model projeler uygulamak” misyonu ve “kapsayıcı ve sürdürülebilir kalkınma çalışmalarına ulusal alanda olduğu gibi uluslararası alanda da ilham kaynağı olmak” vizyonu ile belirlenen amaçlar arasında yer alan “ekonomik büyümenin kalkınmanın sağlanması” amacı projenin uygulama amacı ile doğrudan ilişkilidir. Özellikle bu amaç altında belirlenen;

- Tarımsal üretimin geliştirilmesine yönelik yenilikçi uygulamaların yaygınlaştırılmasının sağlanması,
- Tarımsal ve endüstriyel işletmelerde kaynak verimliliğinin iyileştirilmesine katkı sağlanması,
- Bölge içi gelişmişlik farklarının azaltılmasına yönelik model kırsal kalkınma projeleri desteklenerek, bölgeye yapılmış sulama yatırımlarının performansı değerlendirilerek, sulama yatırımlarının ekonomik kalkınmaya katkısının artırılması ve
- Mevcut tesislerin daha verimli çalışabilmesi için süreçlerinin iyileştirilmesi ve kalite sistemlerinin kurulması, bölgede hassas tarım (precision farming) sisteminin yaygınlaşması, bölgedeki tarımsal üretim işletmelerinin rekabet gücü ve verimliliğinin artırılmasının sağlanması

hedefleri projenin içeriğine doğrudan uygunluk göstermesi bakımından önemlidir.

Kaynakça

- Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK), “Ulusal Bilim Teknoloji ve Yenilik Stratejisi 2011-2016”, https://www.tubitak.gov.tr/tubitak_content_files/BTYPD/strateji_belgeler/UBTYS_2011-2016.pdf, Son erişim tarihi:26.12.2021.
- Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, “Orta Vadeli Program (2022-2024)”, <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2021/09/Orta-Vadeli-Program-2022-2024.pdf>, Son erişim tarihi:08.12.2021.
- Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, “On Birinci Kalkınma Planı 2019-2023” <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2019/07/OnbirinciKalkinmaPlani.pdf>, Son erişim tarihi:26.12.2021.
- Türkiye Cumhuriyeti Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, “Türkiye Kamu Üniversite Sanayi İşbirliği (KÜSİ) Stratejisi ve Eylem Planı (2015-2018)”, http://www.sp.gov.tr/upload/xSPTemelBelge/files/2igyG+Kamu-Universite-Sanayi_Isbirligi_Stratejisi_ve_Eylem_Plan.pdf, Son erişim tarihi:26.12.2021.
- Türkiye Cumhuriyeti Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, “Türkiye Sanayi Stratejisi Belgesi 2015-2018”, <https://www.ahika.gov.tr/assets/upload/dosyalar/turkiye-sanayi-stratejisi-belgesi-2015-2018.pdf>, Son erişim tarihi:26.12.2021.
- Türkiye Cumhuriyeti Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, “Verimlilik Stratejisi ve Eylem Planı (2015-2018)”, <https://www.ahika.gov.tr/assets/upload/dosyalar/verimlilik-stratejisi-ve-eylem-planı-2015-2018.pdf>, Son erişim tarihi:26.12.2021.
- Türkiye Cumhuriyeti Tarım ve Orman Bakanlığı, “T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı 2019-2023 Stratejik Planı”, <https://www.tarimorman.gov.tr/SGB/Belgeler/stratejikplan.pdf>, Son erişim tarihi:26.12.2021.
- Türkiye Cumhuriyeti Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, “T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı Stratejik Planı 2019-2023”, <http://yayin.gap.gov.tr/pdf-view/web/index.php?Dosya=2f9c21611f>, Son erişim tarihi:26.12.2021.

İNOVASYON ODAKLI KOBİ MENTORLUĞU SERTİFİKA PROGRAMLARI

2020 ©

EGESYS AR-GE VE İNOVASYON MERKEZİ

Eğitim Programının Amacı

- Bu eğitim programının amacı alanında uzman katılımcılara KOBİ mentorluğu becerileri kazandırmaktır.
- Kobimen Akademi** eğitim programı ZİTİMDE İZYON-İBİT Proje ve İyileştirme Alanlarında Kıptokler Arzınması Kinetik Destek Programı Mentor Eğitimci Eğitim (2020-2021) kapsamında geliştirilmiş ve TÜRKİYE Ulusal Mentor Platformu mentor eğitimlerinde kullanılmaktadır. Türkiye'nin farklı bölgelerinden 500'ün üzerinde mentor aday eğitimlerinde yararlanmışlar. Bununla olan mentorlar için bkz. [Mentor Harmanı](#).
- Eğitim müfredatı Egesys, İTÜ İşletme Fakültesi, EMCC Türkiye ve Sabancı Üniversitesi ALK işbirliği ile oluşturulmuştur.

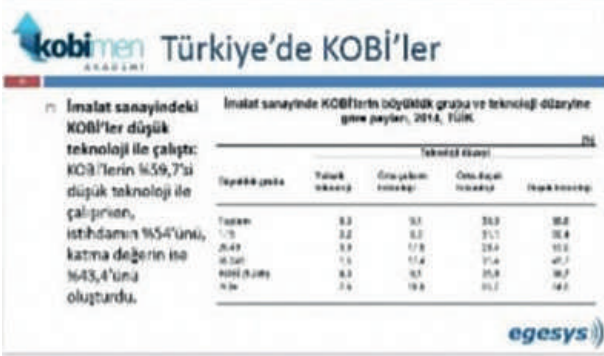

egesys

EIS 2017

- Avrupa İnovasyon Sıralaması
- Türkiye 36 Ülke Arasında 29. Sırada !

Orta Gelir Tuzağı (*) !

Ekonomiler	Kişi başına yıllık ortalama gelir
Düşük gelirli ekonomiler	1.005 doların altı
Orta gelirli ekonomiler	1.006 – 12.275 dolar arası
Alt orta gelirli ekonomiler	1.006 – 3.975 dolar arası
Üst orta gelirli ekonomiler	3.976 – 12.275 dolar arası
Yüksek gelirli ekonomiler	12.276 dolar ve üzeri

(Kaynak: Dünya Bankası Dünya Kalkınma Raporu - 2012, sayfa 209)

(*) Bir ekonominin belirli bir kişi başına gelir düzeyine ulaştıktan sonra orada sıkı sıkıya kalması hâlinde orta gelir tuzağı denir. Orta gelir tuzağı bir ekonomide kişi başına gelir düzeyinin belirli bir aşamadan öteye geçememesi hâlinde ya da belirli bir gelir düzeyine ulaştıktan sonra düşüklüğe çökme riskine maruz kalması olarak tanımlanır. (M. Eğilmez)

egesys

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

**PROJE
KAPSAMINDAKİ
İLLERİN TEMEL
NİTELİKLERİ**

Yazar

Araştırma Görevlisi Emrah KIRATOĞLU

**T.C. SANAYİ VE
TEKNOLOJİ BAKANLIĞI**

Bu bölümde, araştırma konusu yapılan proje kapsamındaki illerin (Adıyaman, Mardin, Şanlıurfa) temel niteliklerinin değerlendirilmesi yapılacaktır.

4.1. Proje kapsamındaki illerin (Adıyaman, Mardin, Şanlıurfa) Temel Nitelikleri

Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP), Türkiye'nin en kapsamlı ve en geniş bütçeli, entegre bölgesel kalkınma projesi olarak öngörülmüş bir projedir. Proje; Fırat-Dicle Havzası ile yukarı Mezopotamya ovalarında yer alan ve Adıyaman, Batman, Diyarbakır, Gaziantep, Kilis, Mardin, Siirt, Şanlıurfa, Şırnak'tan oluşan 9 ili kapsamaktadır. GAP Bölgesi Türkiye yüzölçümünün %9,7'sine (Karlı, 2002: 1) ve Türkiye nüfusunun %10,8'ine tekabül etmekte ve proje ile 1,8 milyon hektar tarım arazisinin sulanması planlanmaktadır (GAP, 2021). GAP'ın tamamlanmasıyla birlikte proje kapsamında sulamaya açılacak araziler, Türkiye'nin sulanabilir tarım arazilerinin yaklaşık %14'üne, toplam tarım arazilerinin ise yaklaşık %20'sine karşılık gelmektedir (Karlı, 2002: 1). GAP'ın kapsadığı bölge, sahip olduğu tarımsal arazi ve su potansiyeline karşılık Türkiye'nin en az gelişmiş ikinci bölgedir (Sevinç vd., 2019). Bu durum projeden beklenen faydaların elde edilmesi konusunda atılması gereken adımların olduğunu göstermesi bakımından önemlidir.

Karlı'ya göre (2002), Türkiye'de Cumhuriyet tarihinin en yüksek maliyetli projesi olan (yaklaşık 32 milyar USD) GAP'ın beklenen etkilerinin hayata geçirilebilmesi için projenin kapsadığı illerde öncelikle tarıma dayalı sanayi yatırımlarının yapılması ve böylece diğer sanayi dallarının gelişmesine zemin hazırlanması önemli bir gerekliliktir. Zira projenin odağında tarımsal üretim artışı ve çeşitliliği bulunmaktadır. Böylece tarım ürünleri talebindeki yükselişle birlikte tarımsal üretim, istihdam ve katma değer artarak; tarıma dayalı sanayi pozitif dış-sallıklar meydana getirerek tarımla ilişkili olmayan sanayinin de gelişmesini sağlayacaktır. Bu durum bölgeler arası gelişmişlik farkının ortadan kaldırılmasına esas teşkil ederek kaynakların istihdamına en yüksek seviyede katkı sağlayarak öncelikle bölgesel kalkınmayı hızlandıracaktır.

Çalışma kapsamında değerlendirme konusu yapılan iller, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde yer alan ve Güneydoğu Anadolu Projesi dahilinde olan Adıyaman, Mardin ve Şanlıurfa illeri olarak belirlenmiştir. Adıyaman TRC1 Bölgesi'nde yer alan üç ilden (Gaziantep, Adıyaman Kilis) biri, Mardin TRC3 Bölgesi'nde yer alan dört ilden (Mardin, Batman, Şırnak, Siirt) biri, Şanlıurfa ise TRC 2 Bölgesi'nde yer alan iki ilden biridir.

Tablo 5: 2020 Yılı Nüfus İstatistikleri

İller	Net Göç Hızı (%)	Nüfus Yoğunluğu (Kilometre Kareye Düşen Kişi Sayısı)	Toplam Nüfus	Yıllık Nüfus Artış Hızı (%)
Türkiye		108,65	83.614.362	5,51
Adıyaman	-1,22	89,93	632.459	9,52
Mardin	0,74	97,06	854.716	18,82
Şanlıurfa	-4,47	112,72	2.115.256	19,88

Kaynak: TÜİK, "Nüfus ve Demografi İstatistikleri", 2020.

Tablo 5'de görüldüğü üzere, Türkiye ile proje kapsamındaki seçili iller nüfus bakımından karşılaştırıldığında; Adıyaman ilinin Türkiye nüfusunun yaklaşık binde 8'ini, Mardin ilinin Türkiye nüfusunun yaklaşık binde 10'unu, Şanlıurfa ilinin ise Türkiye nüfusunun yaklaşık binde 25'ini oluşturduğu göze çarpmaktadır. Nüfus artış hızı bakımından en yüksek oranda Şanlıurfa olmak üzere her üç ilin de Türkiye ortalamasının üzerinde olması ilgili illerin sosyo-demografik yapısını göstermesi bakımından önemlidir.

Tablo 6: 2020 Yılı İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflaması 2.Düzy'e Göre (26 Bölge) İşgücü Durumu

Bölgeler	İşgücüne Katılma Oranı (%)	İşsizlik Oranı (%)	Tarım Dışı İşsizlik Oranı (%)	İstihdam Oranı (%)	Türkiye Sıralaması (İşsizlik Oranına Göre)
Türkiye	49,3	13,2	15,3	42,8	-
TRC1 (Gaziantep, Adıyaman, Kilis)	47,8	13,0	15,2	41,6	19.
TRC2 (Şanlıurfa, Diyarbakır)	38,4	20,1	25,2	30,7	24.
TRC3 (Mardin, Batman, Şırnak, Siirt)	39,1	33,5	37,2	26,0	26.

Kaynak: TÜİK, "İşgücü İstatistikleri", 2020.

Tablo 6'da görüldüğü üzere, işsizlik oranının en yüksek olduğu bölge %33,5 oranı ile TRC3 Bölgesi iken (Mardin, Batman, Şırnak, Siirt), TRC2 Bölgesi işsizlik oranında (Şanlıurfa, Diyarbakır) 26 bölge içinde 24. sırayı almış, TRC1 Bölgesi ise (Gaziantep, Adıyaman, Kilis) işsizlik oranında 19. sırada yer almıştır. İşgücüne katılma oranı ve istihdam oranının da her üç bölge açısından Türkiye ortalamasının altında kaldığı Tablo 6'da gözlemlenmektedir. İlgili bölgelerde nüfus artışındaki hıza işgücüne katılma oranı ve istihdam oranının eşlik etmemesi bu bölgelerin sahip olduğu ekonomik yapı ve görünüm ile ilgilidir.

Tablo 7: 2020 Yılı İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflaması 2.Düzy'e Göre (26 Bölge) İstihdam Edilenlerin Sektörel Dağılımı, (%)

	Tarım	Sanayi	Hizmet
Türkiye	17,6	26,2	56,2
TRC1 (Gaziantep, Adıyaman, Kilis)	18,9	30,6	50,5
TRC2 (Şanlıurfa, Diyarbakır)	35,8	16,6	47,6
TRC3 (Mardin, Batman, Şırnak, Siirt)	16,5	22,2	61,2

Kaynak: TÜİK, "İşgücü İstatistikleri", 2020.

Tablo 7'de görüldüğü üzere ilgili bölgelerde istihdamın sektörel dağılımı değerlendirildiğinde, Şanlıurfa'nın yer aldığı TRC2 Bölgesi ve Mardin'in yer aldığı TRC3 Bölgesi'nin imalat sektöründe Türkiye ortalamasının altında kaldığı dikkati çekmektedir. Bulunduğu bölgede ve/veya yörede gerçekleştirilen üretim hacminin belirlenmesi bakımından önemli olan istihdam edilenlerin sektörel dağılımında sanayi sektörü oranının Adıyaman ilinin içerisinde yer aldığı TRC1 Bölgesi'nde Türkiye ortalamasının üzerinde olması, özellikle Gaziantep başta olmak üzere Bölgede yer alan diğer ilgili illerin üretim kapasitesi ile ilgili bir sonuç olarak değerlendirilebilir.

Tablo 7'de yer alan Tarım sektörünün sahip olduğu payın Şanlıurfa'nın yer aldığı TRC2 Bölgesi'ndeki Türkiye ortalamasının üzerinde kalan oranı, bu bölgenin tarımsal potansiyelini ve kapasitesini göstermesi bakımından oldukça önemlidir. Nitekim Türkiye'nin güneydoğusunda bulunan ve başta Suriye ve Irak olmak üzere Ortadoğu ülkeleri ile geçmişten gelen ilişkilere sahip sınır bölgesi niteliğinde olan TRC2 Bölgesi, Yukarı Mezopotamya olarak adlandırılan Dicle ve Fırat havzaları içerisinde kalan Türkiye'deki toplam tarım alanlarının %7.3'üne sahip verimli bir bölgede yer almaktadır. 26 istatistikî bölge birimi arasında 4. Sırada olan bölgede Şanlıurfa'da tüm arazilerin %58.8'ini, Diyarbakır'da ise %60.2'sini tarım alanı olarak nitelenen araziler oluşturmaktadır. TRC2 Bölgesi, bitkisel üretim yapılan ekim alanları açısından Düzey 2 Bölgeleri arasında birinci sırada yer alırken, elde edilen gelir bakımından ise 4'üncü sırada bulunan bölgedir (Karacadağ Kalkınma Ajansı, Erişim Tarihi:21.11.2021, s.8).

Tablo 8: 2020 Yılı Tarımsal Yapı

	Adıyaman	Mardin	Şanlıurfa
Toplam Çiftçi Sayısı	31.000	28.000	65.000
ÇKS Kayıtlı Çiftçi Sayısı	27.000	23.000	58.000
Yüzölçümü (Dekar)	7.337.000	8.780.000	19.242.000
Toplam Tarım Alanı (Dekar)	2.344.000 (Yüzölçümünün %32)	3.140.000 (Yüzölçümünün %36)	10.497.000 (Yüzölçümünün %55)
Sulanan Alan (Dekar)	406.000 (Ekonomik Olarak Sulanabilir Alanın %21)	1.600.000 (Ekonomik Olarak Sulanabilir Alanın %107)	3.900.000 (Ekonomik Olarak Sulanabilir Alanın %51)

Kaynak: T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı, “Adıyaman, Mardin, Şanlıurfa Tarımsal Yatırım Rehberi 2021”, T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı Tarımsal Yatırımcı Danışma Ofisi, s.4. https://www.tarimorman.gov.tr/SGB/TARYAT/Belgeler/il_yatirim_rehberleri/mardin.pdf, https://www.tarimorman.gov.tr/SGB/TARYAT/Belgeler/il_yatirim_rehberleri/sanliurfa.pdf, https://www.tarimorman.gov.tr/SGB/TARYAT/Belgeler/il_yatirim_rehberleri/adiyaman.pdf

Son erişim tarihi: 20.06.2021.

Tablo 8’de görüldüğü üzere proje kapsamındaki seçili iller olan Adıyaman, Mardin ve Şanlıurfa’da tarımsal yapı değerlendirildiğinde; her üç il için toplam tarım alanının yüzölçümü içerisindeki oranı göze çarpmaktadır. Adıyaman için %32, Mardin için %36 ve Şanlıurfa için %55² oranı olarak belirlenen il yüzölçümlerinin toplam tarım alanı her üç ilin tarımsal potansiyelini ve kapasitesini göstermesi bakımından önemlidir.

Tablo 9: 2020 Yılı Tarla Ürünleri Verileri

Ürün Adı	Türkiye Üretimi (Ton)	İl Üretimi (Ton)			Türkiye Üretimi İçindeki Payı (%)		
		Adıyaman	Mardin	Şanlıurfa	Adıyaman	Mardin	Şanlıurfa
Buğday	20.500.000	205.681	724.535	1.538.904	1,00	3,53	7,51
Arpa	8.300.000	179.928	140.596	226.295	2,17	1,69	2,73
Mısır (Dane)	6.500.000	32.786	375.027	1.049.849	0,50	5,77	16,15
Pamuk (Kütlü)	1.773.646	27.021	140.596	567.251	1,52	2,24	31,98
Genel Toplam	37.073.646	445.416	1.380.754	3.382.299	1,2	3,7	9,1

Kaynak: TÜİK, “Tarım İstatistikleri”, 2020.

Tablo 9’da proje kapsamındaki seçili illerde 2020 yılı itibarıyla tarla ürünleri verileri yer almaktadır. Buna göre, Türkiye’deki buğday üretiminin yaklaşık %8’i, arpa üretiminin yaklaşık %3’ü, mısır üretiminin yaklaşık %16’sı ve kütlü pamuk üretiminin yaklaşık %32’si Şanlıurfa’da yapılmaktadır. İlgili ürünlerin toplamda Türkiye üretimindeki payı ise Adıyaman için %1,2, Mardin için %3,7 ve Şanlıurfa için %9,1’dir. Özellikle Şanlıurfa’nın tarımsal potansiyeli ve kapasitesi tarla ürünlerinde de kendisini göstermektedir.

2 Söz konusu oran “TRC2 Diyarbakır Şanlıurfa Bölgesi Bölge Planı:2014-2023” raporunda %58.8 olarak belirtilmiştir. Oranın 2020 yılı itibarıyla Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından %55 olarak belirtilmesinin nedeni zamanla toplam tarım alanlarındaki düşüşe bağlı olarak açıklanabilir.

Tablo 10: 2020 Yılı Tarım ve Tarıma Dayalı Sanayi İşletme Sayısı

	Adıyaman	Mardin	Şanlıurfa
Süt ve Süt Ürünleri	36	2	46
Et ve Et Ürünleri	5	6	23
Su Ürünleri İşleme	0	0	1
Meyve-Sebze İşleme- Paketleme	16	8	8
Hububat ve Bakliyat Üretimi	2	25	27
Katı ve Sıvı Bitkisel Yağ	1	1	32
Şeker Üretimi (Paketleme Hariç)	0	0	0
Zeytinyağı	3	1	3
Konserve ve Salça	1	0	0
Fermente ve Salamura Ürün Üretimi	3	11	3
Pastacılık Ürünleri Üretimi	114	140	194
Nişasta ve Nişasta mamulleri	0	0	0
Bisküvi, Çikolata, Kakaolu ve Benzeri	0	1	1
Un üretimi	23	53	5
Unlu Mamuller Üretimi	113	92	237
Ekmek ve Ekmek Çeşitleri Üretimi	66	253	153
Makarna ve İrmik Üretimi	0	15	1
Yumurta Paketleme	12	18	15
Dondurulmuş Gıda	1	1	1
Hazır Yemek, Tabldot Yemek	63	40	62
Hazır Çorba Ve Bulyon, Puding, Toz Karışımlar, Mayonez, Sos vb.	1	2	0
Kuruyemiş ve Çerezler	42	39	7
Baharat İşleme	6	4	12
Alkolsüz İçecekler	3	2	9
Alkollü İçecekler	0	4	0
Bal, Polen, Arı Sütü, Temel Petek Üretimi ve Ambalajlama	1	1	0
Gıda Katkı ve Aroma Maddeleri	1	0	0
Gıda ile Temas Eden Maddeler	4	2	10
Yem	174	132	236
Diğer	0	0	79

Kaynak: T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı, “Adıyaman, Mardin, Şanlıurfa Tarımsal Yatırım Rehberi 2021”, T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı Tarımsal Yatırımcı Danışma Ofisi, s.10.

Tablo 10’da proje kapsamındaki seçili illerde 2020 yılı tarım ve tarıma dayalı sanayi işletme sayısı yer almaktadır. Buna göre sırasıyla; “yem”, “ekmek ve ekmek çeşitleri üretimi”, “unlu mamuller üretimi” ve “pastacılık ürünleri üretimi” tarıma dayalı işletmeler içerisinde en yüksek sayıyı oluşturan işletmeler olarak belirginleşmektedir. Bu durumda şüphesiz seçili illerin hububat/tahıl üretimindeki önemli payının etkisi büyüktür. Özellikle “ekmek ve ekmek çeşitleri üretimi”, “unlu mamuller üretimi” ve “pastacılık ürünleri üretimi”nin Şanlıurfa’da diğer iki İl’e nazaran yüksek sayıya sahip olması İl’in yüksek nüfus ve kişi başına düşen gelirin seyri ile açıklanabilir. Nitekim kişi başına düşen gelir azaldıkça, bireylerin artan marjinal tüketim eğilimi özellikle zorunlu gıda mallarının artışında önemli bir etken olarak belirginleşmektedir.

Kaynakça

- GAP, (2021). <http://www.gap.gov.tr/gap-nedir-sayfa-1.html> , Erişim Tarihi: 10.09.2021.
- Karacadağ Kalkınma Ajansı. “TRC2 Diyarbakır Şanlıurfa Bölgesi Bölge Planı:2014-2023”. https://www.karacadag.gov.tr/Planlama/Dosya/XO3X23ED_trc2_2014_2023_bolge_plani.pdf, Son erişim tarihi: 21.11.2021.
- Karlı, B. (2002). GAP Alanındaki Tarıma Dayalı Sanayi İşletmelerinin Gelişimi, Sorunlar ve Çözüm Yollar, Ankara: T.C. Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı Tarımsal Araştırma Enstitüsü, Yayın No: 88.
- Sevinç, G., Aydoğdu, M. H., Cançelik, M. ve Sevinç, M. R. (2019). Farmers’ Attitudes Toward Public Support Policy for Sustainable Agriculture in GAP-Şanlıurfa, Sustainability, 11(23), 6617.
- T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı, “Adıyaman, Mardin, Şanlıurfa Tarımsal Yatırım Rehberi 2021”, T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı Tarımsal Yatırımcı Danışma Ofisi, https://www.tarimorman.gov.tr/SGB/TARYAT/Belgeler/il_yatirim_rehberleri/mardin.pdf, https://www.tarimorman.gov.tr/SGB/TARYAT/Belgeler/il_yatirim_rehberleri/sanliurfa.pdf , https://www.tarimorman.gov.tr/SGB/TARYAT/Belgeler/il_yatirim_rehberleri/adiyaman.pdf Erişim Tarihi: 20.06.2021.
- TÜİK, (2020). İstatistik Veri Portalı, Tarım İstatistikleri, <https://data.tuik.gov.tr/Search/Search?text=n%C3%BCfus> , Erişim Tarihi: 15.08.2021.
- TÜİK, (2020). İstatistik Veri Portalı, Nüfus ve Demografi İstatistikleri, <https://data.tuik.gov.tr/Search/Search?text=n%C3%BCfus>, Erişim Tarihi:15.08.2021.
- TÜİK, (2020). İstatistik Veri Portalı, İşgücü İstatistikleri, <https://data.tuik.gov.tr/Search/Search?text=n%C3%BCfus> , Erişim Tarihi: 15.08.2021.

BEŞİNCİ BÖLÜM

**PROJE KAPSAMINDAKİ
İLLERİN SEKTÖR
ANALİZİ: MEVCUT
DURUM VE ÇÖZÜM
ODAKLI ÇIKARIMLAR**

Yazarlar

Prof. Dr. Esra SİVEREKLİ

Doç. Dr. Gencay SARIİŞİK

**T.C. SANAYİ VE
TEKNOLOJİ BAKANLIĞI**

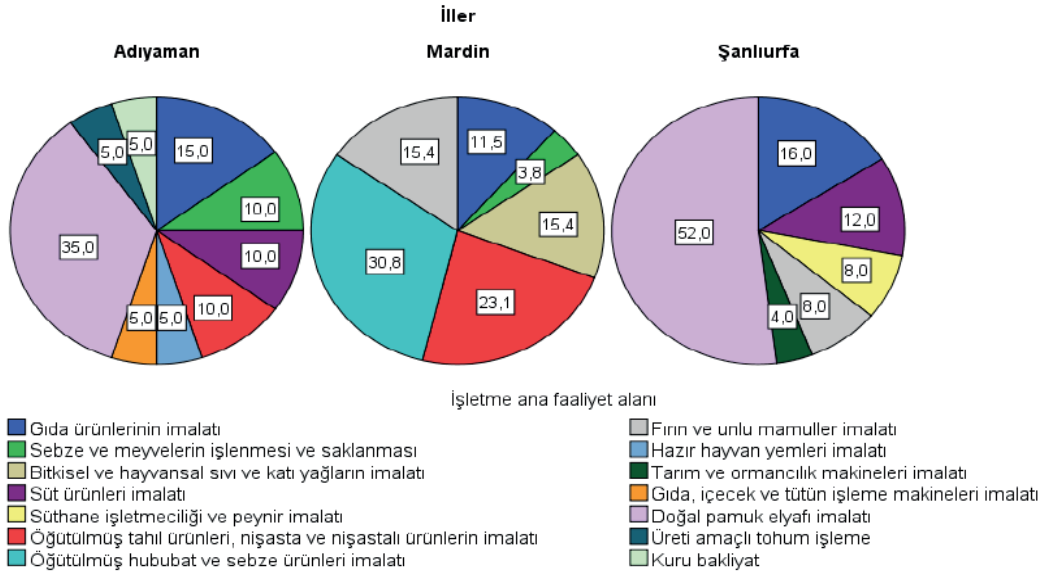

Bu bölümde, araştırma konusu yapılan proje kapsamındaki illerin (Adıyaman, Mardin, Şanlıurfa) sektör analizi, mevcut durum ve çözüm odaklı çıkarımların değerlendirilmesi yapılacaktır.

5.1. Proje Kapsamındaki İllerin (Adıyaman, Mardin, Şanlıurfa) Sektör Analizi: Mevcut Durum ve Çözüm Odaklı Çıkarımlar

Proje kapsamında gerçekleştirilmiş olan araştırma, Adıyaman, Mardin ve Şanlıurfa illerinde tarım sektöründe ve tarımsal sanayide faaliyet gösteren firmaların belirli ve/veya belirleyici yönlerini ortaya koymaya, bu firmaların belirli değişken ve koşullara ilişkin tutumlarını belirlemeye ve tanımlamaya yöneliktir.

Adıyaman, Mardin ve Şanlıurfa illerinde tarım ve tarımsal sanayi sektöründe faaliyet gösteren firmalara yönelik gerçekleştirilen saha çalışması ile bu firmaların gösterdikleri temel özellikler ve bununla birlikte; sorunları ve çözüm önerileri değerlendirilmiştir. Gerçekleştirilen saha çalışması anketörler ve proje araştırmacıları tarafından; firma sahibi ve/veya üst yöneticiler ile yapılmış ve alan çalışması ile elde edilen sonuçların güvenilirliği artırılmıştır. Firmaların Adıyaman ilinde Adıyaman Teknoloji Transfer Ofisi tarafından belirlenmesi, Mardin ve Şanlıurfa ilinde Ticaret ve Sanayi Odası işbirliğinde belirlenmesi firmaların çalışmaya katkı düzeyleri yüksek olacak şekilde belirlenmiş olduklarını göstermesi bakımından önemlidir.

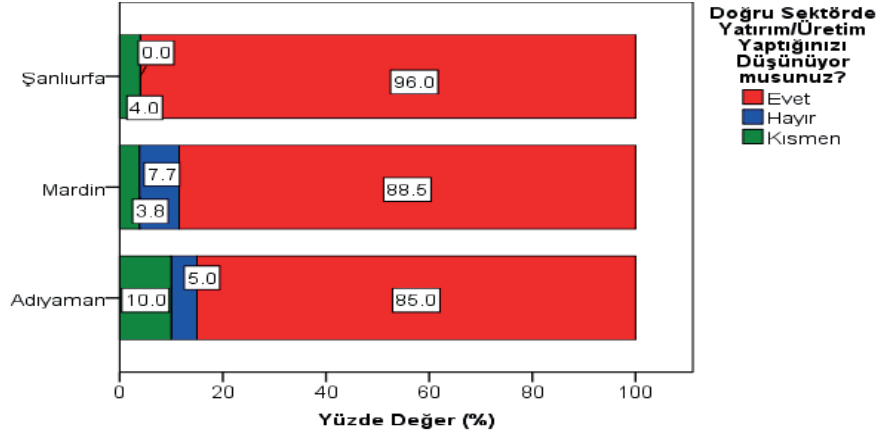

Grafik 1: İşletmelerin Ana Faaliyet Alanı

Grafik 1’de araştırmaya dahil olan işletmelerin iller itibariyle faaliyet alanları yer almaktadır. Buna göre; Şanlıurfa’da araştırmaya katılan %52 en yüksek oranla doğal pamuk elyafı imalatında bulunan işletme oranı ilk sırada iken, Adıyaman’da %35 ile aynı faaliyette bulunan işletme oranı ilk sırada yer almış, Mardin’de ise yaklaşık %31 oranı ile öğütülmüş hububat ve sebze ürünleri imalatında bulunan işletmeler ilk sırada yer almıştır. Şanlıurfa’da araştırmaya dahil olan işletmeler içerisinde ikinci sırayı %16 ile gıda ürünleri imalatı faaliyetinde bulunan işletmeler alırken, Adıyaman’da %15 ile aynı şekilde gıda ürünleri imalatı faaliyetinde bulunan işletmeler ve Mardin’de yaklaşık %23 ile öğütülmüş tahıl ürünleri, nişasta ve nişastalı ürünlerin imalatı faaliyetinde bulunan işletmeler almıştır. Şanlıurfa’da araştırmaya katılan diğer işletmelerin faaliyet alanları azalan oransal sırasıyla; süt ürünleri imalatı (%12), süthane işletmeciliği ve peynir imalatı (%8), fırın ve unlu mamuller imalatı

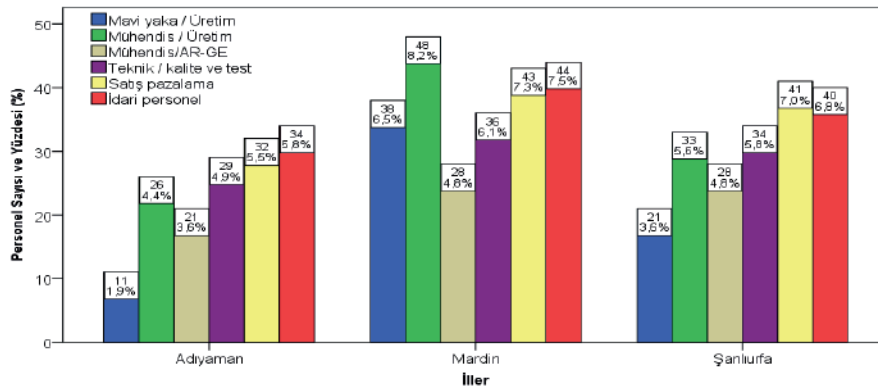
(%8) ve tarım ve ormancılık makineleri imalatı (%4) olarak göze çarpmaktadır. Adıyaman'da diğer firmalar sırasıyla; öğütülmüş tahıl ürünleri (%10), nişasta ve nişastalı ürünlerin imalatı (%10), süt ürünleri imalatı (%10), sebze ve meyvelerin işlenmesi ve saklanması (%5), gıda, içecek ve tütün işleme makinaları imalatı (%5), hazır hayvan yemleri imalatı (%5), kuru bakliyat ve üretim amaçlı tohum işleme (%5) faaliyet alanında bulunan işletmelerden oluşmakta iken, Mardin'de ise fırın ve unlu mamuller imalatı (%15.4), bitkisel ve hayvansal sıvı ve katı yağların imalatı (%15.4), gıda ürünleri imalatı (%11.5) ve sebze ve meyvelerin işlenmesi ve saklanması (%3.8) faaliyet alanında bulunan işletmelerden oluşmuştur.

Araştırmaya katılan işletmelerin faaliyet alanları itibariyle dağılımı illerin sahip olduğu sektörel yapı ve özelliklerle yakından bağlantılıdır. Bu durum illere yönelik politika uygulamalarının bu alanlarda yapılması gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Grafik 2: İşletmelerde Doğru Sektörde Yatırım/Üretim Yapıldığına İlişkin Yaklaşımı

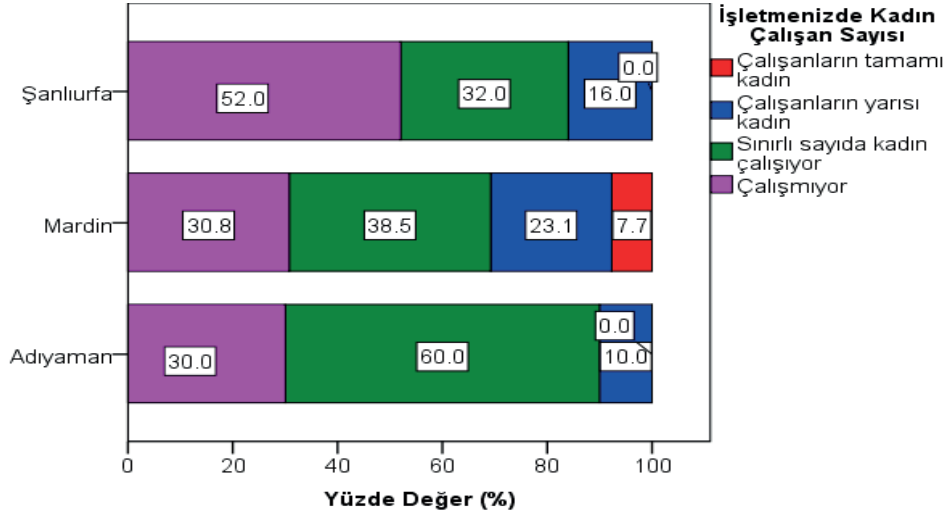
Grafik 2'de araştırmaya dahil olan işletmelerin doğru sektörde olup olmadıklarının değerlendirilmesine ilişkin vermiş oldukları cevaplar değerlendirildiğinde; işletmelerin Şanlıurfa'da %96 oranında, Adıyaman'da %85 oranında, Mardin'de yaklaşık %89 oranında doğru sektörde olduğunu ifade etmesi işletmelerin faaliyet alanlarının sürdürülebilirliğini göstermesi açısından önemlidir. Bu durum mevcut işletme alanları üzerinden işletmelere yönelik mali destek uygulamalarının düzenlenmesinin işletmeler üzerinde olumlu etkiler yaratabileceğini ortaya koyması bakımından da önem taşımaktadır.

Grafik 3: İşletmelerin Personel Bilgileri

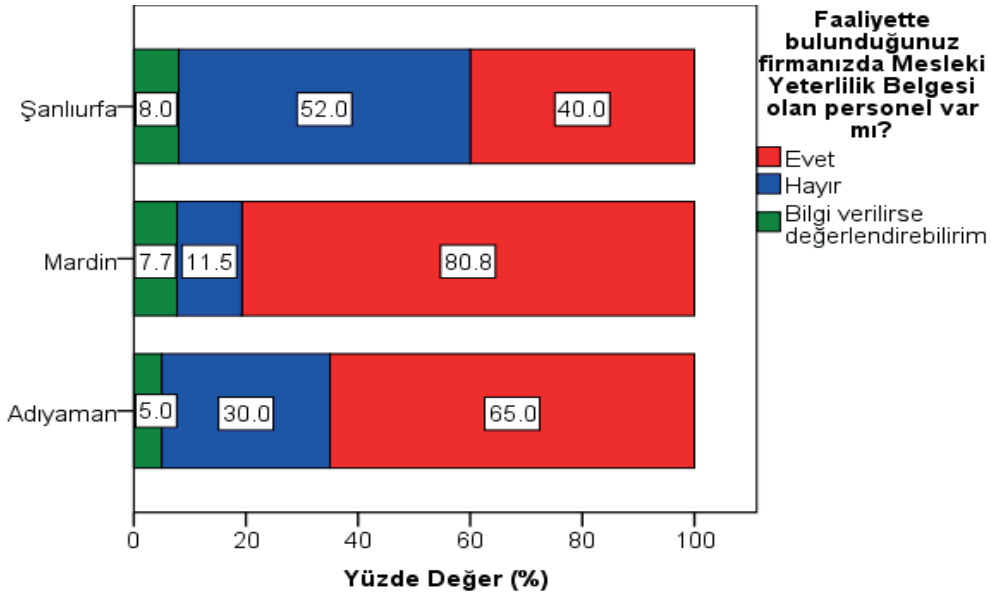
Grafik 3'de araştırmaya dahil olan işletmelerdeki çalışanların personel bilgileri yer almaktadır. Buna göre; Şanlıurfa'da araştırmaya katılanların yaklaşık %7'si satış pazarlama personeli ve aynı oranda idari personel, yaklaşık %6 oranında teknik personel ve aynı oranda üretim aşamasında mühendis, yaklaşık %5'i Ar-Ge aşamasında mühendis ve yaklaşık %4'ü mavi yakalı personelden oluşmaktadır. Adıyaman'da araştırma katılımcılarının personel bilgileri değerlendirildiğinde; yaklaşık %6'sının idari personel, benzer oranda satış pazarlama

personeli, yaklaşık %5'inin teknik personel, benzeşen oranda üretim aşamasında mühendis ve Ar-Ge aşamasında mühendis ve yaklaşık %2'sinin mavi yakalılardan oluştuğu görülmektedir. Mardin'de araştırmacıların yaklaşık %8'i üretim aşamasında mühendis ve benzeşen oranda idari personel, yaklaşık %7'si satış pazarlama ve benzeşen oranda mavi yakalılar, yaklaşık %6'sı teknik personel ve yaklaşık %5'i Ar-Ge aşamasında Mühendislerden oluşmaktadır. Araştırma illerinde katılımcıların birbirine yakın oranlarda olması, araştırmaya dahil olan personel görev tanımlarının birbirine homojen bir yapıda olduğunu göstermesi bakımından önemlidir. Bu durum çalışmanın güvenilirliğini de destekleyen bir sonuçtur.

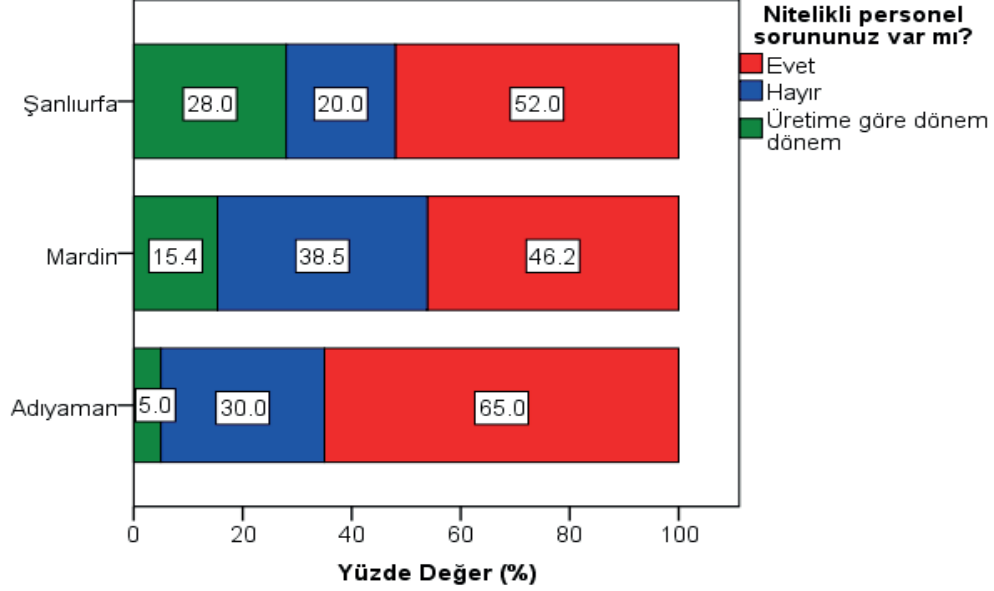
Grafik 4: İşletmelerdeki Kadın Personel Sayısı

Grafik 4'de araştırmaya dahil olan işletmelerdeki kadın çalışanların iller itibarıyla oranı yer almaktadır. Buna göre; Şanlıurfa'da araştırmaya dahil olan işletmelerin %52'si kadın çalışmanı olmadığını ifade ederken, %32'si işletmesinde sınırlı sayıda kadın çalıştığını ifade etmiştir. Adıyaman'da işletmelerin %30'u kadın çalışmanı olmadığını ifade ederken, %60'ı sınırlı sayıda kadın çalışmanı olduğunu belirtmiştir. Mardin'de ise işletmelerin yaklaşık %31'i kadın çalışmanı olmadığını ifade ederken, yaklaşık %39'u sınırlı sayıda kadın çalışmanı olduğunu belirtmiştir. Mevcut oranlar illerin yer aldığı TRC Bölgelerinin işgücü piyasalarının yapısal özellikleri ile ilgili olup, bu bölgelerde kadınların işgücü piyasalarına katılım oranlarının Türkiye ortalamasının altında kaldığının da göstergesi niteliğindedir. Bu durum söz konusu illerde faaliyette bulunan işletmelerde kadın istihdamının özendirilmesini sağlayacak teşvik uygulamalarının yapılabileceği sonucunu ortaya koymaktadır.

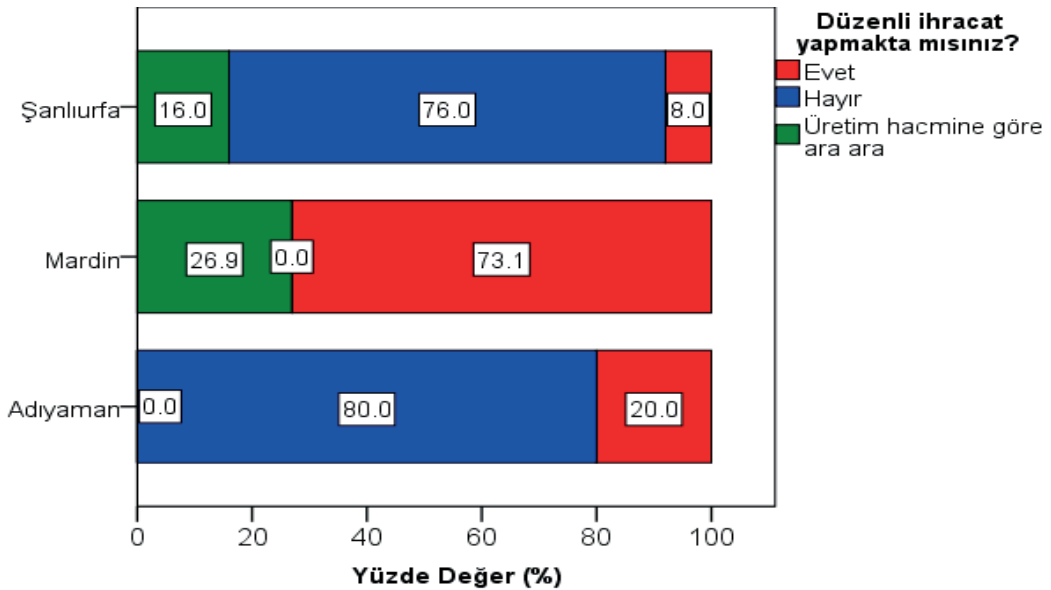
Grafik 5: İşletmelerde Mesleki Yeterlilik Belgesi Olan Personel Sayısı

Grafik 5’de araştırmaya katılan işletmelerde mesleki yeterlilik belgesi olan personel sayısı değerlendirilmiştir. Buna göre; Şanlıurfa’da katılımcıların yaklaşık %40’ı mesleki yeterlilik belgesi olduğunu ifade ederken, Adıyaman’da katılımcıların %65’i ve Mardin’de katılımcıların yaklaşık %81’i mesleki yeterlilik belgesine sahip olduklarını ifade etmişlerdir. Diğer illere göre yüksek olan Mardin ilindeki oran, ilin sektörel gelişimi için önemli bir orandır. Bununla birlikte kuşkusuz mesleki yeterlilik belgelerinin hangi alanda ve faaliyette bulunan sektöre yönelik olup olmadığının da önemi büyüktür.

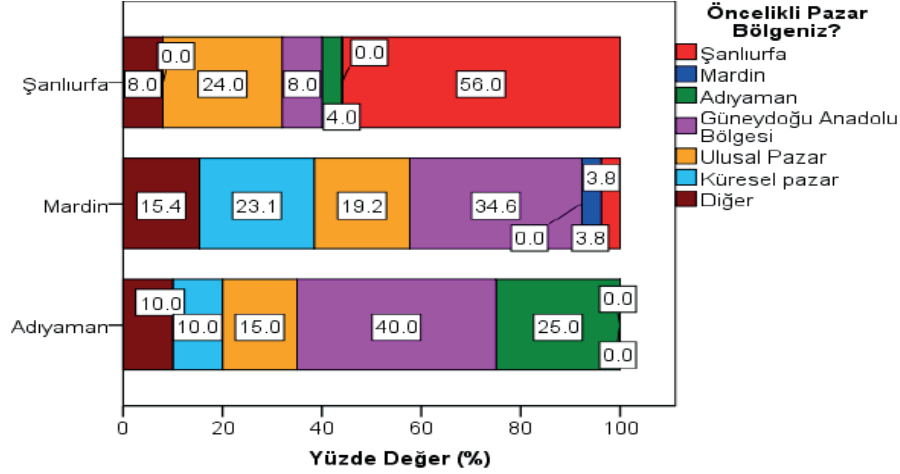
Grafik 6: İşletmelerde Nitelikli Personel Durumu

Grafik 6’da araştırmaya katılan işletmelerin nitelikli personel durumuna ilişkin görüşleri değerlendirilmiştir. Buna göre; Şanlıurfa’da işletmelerin %52’si nitelikli personel sorunu olduğunu ifade ederken, Adıyaman’da işletmelerin %65’i evet cevabı vererek nitelikli personel sorunu olduğunu vurgulamıştır. Bu oran Mardin’de yaklaşık %46 olarak ifade edilmiştir. Her üç İl’de de araştırmaya katılan işletmelerin neredeyse yarısı oranında işletmenin nitelikli personel sorunu olduğunu ifade etmesi, bu sorunun Bölgenin temel sorunlarından biri olduğunu ve çözüm beklediğini ortaya koyması bakımından önemlidir.

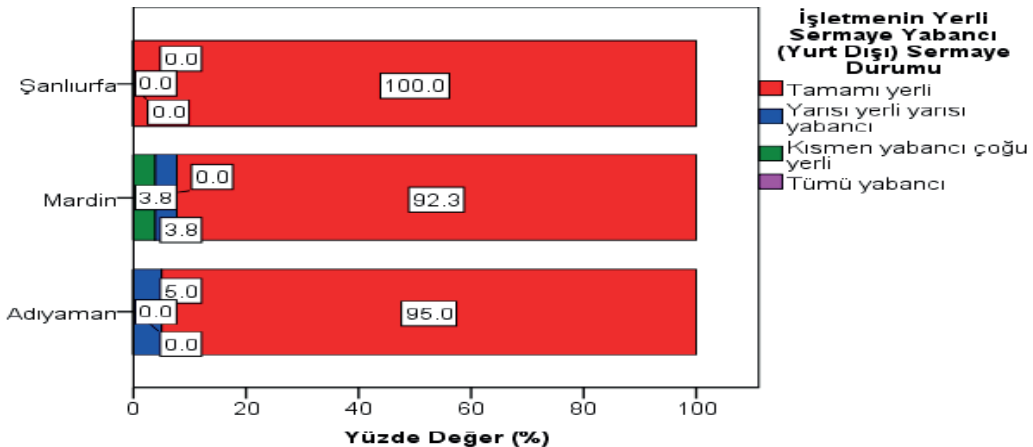
Grafik 7: İşletmelerin İhracat Durumu

Grafik 7’de araştırmaya katılan işletmelerin ihracat durumları sorgulanmıştır. Buna göre; Şanlıurfa’da işletmelerin %76’sı düzenli ihracat yapmadığını ifade ederken, Adıyaman’da bu oran %80 olarak ortaya çıkmıştır. Mardin’de araştırmaya katılan işletmelerin yaklaşık %73’ünün ihracat yaptığını beyan etmesi ve geriye kalan yaklaşık %30 oranında işletmenin de üretim hacmine göre ara ara ihracat yaptığını belirtmesi araştırmaya katılan işletmeler ile ilgili bir sonuç olarak değerlendirilebilir. Mardin ilinin diğer göstergelerde de diğer iki ile göre üst sıralarda yer alması İlin tarımsal alanda gösterdiği performansın Şanlıurfa ve Adıyaman illerine göre daha olumlu olduğunu ortaya koymaktadır. Kuşkusuz söz konusu değerlendirmenin ekonomik açıdan diğer göstergeler ve sektörel gelişmelerle birlikte yapılması önemlidir.

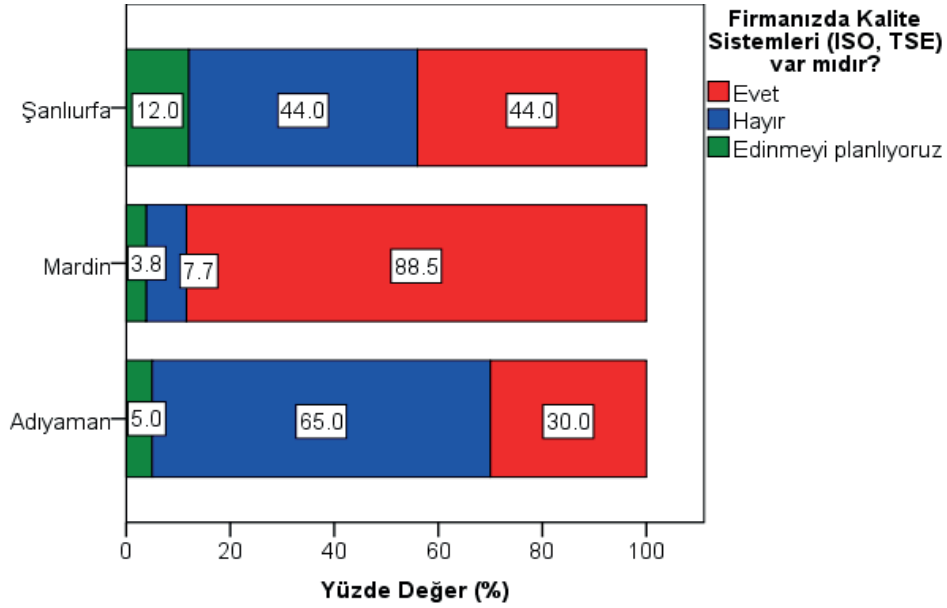
Grafik 8: İşletmelerin Öncelikli Pazar Bölgesi

Grafik 8’de araştırmaya katılan işletmelerin öncelikli pazar bölgeleri değerlendirilmiştir. Buna göre; Şanlıurfa’da işletmelerin %56’sı öncelikli Pazar bölgesi olarak yerel pazarı vurgularken, Adıyaman’da işletmelerin %40’ı, Mardin’de ise işletmelerin %35’i Güneydoğu Anadolu Bölgesi olarak öncelikli pazar bilgisini paylaşmıştır. Şanlıurfa’da işletmelerin diğer pazarları değerlendirildiğinde; ikinci sırayı yaklaşık %24 ile ulusal Pazar, üçüncü sırayı aynı oranda %8 ile Güneydoğu Anadolu Bölgesi ve diğer pazarlar oluşturmuştur. Adıyaman’da işletmelerin diğer pazarları değerlendirildiğinde %25 ile yerel pazar olan Adıyaman ikinci sırayı almış, %15 ile ulusal pazar üçüncü sırayı almıştır. Mardin’de ise işletmelerin diğer pazarları değerlendirildiğinde; ikinci sırayı yaklaşık %23 ile küresel pazar alırken, üçüncü sırayı yaklaşık %19 ile ulusal pazar almıştır. Mardin ilinin diğer illerden farklılığı pazar bölgelerinde de kendisini göstermektedir. Pazar bölgelerinin çeşitliliğinin faaliyet alanı ile de yakından ilişkili olduğu düşünüldüğünde, pazar çeşitliliğinin önemli olduğunu ifade etmek gereklidir. Bir diğer ifade ile faaliyet alanlarının piyasaların tamamına hitap edebilecek alanlardan oluşması gerekliliği günümüz küresel koşullarında önemli bir gerekliliktir.

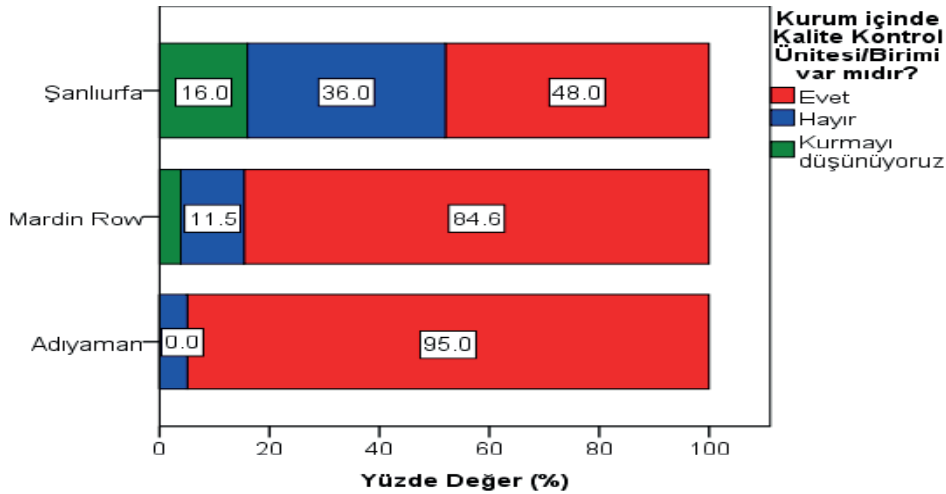
Grafik 9: İşletmelerin Yerli Yabancı Sermaye Durumu

Grafik 9 araştırmaya konu oluşturan illerdeki işletme sermayesinin yerli ve/veya yabancı olma durumunu değerlendirmiştir. Buna göre illerin her üçünde de işletmelerin yerli sermaye ile kurulmuş olması bilgisi, Bölgede kurulan işletmelerin ağırlıklı olarak yerli sermayeye dayalı olduğunu göstermesi bakımından önemlidir.

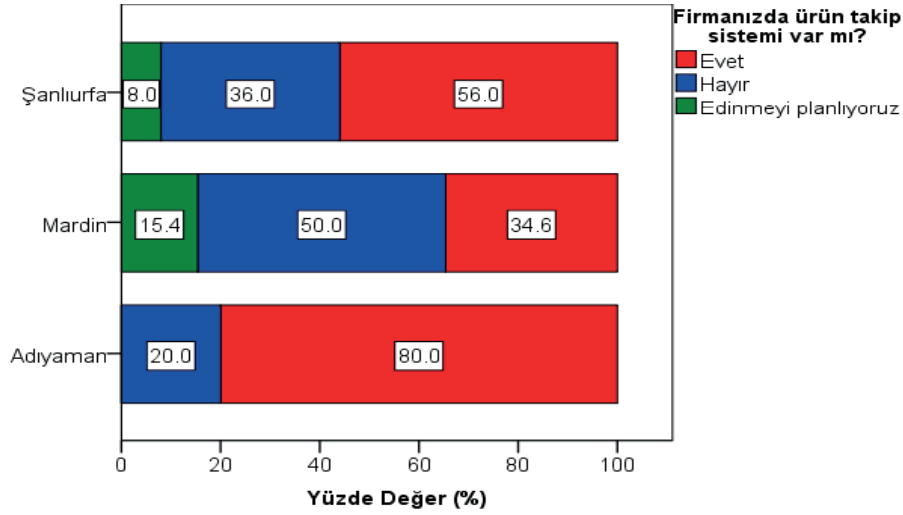
Grafik 10: İşletmelerin Kalite Sistem Durumu

Grafik 10'da araştırmaya dahil olan işletmelerin kalite sistemleri olup olmadığı değerlendirilmiştir. Buna göre; Şanlıurfa'da işletmelerin %44'ü kalite sistemlerine sahip olduğunu ifade ederken, Adıyaman'da %30'u, Mardin'de ise yaklaşık %89'u kalite sistemlerine sahip olduğunu ifade etmiştir. Kalite sistemlerinin günümüzdeki önemi ve gelecek dönemlerdeki yasal zorunluluk görünümü dikkate alındığında özellikle Şanlıurfa ve Adıyaman'da bu konunun üzerinde durulması gerekliliği kendisini göstermektedir.

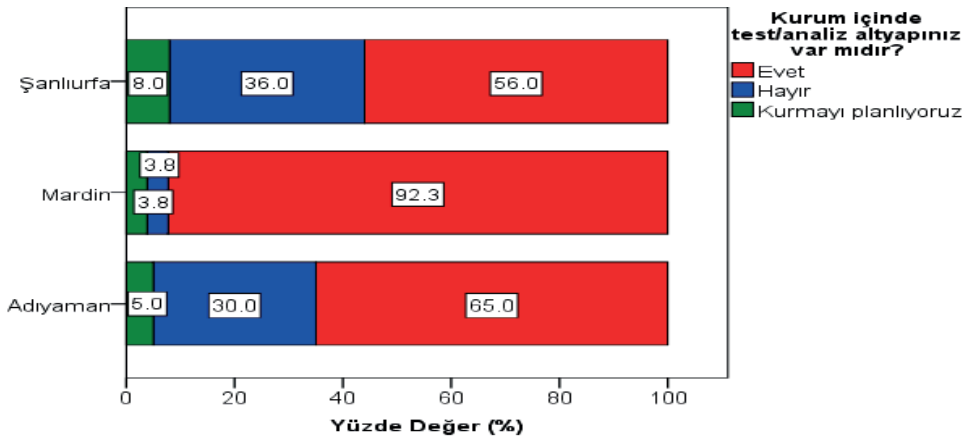
Grafik 11: İşletmelerde Kalite Kontrol Birimi Varlığı

Grafik 11 araştırmaya katılan işletmelerin kalite kontrol birimi durumunu değerlendirmiştir. Buna göre; Şanlıurfa'da işletmelerin yaklaşık yarısı kalite kontrol birimlerini olduğunu vurgularken, Adıyaman'da bu oran neredeyse işletmelerin tamamına yakını için ifade edilmiştir. Mardin'de kalite kontrol birimi olduğunu ifade eden işletme oranı ise işletmelerin yaklaşık dörtte üçünü kapsayan %85 oranı olarak tespit edilmiştir.

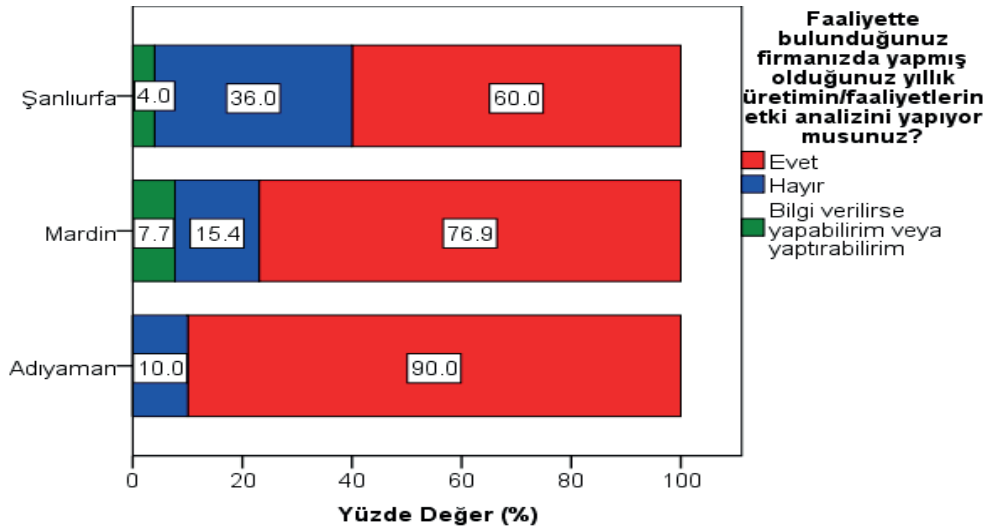
Grafik 12: İşletmelerde Ürün Takip Sistemi Durumu

Grafik 12’de araştırmaya katılan işletmelerdeki ürün takip sistemleri değerlendirme konusu yapılmıştır. Buna göre; Şanlıurfa’da işletmelerin %56’sı ürün takip sistemleri olduğunu ifade ederken, Adıyaman’da daha yüksek oranlı olarak işletmelerin %80’i, Mardin’de ise %35’i ürün takip sistemi olduğunu vurgulamıştır. Oranların diğer verilerle olan farklılığı işletmelerin faaliyet alanlarının farklılığından veya ürün takip sisteminin anlamsal içeriği ile ilgili bilgi sahibi olmayan bir cevaplayıcının soruyu cevaplaması kaynaklı bir durum olarak değerlendirilebilir.

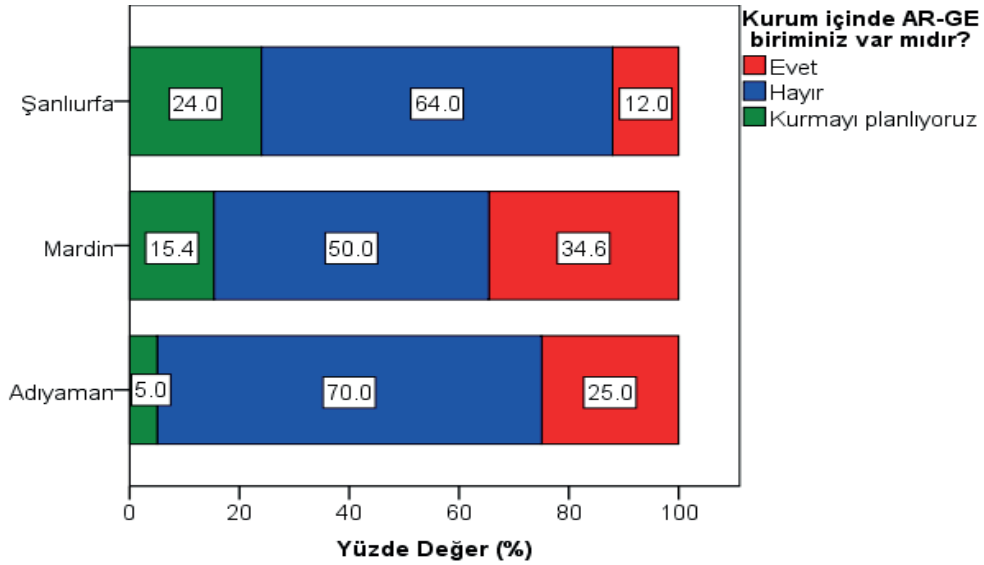
Grafik 13: İşletmelerin Kurumiçi Test/Analiz Altyapısı

Grafik 13’de araştırmaya katılan işletmelerin test/analiz altyapısı olup olmadığına ilişkin değerlendirme yapılmıştır. Buna göre; Şanlıurfa’da işletmelerin %56’sı soruya evet yanıtını verirken, Adıyaman’da işletmelerin %65’i, Mardin’de ise yaklaşık %92’si evet cevabını vermiştir.

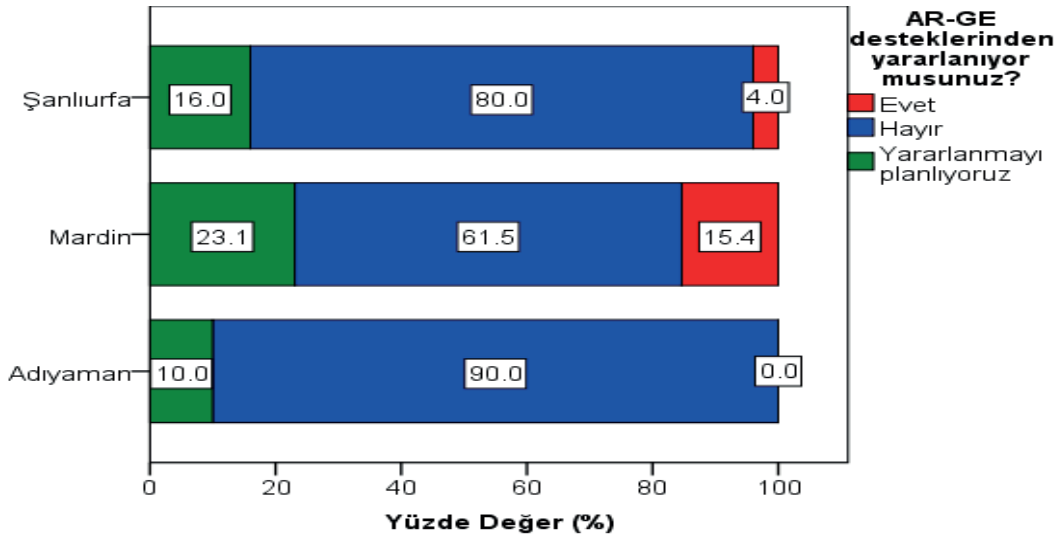
Grafik 14: İşletmelerin Yıllık Etki Analizi Durumu

Grafik 14’de araştırmaya dahil olan işletmelerin gerçekleştirmiş olduğu yıllık faaliyetlerin ve/veya üretimlerin etki analizi yapıp yapmadıkları değerlendirilmiştir. Buna göre Şanlıurfa’daki işletmelerin %60’ı etki analizi yaptığını ifade ederken, Adıyaman’daki işletmelerin %90’ı, Mardin’deki işletmelerin ise yaklaşık %77’si etki analizi yaptığını belirtmiştir. Her üç ilde de belirli bir oranın üzerinde etki analizi yaptığını ifade eden işletme sayısının olması tarım sektörü açısından önemli bir sonuçtur.

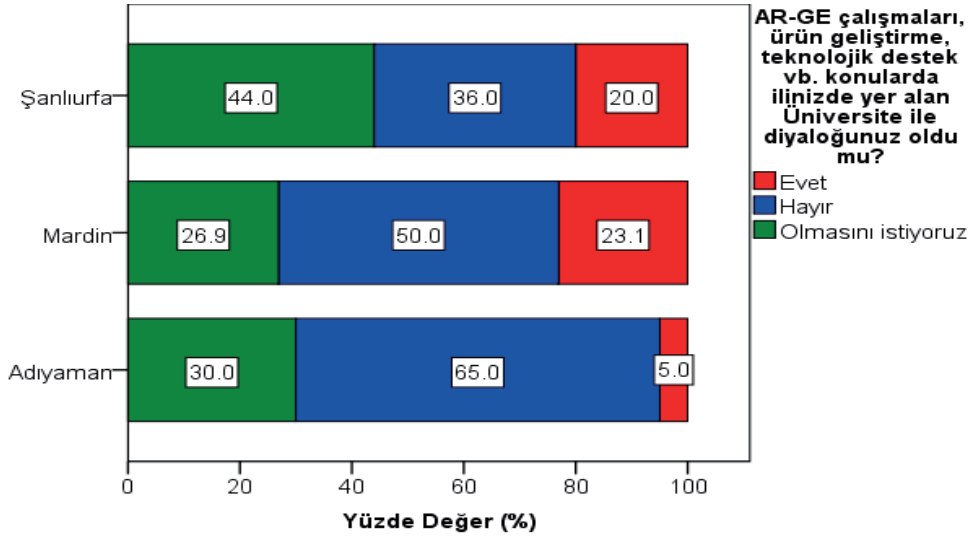
Grafik 15: İşletmelerdeki AR-GE Birimi Durumu

Grafik 15’de araştırmaya katılan işletmelerde kurum içinde Ar-Ge birimi olup olmadığı değerlendirilmiştir. Buna göre; Şanlıurfa’da %12 oranında işletme, Adıyaman’da %25 oranında işletme, Mardin’de ise yaklaşık %35 oranında işletme Ar-Ge birimi olduğunu ifade etmiştir. Ar-Ge anlayışının özellikle günümüz Küresel sürecinde gelişme ve değişimin temel şartlarından birisi olarak sahip olduğu önem, bu konuda kamu kesiminin oransal yetersizliği olan illerde teşvik edici ve/veya kurucu olmasını gerekli kılmaktadır. Şanlıurfa’da işletmelerin %24’ünün, Mardin’de ise yaklaşık %15’inin Ar-Ge birimi kurmayı planladığını vurgulaması bu saptamayı doğrulamaktadır.

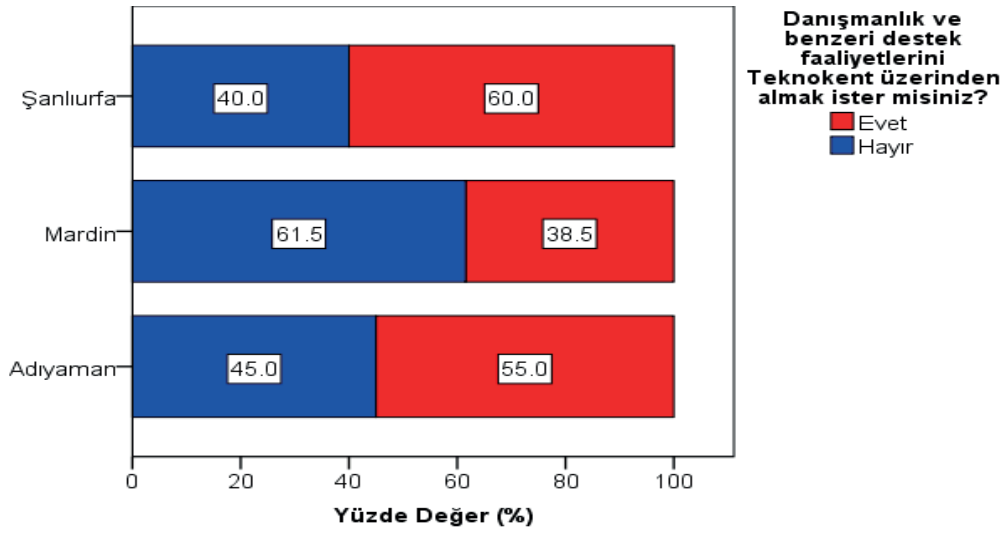
Grafik 16: İşletmelerin AR-GE Desteklerinden Yararlanma Durumları

Grafik 16'da araştırmaya dahil olan işletmelerin Ar-Ge desteklerinden yararlanma durumları değerlendirilmiştir. Buna göre; Şanlıurfa'daki işletmelerin yararlanmayı planlayanlarla birlikte %96'sının, Adıyaman'daki işletmelerin yararlanmayı planlayanlarla birlikte tamamı, Mardin'deki işletmelerin yararlanmayı planlayanlarla birlikte yaklaşık %65'inin yararlanmadığını ifade etmesi üzerinde durulması gereken bir sonuçtur. Üç il arasında Mardin ilinde Ar-Ge desteklerinden yaklaşık %15 oranında yararlandığını ifade eden işletmelerin mevcut olması il açısından önemli bir gelişmedir. Bu durum İl'de bu konudaki farkındalığın düşük de olsa varlığını ortaya koyması bakımından önemlidir.

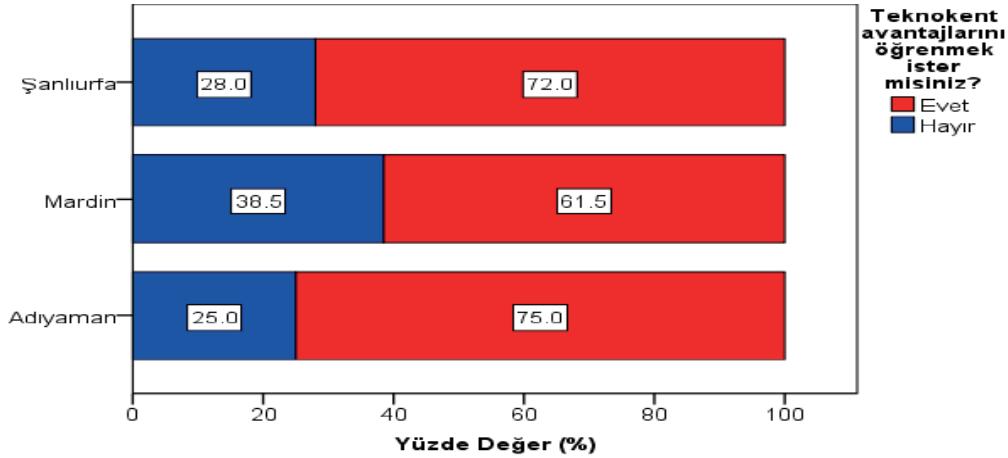
Grafik 17: İşletmelerin AR-GE Konularında Üniversiteleri İle Diyalog Durumları

Grafik 17'de araştırmaya dahil olan işletmelerin Ar-Ge çalışmaları, ürün geliştirme, teknolojik destek vb. konularda ilgili ildeki Üniversite ile diyalog durumu değerlendirilmiştir. Buna göre; Şanlıurfa'daki işletmelerin Harran Üniversitesi ile olan diyalog durumu %20 ile evet iken, Adıyaman'da bu oran Adıyaman Üniversitesi ile %5, Mardin'de ise Mardin Artuklu Üniversitesi ile yaklaşık %23'tür. Bununla birlikte diyalog kurmaya hazır olan işletmelerin oranı değerlendirildiğinde; Şanlıurfa'da %44, Adıyaman'da %30, Mardin'de ise yaklaşık %30 oranları da üzerinde durulması gereken oranlardır. Mevcut sonuç Üniversitelerin illerde yer alan tarım sektöründeki işletmelerle diyalog kurması için gerekli mekanizmaların ve yapılanmaların oluşturulması veya mevcut olanların aktif hale getirilmesi gerekliliğini göstermektedir. Bu konuda TOBB bünyesindeki il Ticaret ve Sanayi Odası akademik danışmanlarının katkısı ve ilgili Üniversitelerdeki araştırma geliştirme merkezlerinin bu misyonu üstlenmesi önemlidir.

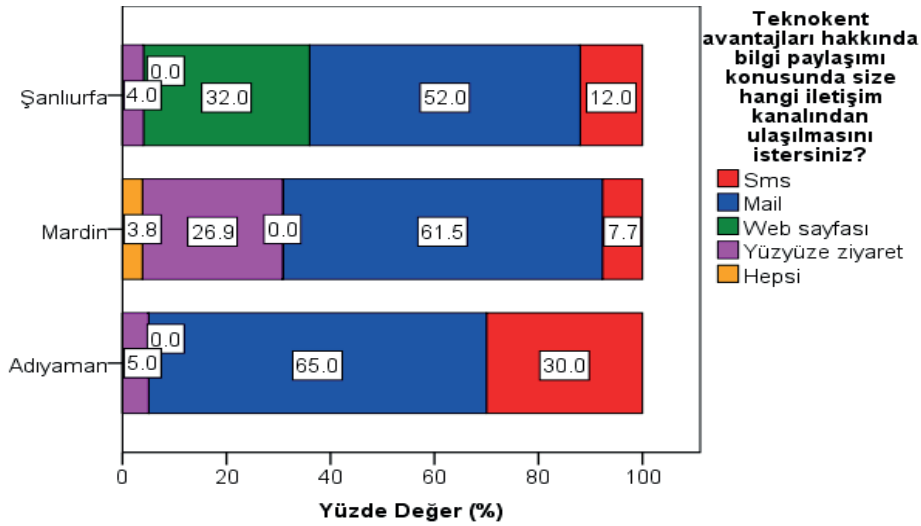
Grafik 18: İşletmelerin Teknokent Desteği Konusundaki Yaklaşımı

Grafik 18’de araştırmaya dahil olan işletmelerin danışmanlık ve benzeri destek faaliyetlerini Teknokent üzerinden almaya yönelik istek durumları değerlendirilmiştir. Buna göre Şanlıurfa’daki işletmelerin %60’ı, Adıyaman’daki işletmelerin %55’i, Mardin’deki işletmelerin ise yaklaşık %39’u evet cevabı vererek Teknokent desteğine olumlu baktıklarını ifade etmiştir. Bununla birlikte, Şanlıurfa’daki işletmelerin %40’ının, Adıyaman’daki işletmelerin %45’inin, Mardin’deki işletmelerin yaklaşık %62’sinin hayır cevabı, üzerinde durulması gereken bir sonuçtur. İşletmelerin Teknokent’e mesafeli duruşu bu konuda gerekli tedbirlerin alınmasını ve Teknokent’lerin sektörel destek mekanizmaları geliştirmesini zorunlu kılmaktadır.

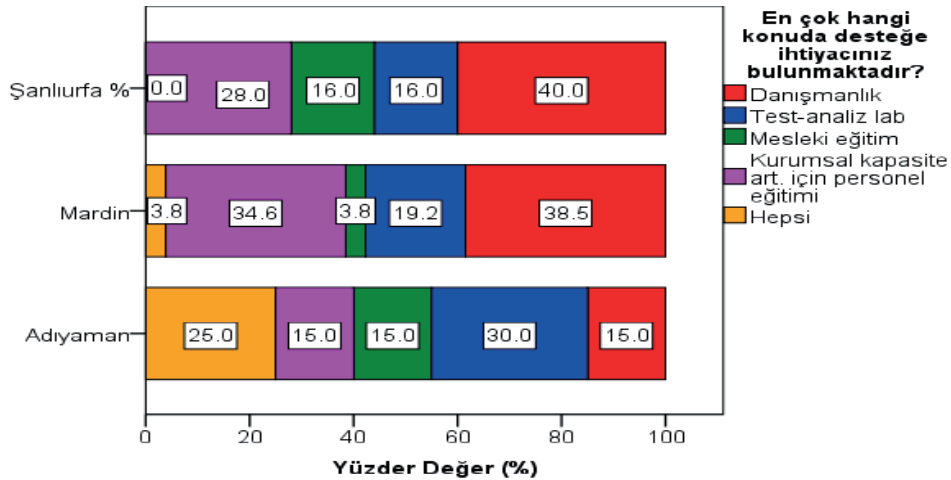
Grafik 19: İşletmelerin Teknokentlerin Avantajlarını Öğrenme Konusundaki Yaklaşımı

Grafik 19’da araştırmaya katılan işletmelerin Teknokent avantajlarını öğrenme konusundaki yaklaşımları değerlendirilmiştir. Buna göre; Şanlıurfa’daki işletmelerin %72’si, Adıyaman’daki işletmelerin %75’i, Mardin’deki işletmelerin ise yaklaşık %62’si evet cevabı vererek Teknokent’e olan mesafeli duruşlarının aslında yapılabilecek olan bilgilendirmelerle ortadan kaldırılabilceğini de ortaya koymuşlardır. Bununla birlikte, Şanlıurfa’da %28, Adıyaman’da %25, Mardin’de yaklaşık %39 oranındaki hayır cevapları da üzerinde durulması gereken bir sonuçtur.

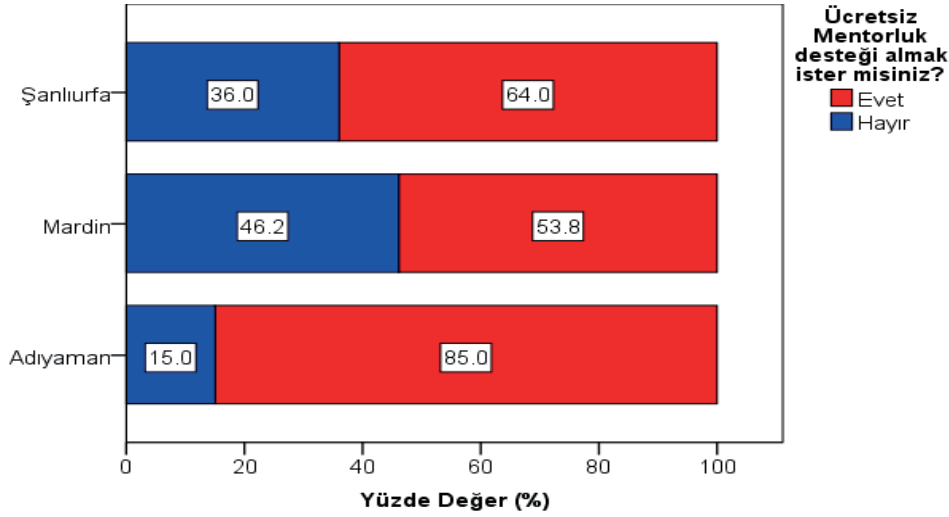
Grafik 20: İşletmelerin Teknokent Bilgi Paylaşımı İletişim Yaklaşımı

Grafik 20’de araştırmaya dahil olan işletmelerin Teknokent avantajları hakkında bilgi paylaşımı konusunda hangi iletişim kanallarından yararlanmak istedikleri değerlendirilmiştir. Buna göre; Şanlıurfa’daki işletmelerin %52’si mail, %32’si web sayfası, %12’si ise sms yoluyla bilgilendirme talep etmiştir. Adıyaman’daki işletmelerin %65’i mail yoluyla, %30’u sms yoluyla, %5’i ise yüzyüze ziyaret yoluyla bilgi talebinde bulunmuştur. Mardin’deki işletmelerin ise yaklaşık %62’si mail, yaklaşık %27’si yüzyüze ziyaret, yaklaşık %8’i sms yoluyla bilgi talebinde bulunmuştur. Araştırmaya katılan işletmelerin tüm illerde yaklaşık yarısının mail yoluyla bilgilendirme talebinde bulunması, kolay, etkili ve hızlı bir yöntem olarak talep edilen yöntemin uygulanabilirliği yönünden önemlidir.

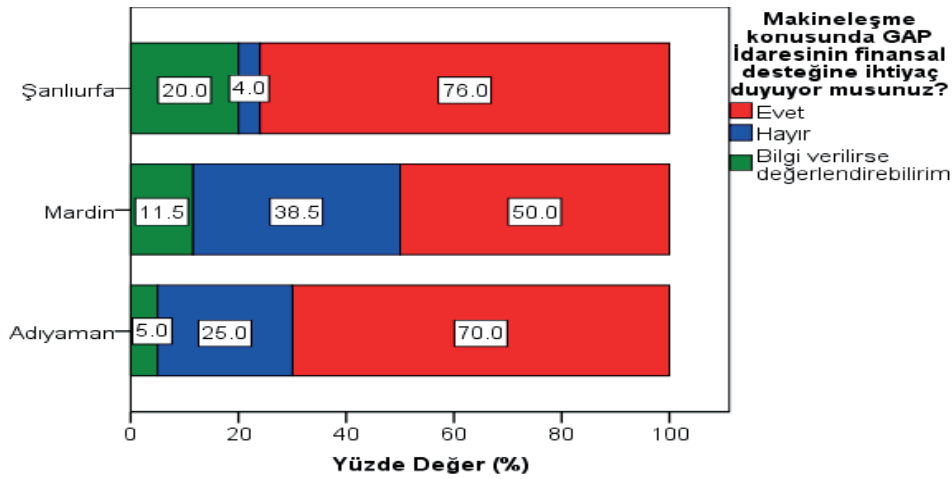
Grafik 21: İşletmelerin En Fazla Desteğe İhtiyaç Duyduğu Alanlar

Grafik 21’de araştırmaya katılan işletmelerin en fazla desteğe ihtiyaç duydukları temel başlıklar değerlendirilmiştir. Buna göre; Şanlıurfa’daki işletmeler sırasıyla; %40 ile danışmanlık hizmetine, %28 ile kurumsal kapasite artırımı için personel eğitimine, %16 ile test analiz laboratuvarına, aynı oranda mesleki eğitime ihtiyaç duyduklarını ifade etmişlerdir. Adıyaman’daki işletmeler sırasıyla; %30 ile test analiz laboratuvarına, %25 ile desteklerin tamamına, %15 oranları ile danışmanlık, mesleki eğitim ve kurumsal kapasite artırımı için personel eğitimine ihtiyaç duyduklarını belirtmişlerdir. Mardin’deki işletmeler ise sırasıyla; yaklaşık %39 ile danışmanlık hizmetine, yaklaşık %35 ile kurumsal kapasite artırımı için personel eğitimine, yaklaşık %19 ile test analiz laboratuvarına ihtiyaç duyduklarını ifade etmişlerdir. Şanlıurfa için önemli oranda danışmanlık ihtiyacı, Adıyaman için test analiz laboratuvarı ihtiyacı ve Mardin için danışmanlık ihtiyacı elde edilen ve üzerinde durulması gereken önemli bulgulardır.

Grafik 22: İşletmelerin Ücretsiz Mentörlük Desteğine Yaklaşımı

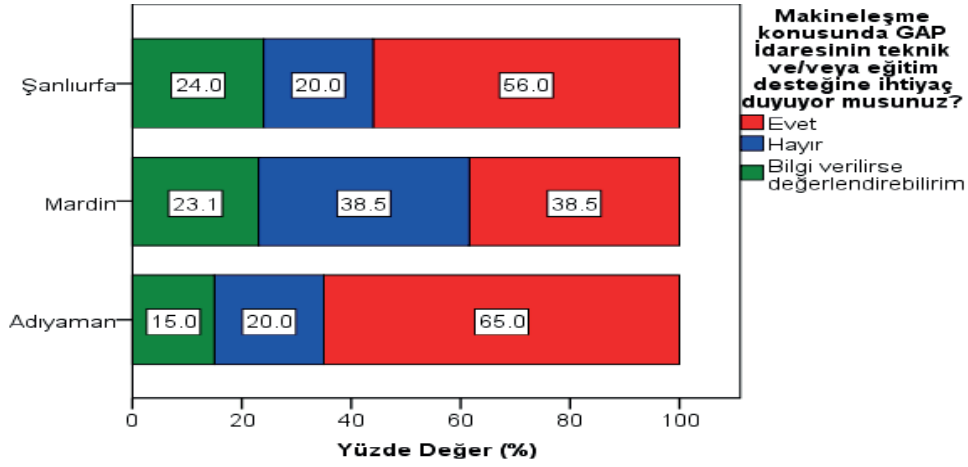
Grafik 22’de araştırmaya katılan işletmelerin ücretsiz mentörlük desteğine ilişkin yaklaşımları yer almaktadır. Buna göre; Şanlıurfa’daki işletmelerin %64’ü, Adıyaman’daki işletmelerin %85’i, Mardin’deki işletmelerin ise yaklaşık %54’ü evet cevabı vererek ücretsiz mentörlük desteği alabileceklerini ifade etmiştir. Mardin ilinin Teknokent ve mentörlük gibi danışmanlık hizmetlerine olan mesafeli duruşu İlin diğer iki ile nazaran sektörün gelişmişliği bakımından nispeten daha iyi durumda olması ile açıklanabilir. Mardin ili verileri değerlendirildiğinde; kurumsal kapasite artışını talep eden en yüksek il olması, Teknokent avantajlarını öğrenme konusunda en düşük oranlı ancak yöntemi konusunda yüzyüze ziyaretleri talep eden en yüksek oranlı il olması, Ar-Ge desteklerinden yararlanmada düşük oranlı olmakla birlikte bu başlıkta oransal olan tek il olması, Ar-Ge birimi olan iller içerisinde diğer illere göre daha yüksek oranlı olması, kadın çalışan sayısının diğer illere göre daha yüksek olması ve diğer göstergeler bu durumu doğrulamaktadır. İlin gelişmeye açık potansiyeli desteklenmesi gerekliliği konusundaki önemini arttırmaktadır.

Grafik 23: İşletmelerin Makineleşme Konusunda GAP İdaresi Desteği İhtiyacı (Finansal Destek)

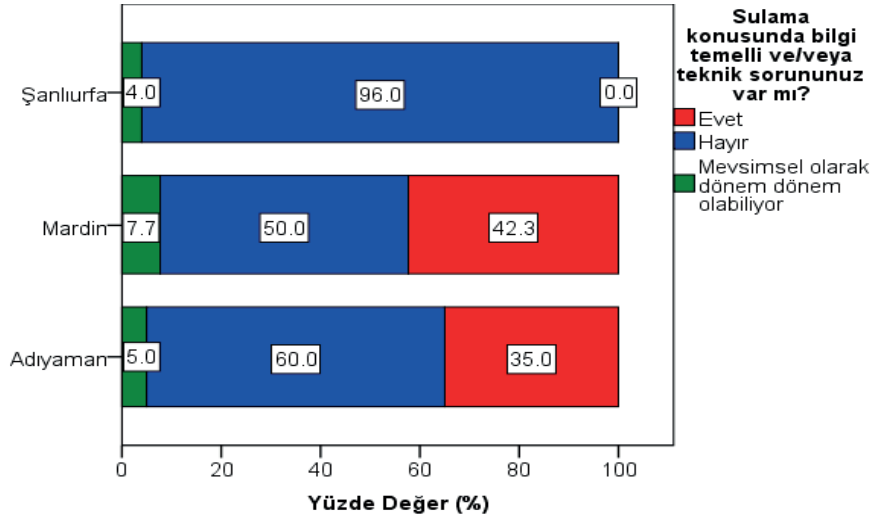
Grafik 23’de araştırmaya katılan işletmelerin makineleşme konusundaki GAP İdaresi finansal desteğine olan ihtiyaçları değerlendirilmiştir. Buna göre; Şanlıurfa’daki işletmelerin %76’sı, Adıyaman’daki işletmelerin %70’i, Mardin’deki işletmelerin ise %50’si evet cevabı vererek GAP İdaresinin bu konudaki desteğine olumlu baktıklarını ortaya koymuşlardır. Bununla birlikte, Mardin ilinin yaklaşık %39 gibi yüksek bir oranda bu ihtiyaca hayır cevabını vermesi, işletmelerin bu yönde ihtiyacı olmadığı veya makineleşmeyi gerektirecek bir faaliyet

alanında olmamaları yönünde değerlendirilebilir. Şanlıurfa için ise %20 oranındaki bilgi verilmesi durumunda değerlendirilebileceğini ifade eden işletmelerin mevcut olması üzerinde durulması gereken ve uygulamada karşılık bulması gereken önemli bir bulgudur.

Grafik 24: İşletmelerin Makineleşme Konusunda GAP İdaresi Desteği İhtiyacı (Teknik Destek)

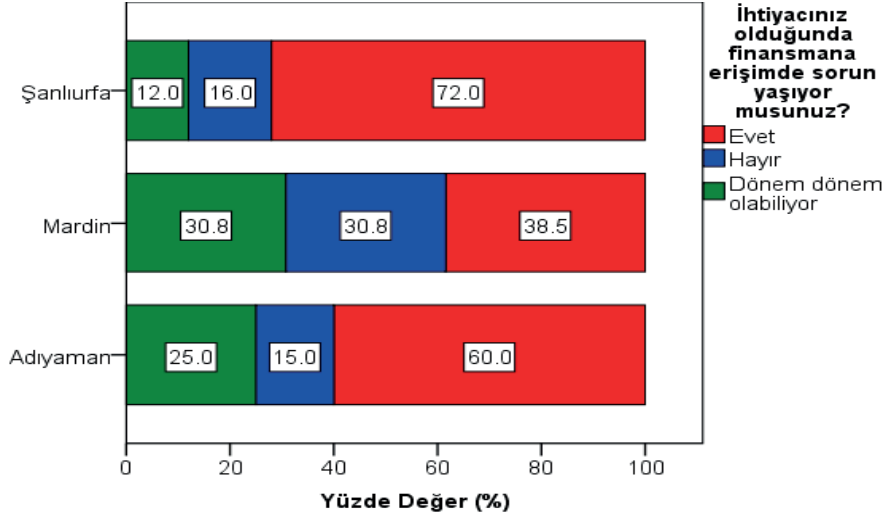
Grafik 24’de araştırmaya katılan işletmelerin makineleşme konusundaki GAP İdaresi teknik desteğine olan ihtiyaçları değerlendirilmiştir. Buna göre; Şanlıurfa’daki işletmelerin %56’sı, Adıyaman’daki işletmelerin %65’i, Mardin’deki işletmelerin ise yaklaşık %39’u evet cevabı vererek GAP İdaresinin bu konudaki desteğine olumlu baktıklarını ortaya koymuşlardır. Bununla birlikte, Mardin ilinin yaklaşık %39 gibi yüksek bir oranda bu ihtiyaca hayır cevabını vermesi, işletmelerin bu yönde ihtiyacı olmadığı veya makineleşmeyi gerektirecek bir faaliyet alanında olmamaları yönünde değerlendirilebilir. Şanlıurfa için %24, Mardin için %23, Adıyaman için %15 oranındaki bilgi verilmesi durumunda değerlendirilebileceğini ifade eden işletmelerin mevcut olması üzerinde durulması gereken ve uygulamada karşılık bulması gereken önemli bir bulgudur.

Grafik 25: İşletmelerin Sulama Konusundaki Sorunları

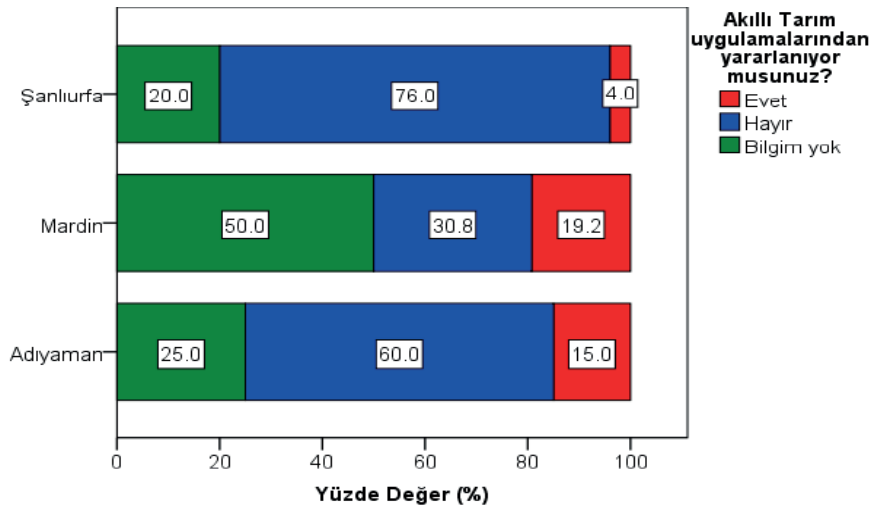
Grafik 25’de araştırmaya katılan işletmelerin sulama konusunda bilgi temelli veya teknik sorunu olup olmadığı değerlendirilmiştir. Buna göre; Şanlıurfa’daki işletmelerin %96’sı, Adıyaman’daki işletmelerin %60’ı, Mardin’deki işletmelerin ise %50’si hayır cevabı vererek sulama konusunda teknik bir soruna sahip olmadıklarını ifade etmişlerdir. Bununla birlikte ilgili soruya sulama faaliyeti olan firmaların cevap vermesi gerekliliği de üzerinde durulması gereken bir konudur. Proje kapsamında işletmelerle gerçekleştirilen çalıştay etkinliğinde

“sulama konusundaki sorunlar” çalışmaya katılan işletmelerin hemen hemen tamamı tarafından en yüksek oranlı sorun olarak ifade edilmiştir. Diğer yandan anket çalışmasında özellikle Şanlıurfa’da bu konuda neredeyse sorun olmadığını ifade eden işletme oranının araştırmaya katılan işletmelerin tamamını kapsamaması çalışmada elde edilen sonuçlarla çelişmesi açısından üzerinde durulması gereken bir sonuçtur. Bir diğer ifadeyle soruyu hangi faaliyet alanında bulunan işletmelerin sulamaya hangi ihtiyaç derecesiyle yaklaşarak cevaplamış oldukları önemlidir.

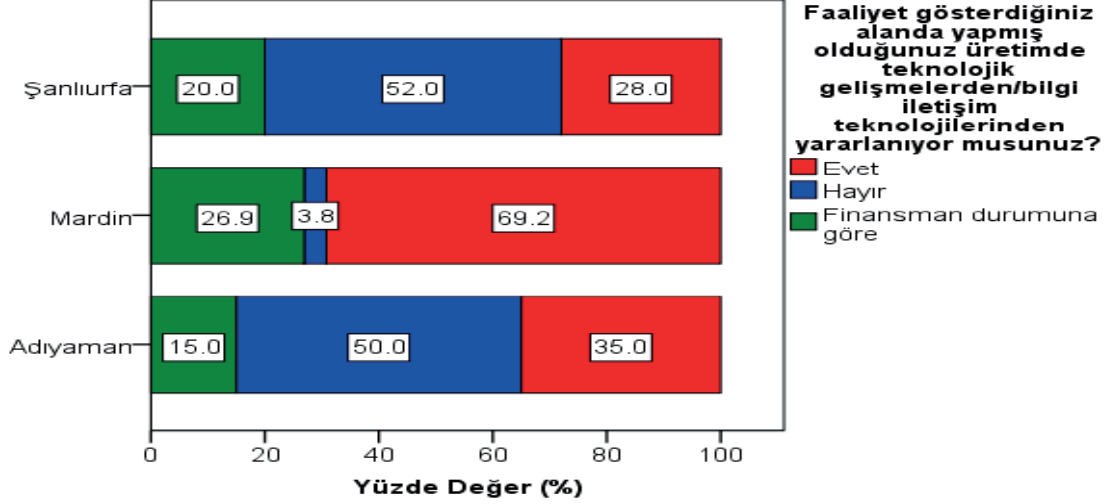
Grafik 26: İşletmelerin İhtiyaç Duydukları Finansman Kaynaklarına Erişim Durumu

Grafik 26’da araştırmaya katılan işletmelerin ihtiyaç duyduklarında finansmana erişimde sorun yaşayıp yaşamadıkları değerlendirilmiştir. Buna göre; Şanlıurfa’daki işletmelerin %72’si, Adıyaman’daki işletmelerin %60’ı, Mardin’deki işletmelerin ise yaklaşık %39’u evet cevabı vererek finansmana erişimde sorun yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Kalkınmada öncelikli bölgelerde gelişmekte olan illerin karşı karşıya kaldığı en önemli sorunlardan birisi finansmana erişim sorunudur. Nitekim söz konusu sonuç, çeşitli saha çalışmalarında da kendisini belirgin bir şekilde gösteren bir başlıktır. Bu bağlamda, finansmana erişimin yerel nitelikler dikkate alınarak ve teminat koşulları gibi uygulamaların yerel işletme özelliklerine uygunluk gösterecek şekilde düzenlenmesi önemli bir gerekliliktir.

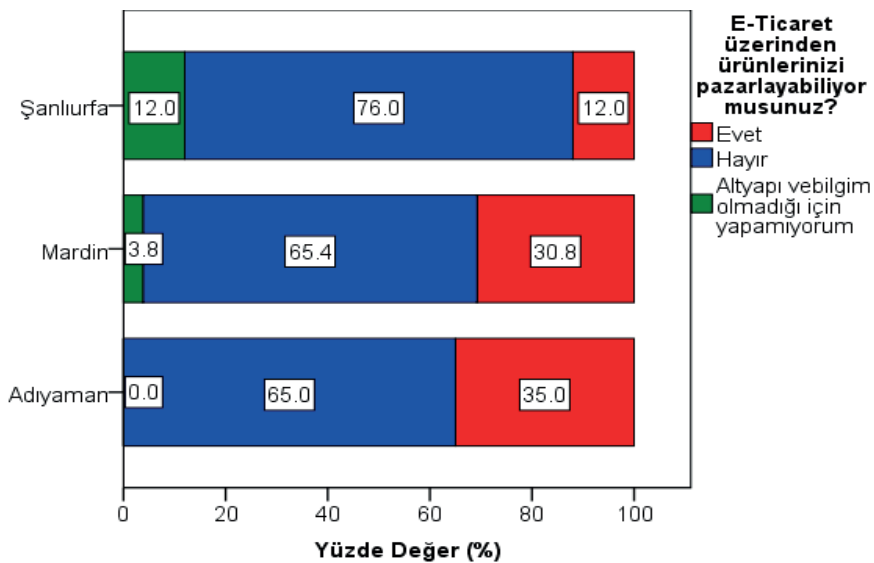
Grafik 27: İşletmelerin Akıllı Tarım Uygulamalarından Yararlanma Durumu

Grafik 27’de araştırmaya dahil olan işletmelerin akıllı tarım uygulamalarından yararlanma durumları değerlendirilmiştir. Buna göre; Şanlıurfa’daki işletmelerin %76’sı, Adıyaman’daki işletmelerin %60’ı, Mardin’deki işletmelerin ise yaklaşık %31’i hayır cevabı vererek akıllı tarım uygulamalarından yararlanmadıklarını ifade etmişlerdir. Akıllı tarım uygulamalarından yararlandığını beyan eden en yüksek işletme oranı %50 ile Mardin’de araştırmaya katılan işletmelerdir. Özellikle Şanlıurfa’da bu konuda önemli düzeyde bilgilendirme ihtiyacının olduğu üzerinde durulması gereken bir bulgudur.

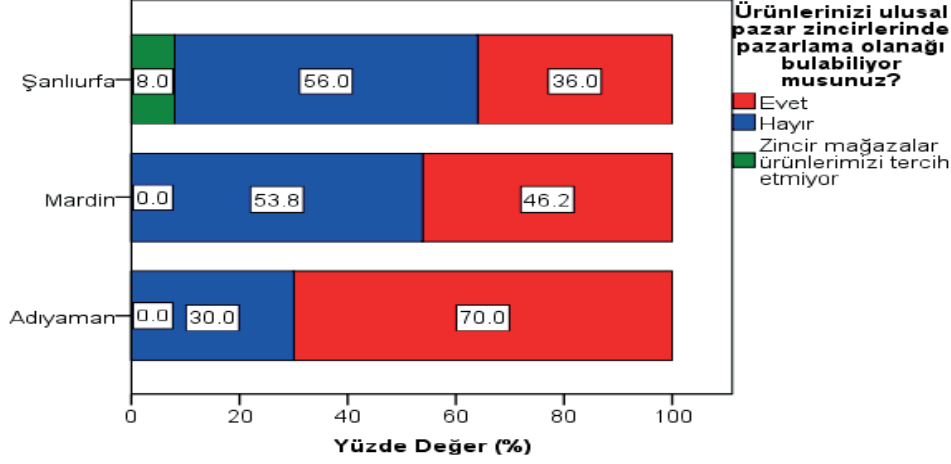
Grafik 28: İşletmelerin Bilgi Teknolojilerinden Yararlanma Durumu

Grafik 28’de araştırmaya katılan işletmelerin faaliyette bulunduğu alanda teknolojik gelişmelerden ve bilgi iletişim teknolojilerinden yararlanma durumları değerlendirilmiştir. Buna göre; Şanlıurfa’daki işletmelerin %52’si, Adıyaman’daki işletmelerin ise %50’si hayır cevabı vererek teknolojik gelişmelerden ve bilgi iletişim tekniklerinden yararlanmadıklarını ifade etmişlerdir. Mardin’deki işletmelerin ise yaklaşık %69’unun evet cevabını vermesi, İl’in diğer bulgularıyla da paralellik gösterecek şekilde bu konudaki farkındalık düzeyinin yüksek olması ile yakından ilişkilidir. Şanlıurfa ve Adıyaman illerinin bu konuda farkındalık düzeylerinin artırılması için gerekli tedbirlerin alınması ve uygulanması gerekliliği önemli bir bulgudur.

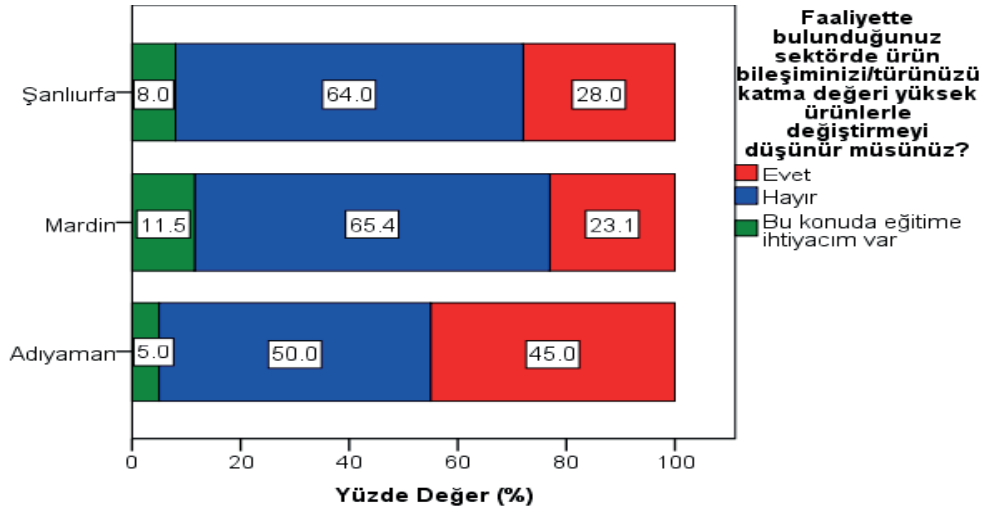
Grafik 29: İşletmelerin E-Ticaretten Yararlanma Durumu

Grafik 29’da araştırmaya katılan işletmelerin e-ticaretten yararlanma durumları değerlendirilmiştir. Buna göre; Şanlıurfa’daki işletmelerin %76’sı, Adıyaman’daki işletmelerin %65’i, Mardin’deki işletmelerin ise yaklaşık %65’i hayır cevabı vererek ürünlerini e-ticaret üzerinden pazarlayamadıklarını ifade etmişlerdir. Özellikle 2019 yılı küresel pandemi sürecinde önemi ve önceliği artan e-ticaret konusunda bölgede gerekli girişimlerin yapılması, teşvik uygulamalarına e-ticaret başlığının dahil edilmesi ve bu konuda gerekli altyapı desteğinin işletmelere sağlanması önemli bir gereklilik olarak belirginleşmektedir.

Grafik 30: İşletmelerin Ulusal Pazarlardan Yararlanma Durumu

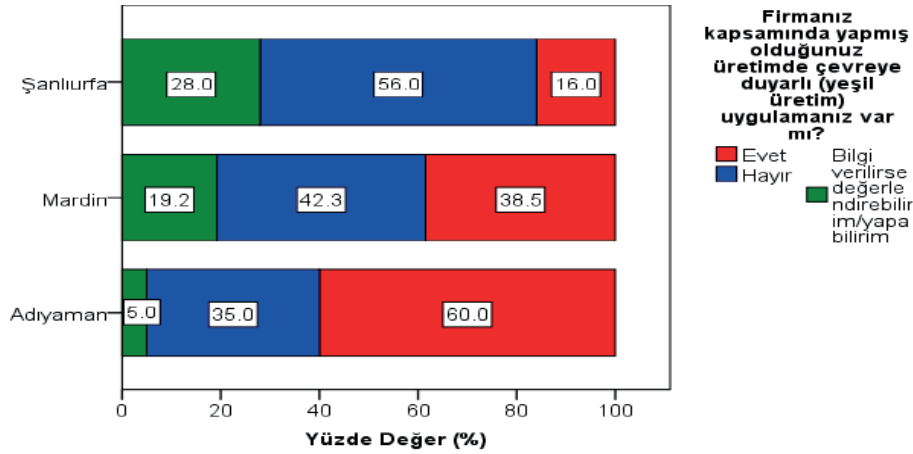
Grafik 30’da araştırmaya katılan işletmelerin ulusal pazarlardan yararlanma olanağı değerlendirilmiştir. Buna göre; Şanlıurfa’daki işletmelerin %56’sı ve Mardin’deki işletmelerin yaklaşık %54’ü hayır cevabı vererek ürünlerini ulusal Pazar zincirlerinde pazarlama olanağı bulamadığını ifade etmiştir. Adıyaman’ın ürünlerine ulusal Pazar bulma konusunda vermiş olduğu %70 oranındaki işletme sayısı il için önemli bir görünümdür. Yerel ürünlerin ulusal pazarlarının geliştirilmesi günümüz ekonomik süreçlerinde ekonomik gelişmişliğin önemli unsurlarından birisidir. Bu konuda yerel ürünlere sağlanacak destekler, özellikle görünürlük faaliyetlerinin desteklenmesi gerekliliği ve rekabet edebilirliklerinin sağlanması önemli bir gerekliliktir.

Grafik 31: İşletmelerin Mevcut Ürünlerinin Katma Değeri Yüksek Ürünler ile Değişimine Yaklaşımı

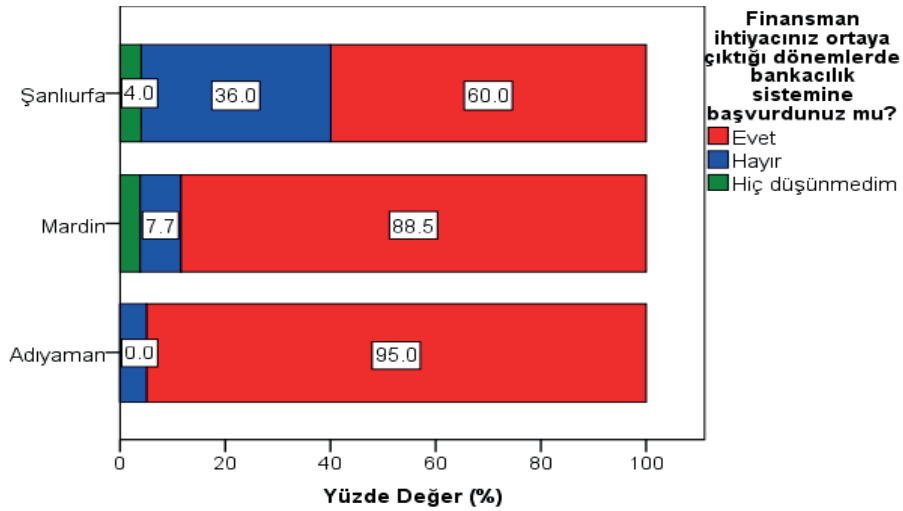
Grafik 31’de araştırmaya katılan işletmelerin faaliyette bulunduğu sektörde ürün türünü katma değeri yüksek ürünler ile değiştirmeye karşı olan tutumları değerlendirilmiştir. Buna göre; Şanlıurfa’daki işletmelerin %64’ü, Adıyaman’daki işletmelerin %50’si, Mardin’deki işletmelerin ise yaklaşık %65’i hayır cevabı vererek böyle bir değişimi tercih etmediklerini ifade etmişlerdir. Ürün bileşimi veya türünün değişimi özellikle pandemi gibi ola-

ğanüstü dönemlerde önemini arttırmıştır. Diğer yandan soruda ifade edildiği üzere günümüz kırılgan ekonomik işleyişlerinde katma değerli ürünlerin sahip olduğu önem de bu değişimi zorunlu kılmaktadır. İşletmelerin bu konuda farkındalıklarının artırılacağı eğitim faaliyetlerinin düzenlenmesi önemli bir gerekliliktir.

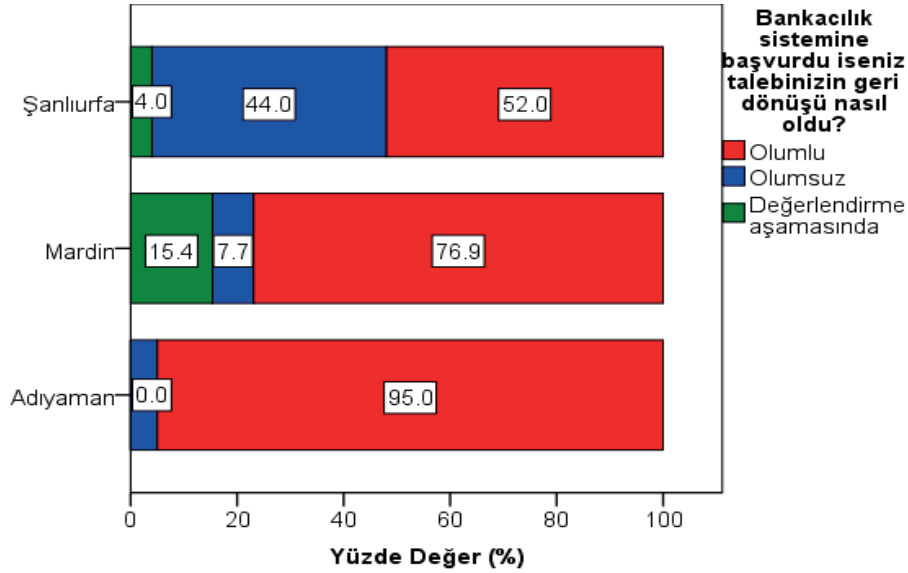
Grafik 32: İşletmelerin Çevreye Duyarlı Üretim Uygulamaları

Grafik 32’de araştırmaya katılan işletmelerin üretimlerinde ve/veya faaliyetlerinde çevreye duyarlı yeşil üretim uygulamaları olup olmadığı değerlendirilmiştir. Buna göre; Şanlıurfa’daki işletmelerin %56’sı, Adıyaman’daki işletmelerin %35’i, Mardin’deki işletmelerin ise yaklaşık %42’si hayır cevabı vererek çevreye duyarlı yeşil üretim uygulama ve/veya faaliyetlerine sahip olmadıklarını ifade etmişlerdir. Bununla birlikte Adıyaman’ın %60 oranındaki çevreye duyarlı işletme sayısı önemli bir farkındalık oranı olarak değerlendirilebilir. Şanlıurfa’daki %28 oranındaki bilgi verilmesi durumunda değerlendirilebileceği yaklaşımı ise üzerinde durulması gereken önemli bir sonuçtur. Bu bağlamda, yeşil mutabakat uygulamalarına ilişkin gerekli eğitim faaliyetlerinin planlanması ve gerçekleştirilmesi gerekliliği önemli bir bulgudur.

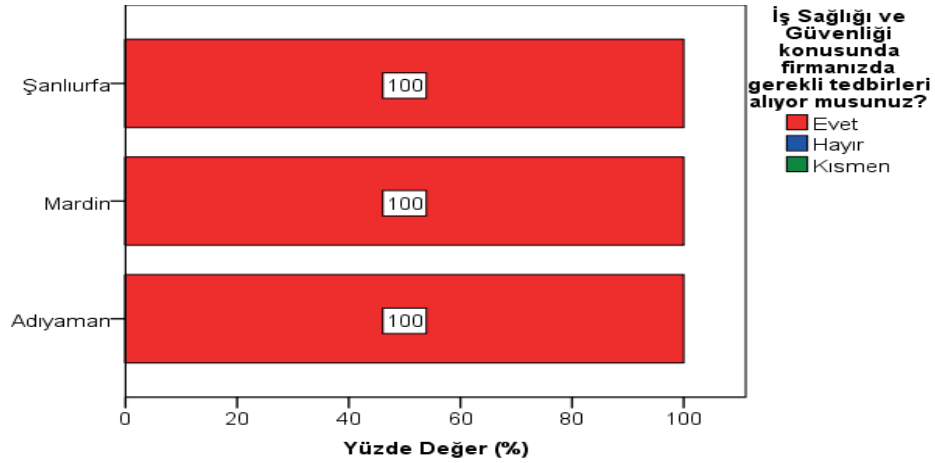
Grafik 33: İşletmelerin Finansman Kaynağı Olarak Bankalara Başvurma Durumu

Grafik 33’de araştırmaya katılan işletmelerin finansman ihtiyacı ortaya çıktığı dönemlerde bankacılık sistemine başvurma durumları sorgulanmıştır. Buna göre; Şanlıurfa’daki işletmelerin %60’ı, Adıyaman’daki işletmelerin %95’i, Mardin’deki işletmelerin ise yaklaşık %89’u evet cevabı vererek finansman ihtiyacının ortaya çıktığı dönemlerde bankacılık sistemine başvurduklarını ifade etmişlerdir. Bu sonuç, işletmelerin önemli bir bölümünün finansman ihtiyaçlarını bankacılık sistemi üzerinden karşılamayı planladıklarını göstermesi bakımından önemlidir. Bu bağlamda bankacılık sisteminin yerel yapıya uygunluk gösterecek düzenlemeleri işletmeler açısından önemli bir gereklilik olarak burada da belirginleşmektedir.

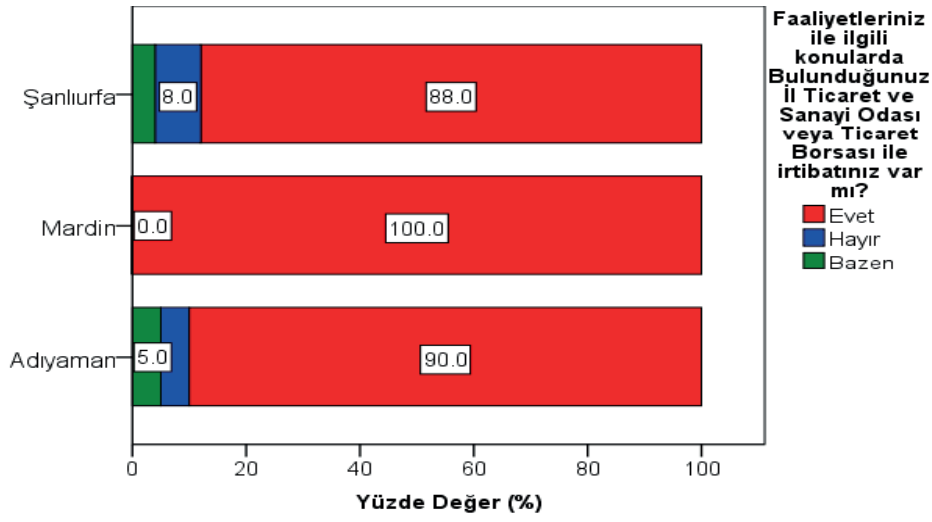
Grafik 34: Bankaların İşletmelere Geri Dönüş Durumu

Grafik 34’de araştırmaya katılan işletmelerin finansman ihtiyacı ortaya çıktığı dönemlerde bankacılık sistemine yaptıkları başvuruların geri dönüş durumları sorgulanmıştır. Buna göre; Şanlıurfa’daki işletmelerin %52’si, Adıyaman’daki işletmelerin %95’i, Mardin’deki işletmelerin ise yaklaşık %77’si evet cevabı vererek finansman ihtiyacının ortaya çıktığı dönemlerde başvurdukları bankacılık sisteminden olumlu dönüş aldıklarını ifade etmişlerdir. Bununla birlikte, Şanlıurfa’da olumsuz dönüş aldığı ifade eden işletme oranının %44 olması İl’de bu konudaki mevcut durumun sorgulanması gerekliliğini ortaya koymaktadır.

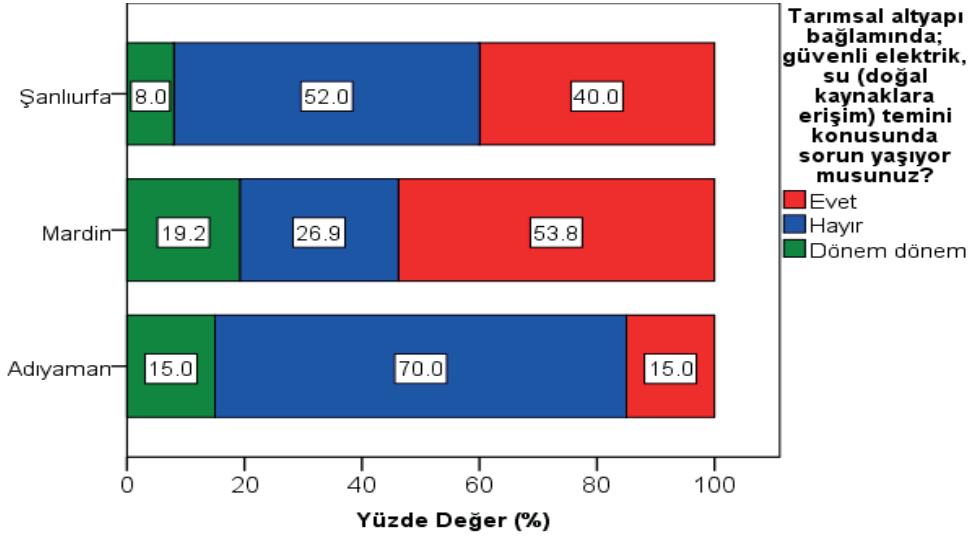
Grafik 35: İşletmelerin İş Sağlığı ve Güvenliği Tedbirleri

Grafik 35’de araştırmaya katılan işletmeler perspektifinden iş sağlığı ve güvenliği konusunda gerekli tedbirlerin uygulanabilirliği ile ilgili değerlendirme yapılmıştır. Buna göre her üç ilde bu konuda yapılması gereken uygulamaların işletmelerin tamamı tarafından yapılmış olduğunun ifade edilmesi önemli bir gelişmedir.

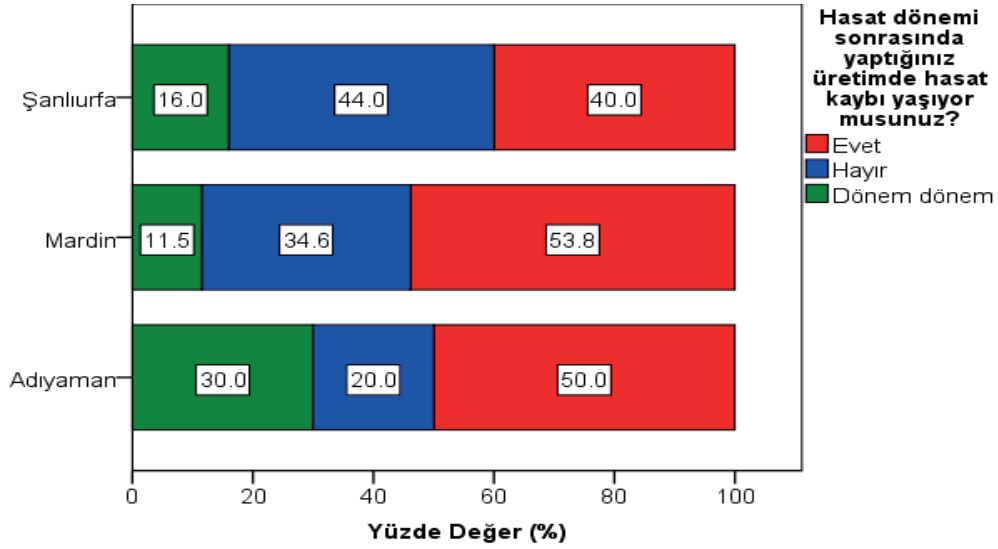
Grafik 36: İşletmelerin İlgili Oda Borsa İle İrtibat Durumu

Grafik 36'da araştırmaya katılan işletmelerin faaliyetleri kapsamında buldukları il ticaret ve sanayi odası ve ticaret borsaları ile irtibatları olup olmadığı değerlendirilmiştir. Buna göre; Şanlıurfa'daki işletmelerin %88'i, Adıyaman'daki işletmelerin %90'ı, Mardin'deki işletmelerin ise tamamı evet cevabı vererek ilgili oda ve borsalarla irtibat halinde olduklarını ifade etmişlerdir. Bu sonuç, işletmelerin neredeyse tamamına yakınının bağlı buldukları çatı kuruluşla olan ilişkilerinin güçlü olduğunu ve bu kuruluşlardan gerekli bilgilendirmeleri sağlıyor olduklarını göstermesi bakımından önemlidir.

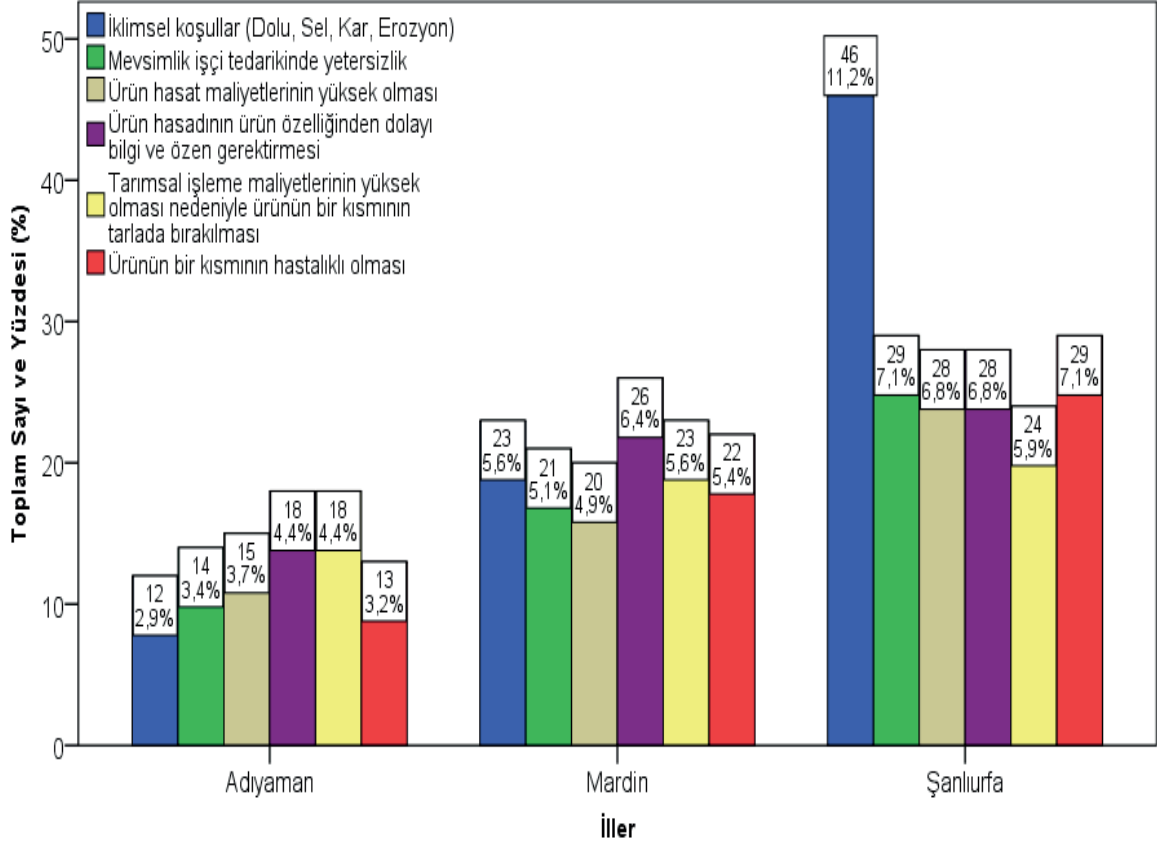
Grafik 37: İşletmelerin Doğal Kaynaklara Erişim Durumu

Grafik 37'de araştırmaya katılan işletmelerin tarımsal altyapı bağlamında güvenli elektrik, su gibi doğal kaynaklara erişim konusunda sorun yaşayıp yaşamadıkları değerlendirilmiştir. Buna göre; Şanlıurfa'daki işletmelerin %40'ı, Adıyaman'daki işletmelerin %15'i, Mardin'deki işletmelerin ise yaklaşık %54'ü evet cevabı vererek tarımsal altyapı konusunda doğal kaynaklara erişimde sorun yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Bu konuda özellikle enerji alanında ortaya çıkabilecek sorunlar üzerinde durulması gereken temel başlıklardan birisidir.

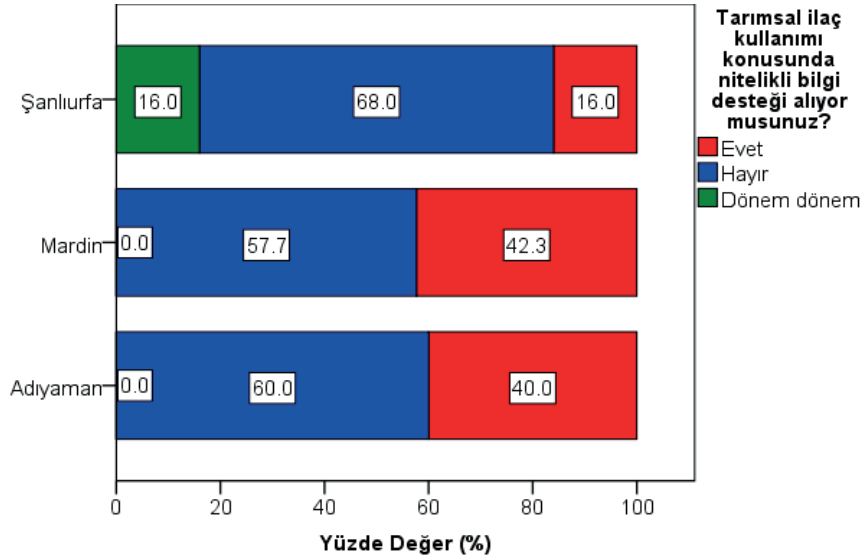
Grafik 38: İşletmelerin Hasat Kaybı Durumu

Grafik 38’de araştırmaya katılan işletmelerin hasat dönemi sonrasında yaptıkları üretimde hasat kaybı yaşayıp yaşamadıkları değerlendirilmiştir. Buna göre; Şanlıurfa’daki işletmelerin %40’ı, Adıyaman’daki işletmelerin %50’si, Mardin’deki işletmelerin ise yaklaşık %54’ü evet cevabı vererek hasat dönemi sonrasında yaptıkları üretimde hasat kaybı yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Bu sonuç, işletmelerin önemli bir bölümünün üretim sonrasında kayıp yaşadığını ve dolayısıyla maliyet kaybına uğradığını, bunun nedenlerinin değerlendirilerek mevcut kaybın en aza indirilmesi gerekliliğini ortaya koymasından önemlidir.

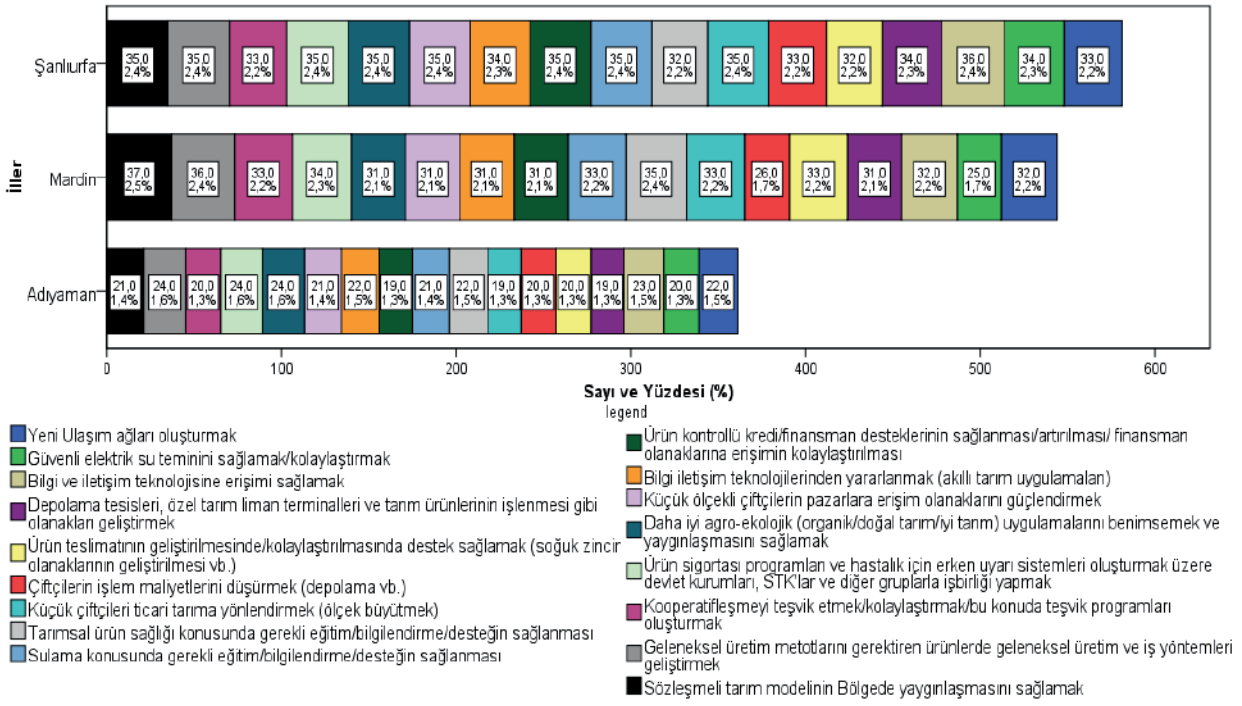
Grafik 39: Hasat Kaybına Uğrayan İşletmelerde Hasat Kaybının Nedenleri

Grafik 39’da araştırmaya katılan ve hasat kaybına uğrayan işletmelerin hasat kayıp nedenleri değerlendirilmiştir. Buna göre; Şanlıurfa’da hasat kayıp nedenleri arasında oransal öncelik sırasına göre; iklimsel koşullar, ürünün bir kısmının hastalıklı olması, mevsimlik işçi tedarikinde yetersizlik, ürün hasat maliyetlerinin yüksek olması, ürün hasadının ürün özelliğinden dolayı bilgi ve özen gerektirmesi ve tarımsal işleme maliyetlerinin yüksek olması nedeniyle ürünün bir kısmının tarlada bırakılması belirtilmiştir. Adıyaman’da hasat kayıp nedenleri arasında oransal öncelik sırasına göre; tarımsal işleme maliyetlerinin yüksek olması nedeniyle ürünün bir kısmının tarlada bırakılması, ürün hasadının ürün özelliğinden dolayı bilgi ve özen gerektirmesi, ürün hasat maliyetlerinin yüksek olması, mevsimlik işçi tedarikinde yetersizlik, ürünün bir kısmının hastalıklı olması ve iklimsel koşullar belirtilmiştir. Mardin’de ise hasat kayıp nedenleri arasında oransal öncelik sırasına göre; ürün hasadının ürün özelliğinden dolayı bilgi ve özen gerektirmesi, iklimsel koşullar, tarımsal işleme maliyetlerinin yüksek olması nedeniyle ürünün bir kısmının tarlada bırakılması, ürünün bir kısmının hastalıklı olması, mevsimlik işçi tedarikinde yetersizlik ve ürün hasat maliyetlerinin yüksek olması sayılmıştır. İllerde hasat kayıp nedenleri ve oransal düzeyleri değerlendirildiğinde; Şanlıurfa’da iklimsel koşullar oranının belirgin yüksekliği dışında hemen her nedenin her üç ilde ve benzer oranlarda hasat kayıp nedenleri arasında yer aldığı görülmektedir. Bu bağlamda belirtilen nedenlerin tamamına yönelik tedbirlerin alınması gerekliliği önemli bir bulgudur.

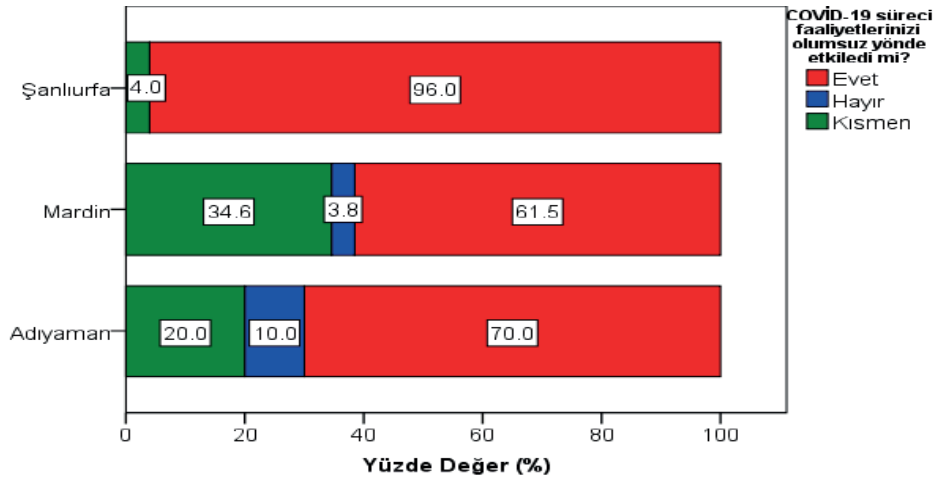
Grafik 40: Tarımsal İlaç Kullanımı Konusunda İşletmelerin Aldığı Nitelikli Bilgi Desteği

Grafik 40’da araştırmaya katılan işletmelerin tarımsal ilaç kullanımı konusunda nitelikli bilgi desteği alıp almadığına ilişkin mevcut durumu değerlendirilmiştir. Buna göre; Şanlıurfa’daki işletmelerin %16’sı, Adıyaman’daki işletmelerin %40’ı, Mardin’deki işletmelerin ise yaklaşık %42’si evet cevabı vererek tarımsal ilaç kullanımı konusunda bilgi edinme desteği aldıklarını ifade etmişlerdir. Özellikle Şanlıurfa’daki işletmelerin bu konudaki yetersiz kalan destek oranı üzerinde durulması gereken önemli bir bulgudur. Diğer illerde tarımsal bilgi edinme desteği Şanlıurfa’ya göre yüksek olmakla birlikte, oransal olarak mevcut bilgilendirmenin artırılması gerekliliği konunun sahip olduğu önem dolayısıyla vurgulanmalıdır.

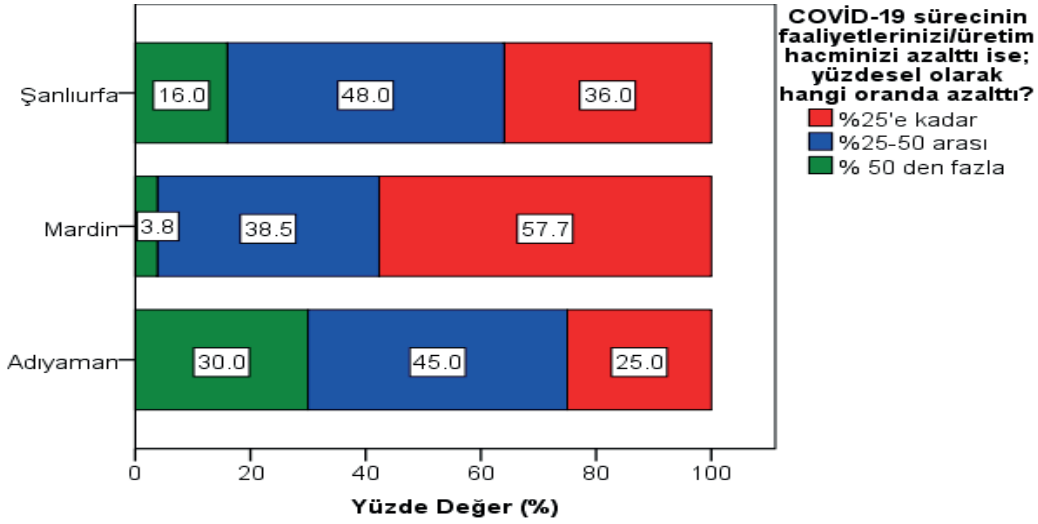
Grafik 41: Tarımsal Sanayi Stratejisinin Oluşturulabilmesinde Öncelikli Faktörler

Grafik 41’de araştırmaya katılan illerde tarımsal sanayi stratejisi oluşturulabilmesi için öncelikli faktörler değerlendirilmiştir. Buna göre; Şanlıurfa’da tarımsal sanayi stratejisinin oluşturulabilmesi için belirlenen başlıkların tamamı işletmeler tarafından birbirine çok yakın oranlarda tarımsal sanayi stratejisi öncelikli faktörleri olarak belirlenmiştir. Bu durum işletmeler tarafından tarımsal sanayi stratejisinin belirlenmesinde esas alınan faktörlerin aynı derecede önemsendiğini ortaya koymaktadır. Adıyaman’da tarımsal sanayi stratejisinin belirlenmesi için dikkate alınması gereken temel faktörlerin Şanlıurfa’da olduğu gibi birbirine yakın oranda olacak şekilde ve tamamı işletmelerce dikkate alınmıştır. Mardin’de de Şanlıurfa ve Adıyaman illerindeki mevcut görünüm sergilenmiştir.

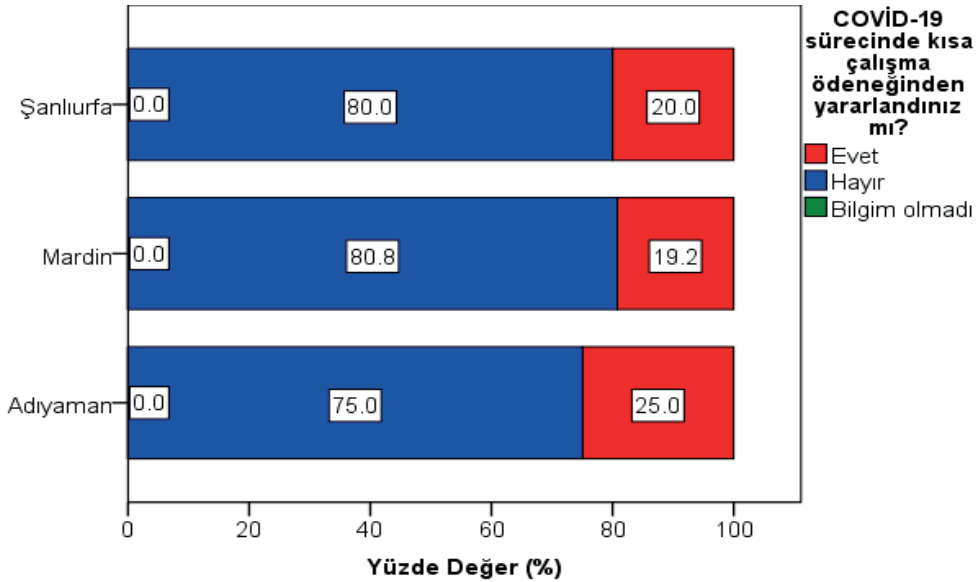
Grafik 42: İşletmelerin COVID-19 Sürecinden Olumsuz Etkilenme Durumu

Grafik 42’de araştırmaya katılan işletmelerin COVID-19 sürecinden olumsuz etkilenme durumları değerlendirilmiştir. Buna göre; Şanlıurfa’daki işletmelerin neredeyse tamamına yakını süreçten olumsuz etkilendiklerini ifade ederken, Adıyaman’daki işletmelerde olumsuz etkilenme oranı %70’e, Mardin’deki işletmelerde ise yaklaşık %62’ye düşmüştür. Şanlıurfa’da olumsuz etkilenmediğini ifade eden (hayır cevabı) işletme oranının olmaması de dikkati çekmektedir. Kuşkusuz mevcut tablo gerekçeleri il bazında detaylı araştırmalar ile ortaya konulabilmesi mümkün olabilecek bir durumdur.

Grafik 43: COVID-19 Sürecinin İşletmelerin Üretim Hacmi Üzerindeki Etkisi

Grafik 43’de COVID-19 sürecinin araştırmaya katılan işletmelerin faaliyetlerini etkileme düzeyi değerlendirilmiştir. Buna göre; Şanlıurfa’daki işletmelerin yarıya yakın oranı üretim hacminin %25-50 arasında azaldığını ifade ederken, Adıyaman’da bu oran %45 olarak belirlenmiştir. Mardin’de ise işletmelerin yaklaşık %39’u aynı oranda (%25-50) azalış yaşadığını ifade etmiştir. Üretim hacminde %50’den fazla azalış olduğu ifade eden en yüksek oranlı il %30 oranı ile Adıyaman olmuştur. Üretim hacminde %25’e kadar azalış olduğunu ifade eden en yüksek oranlı il ise yaklaşık %58 ile Mardin olmuştur. Buna göre; araştırmaya katılan iller içerisinde, küresel pandemi sürecinden en yüksek oranda etkilenen iller, Tablo 42’de de ifade edildiği üzere Şanlıurfa ve Adıyaman illeri olmuştur. Yukarıda da ifade edildiği üzere, mevcut tablo gerekçeleri il bazında detaylı araştırmalar ile ortaya konulabilmesi mümkün olabilecek bir durumdur.

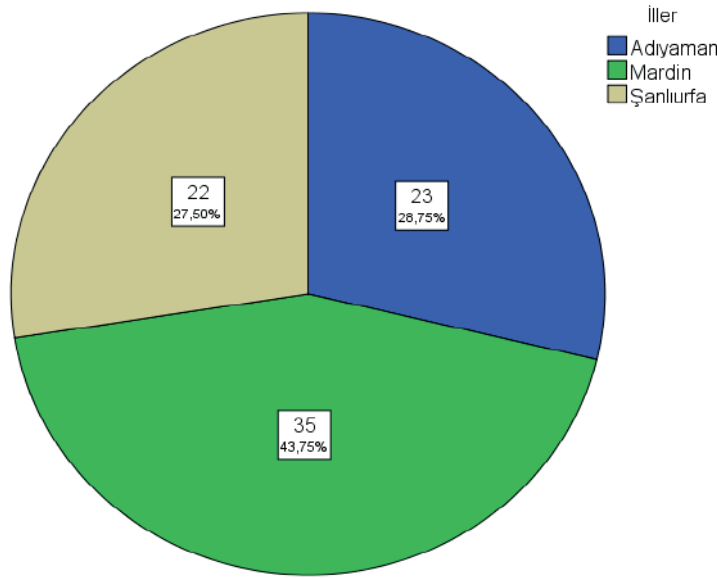
Grafik 44: İşletmelerin COVID-19 Sürecinde Kısa Çalışma Ödeneğinden Yararlanma Durumu

Grafik 44’de araştırmaya katılan işletmelerin COVID-19 sürecinde kısa çalışma ödeneğinden yararlanma durumları değerlendirilmiştir. Buna göre; Şanlıurfa’da işletmelerin sadece %20’si kısa çalışma ödeneğinden yararlandığını ifade ederken, bu oran Adıyaman’da %25, Mardin’de yaklaşık %19.2 olarak belirlenmiştir. Bu durumda kısa çalışma ödeneğinden yararlanma şartlarının etkili olduğu ifade edilebilir.

5.2. Proje Kapsamındaki İllerde (Adıyaman, Mardin, Şanlıurfa) Paydaş Analizi: Mevcut Durum ve Çözüm Odaklı Çıkarımlar

Proje kapsamında gerçekleştirilmiş olan araştırma, Adıyaman, Mardin ve Şanlıurfa illerinde tarım sektöründe ve tarımsal sanayide faaliyet gösteren işletmelerle gerçekleştirilen saha çalışmaları ile tarımsal sanayi stratejisini ortaya koymayı hedeflerken, söz konusu hedefe ulaşmada paydaş görüşlerinden de yararlanarak, araştırma sonuçlarını farklı bakış açılarıyla destekleyerek güvenilirliğini arttırmayı hedeflemiştir. Bu bağlamda, proje kapsamında; paydaşlarla gerçekleştirilen çalıştay ve anket çalışması sonuçları araştırmaya dahil edilerek sonuçların analizi yapılmıştır.

Adıyaman, Mardin ve Şanlıurfa illerinde tarım sektörü ile etkileşimi olan yerel aktörlerle her üç il için de toplam ³ paydaşa yönelik gerçekleştirilen saha çalışması ile bu paydaşların konu hakkındaki görüşleri, rolleri ve bununla birlikte çözüm önerileri değerlendirilmiştir. Gerçekleştirilen saha çalışması anketörler ve proje araştırmacıları tarafından; yerel aktörlerin yönetici ve/veya üst yöneticiler ile yapılmış ve alan çalışması ile elde edilen sonuçların güvenilirliği sağlanmıştır. Paydaşlar tarım sektörünün etkileşimde bulunduğu aktörler olarak belirlenmesi yanısıra, kamu politikalarının belirlenmesinde söz sahibi olan aktörlerin belirlenmesi perspektifinden de dikkate alınarak, tarım politikası önerilerinin geliştirilmesinde paydaş görüşlerinden de yararlanılması hedeflenmiştir. Bununla birlikte, paydaş analizi küresel pandemi süreci nedeniyle özellikle kamu kurum ve kuruluşlarında yüzyüze anket uygulamasının yapılması bağlamında çalışmanın en büyük güçlükle tamamlanan bölümünü oluşturmuştur.

Grafik 45: İllere Göre Araştırmaya Katılan Paydaş Kurum ve Kuruluşların Oranı

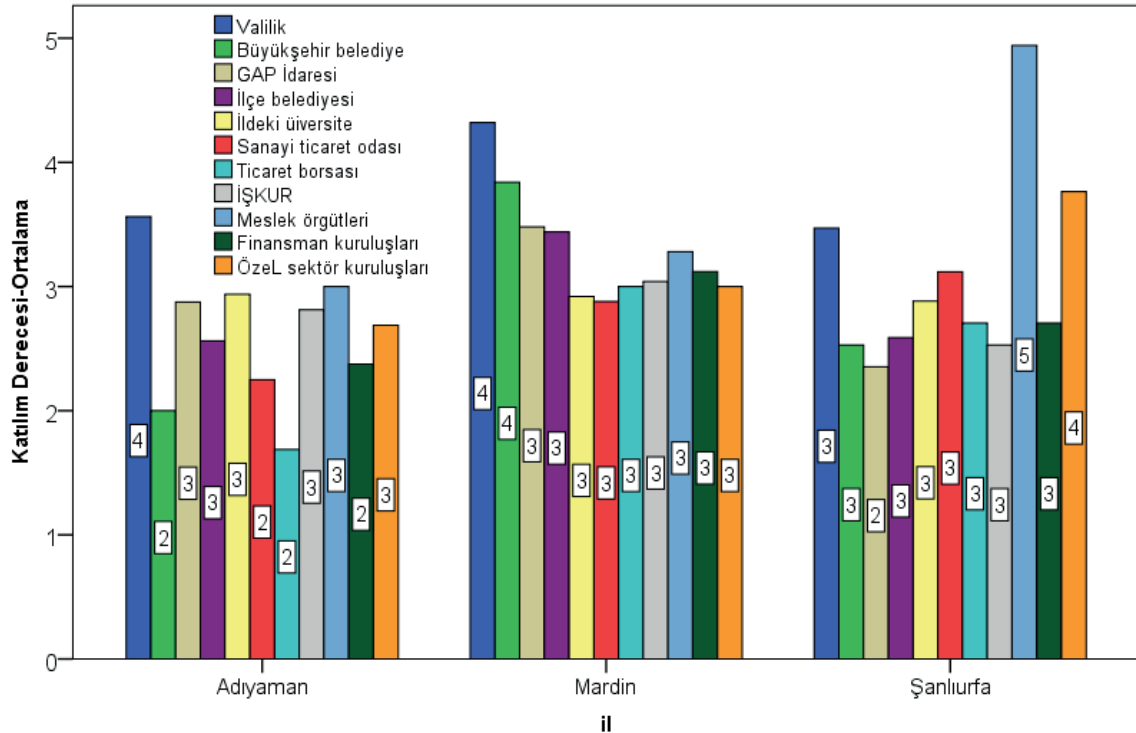
Grafik 45’de araştırmaya katılan paydaş kurum ve kuruluşların iller itibariyle dağılımı yer almaktadır. Buna göre; araştırmaya dahil olan toplam paydaşların yaklaşık %28’i Şanlıurfa’da, %29’u Adıyaman’da, %44’ü ise Mardin’deki paydaş kurumlardan oluşmaktadır. Araştırmaya dahil olan toplam paydaş sayısı 58’dir. Yukarıda da ifade edildiği üzere, araştırmanın saha çalışmalarının, kamu kurumlarına olan girişlerin sınırlı olduğu dönemde yapılması nedeniyle çalışmanın en fazla güçlük gösteren bölümü olmasına rağmen, paydaş kurumlarla yapılması gerekli olan görüşmeler başarıyla tamamlanmıştır.

Tablo 11: Araştırma Katılımcılarının Paydaş Türüne Göre Dağılımı

Paydaş Kurum	Birim	İller*			Toplam
		Şanlıurfa	Adıyaman	Mardin	
Kamu kuruluşu	Sayı	15	14	22	51
	%	25,9	24,1	37,9	87,9%
Yerel idare	Sayı	1	0	0	1
	%	1,7	0	0	1,7%
Özel sektör	Sayı	0	0	1	1
	%	0	0	1,7	1,7%
Üniversite	Sayı	0	1	0	1
	%	0	1,7	0	1,7%
Sivil toplum kuruluşu	Sayı	1	1	2	4
	%	1,7	1,7	3,4	6,9%
Toplam	Sayı	17	16	25	58
	%	29,3	27,6	43,1	100,0

* İller toplam içindeki payı ifade etmektedir.

İller itibariyle paydaş türlerine göre araştırmaya katılan paydaşların dağılımı Tablo 11’de verilmiştir. Buna göre; paydaş kurum ve kuruluşlardan kamu kurumları Şanlıurfa ilinde toplam paydaşların yaklaşık %26’sını, Adıyaman ilinde %24’ünü, Mardin ilinde ise %38’ini olmak üzere toplamda %88’ini oluşturmuştur. İllerde sivil toplum kuruluşlarıyla yapılan görüşmeler toplamda yaklaşık %7 oranı ile sınırlı kalmış olmakla birlikte, araştırma kapsamında gerçekleştirilen ortak çalıştay ve Şanlıurfa olmak üzere bir ilde ilgili Ticaret ve Sanayi Odası bünyesinde gerçekleştirilen tarım sektörü ve diğer ilgili sektörler meslek komite toplantısı ile mevcut hedef kitleye doğru örneklem alanında ulaşılması konusundaki yetersizliğin giderilmesi amaçlanmıştır. Araştırma yöntemlerinde doğrudan mülakat yöntemi ile elde edilen sonuçların saha çalışmalarına göre elde edilen sonuçlara göre güvenilirlik düzeyi dikkate alındığında, çalıştay sonuçları ile elde edilen bulguların ulaşılabilir en doğru sonuçlar olduğu vurgulanmalıdır.

Grafik 46: Araştırmaya Katılan Paydaş Katılımcıların Birincil Paydaş

Grafik 46’da araştırmaya dahil olan paydaş katılımcının en önemli/birincil gördüğü paydaşının belirlenmesinde 5’li likert ölçeği kullanılmış ve grafikte yer alan rakamların karşılığı; [1]: Kesinlikle Katılmıyorum [2]: Katılmıyorum [3]: Kararsızım [4]: Katılıyorum [5]: Kesinlikle Katılıyorum olarak belirlenmiştir. Buna göre; araştırmaya katılan ve büyük çoğunluğunu kamu kurum ve kuruluşlarının oluşturduğu katılımcıların; Şanlıurfa’da belirlediği en önemli paydaşları arasında meslek örgütleri ve özel sektör kuruluşları yer alırken, Adıyaman ilinde valilik, Mardin ilinde ise valilik ve büyükşehir belediyesi yer almıştır. Söz konusu saptamaların katılımcıların bakış açısına göre değişiklik gösterdiği ifade edilebilir. Şanlıurfa’da paydaş katılımcıların sonuç itibarıyla en önemli paydaşı olarak özel sektör ve sivil toplum kuruluşlarını belirlemesi ilin sahip olduğu kamu kurumları-özel sektör-STK etkileşimine bağlıdır.

Tablo 12: Araştırmaya Katılan Paydaş Katılımcıların İş ve İşlemlerinin Kolay ve Hızlı Yürütülme Durumu

	Birim	İller*			Toplam
		Adıyaman	Mardin	Şanlıurfa	
Evet	Sayı	10	17	9	36
	%	17,2%	28,3%	14,5%	62,1%
Hayır	Sayı	0	2	1	3
	%	0,0%	3,4%	1,7%	5,2%
Kısmen	Sayı	6	6	7	19
	%	10,3%	10,3%	12,1%	32,8%
Toplam	Sayı	16	25	17	58
	%	27,6%	43,1%	29,3%	100,0%

* İller toplam içindeki payı ifade etmektedir.

Tablo 12’de araştırmaya dahil olan paydaş katılımcıların kendi çalışma/iş alanında gerçekleştirmiş olduğu faaliyetlerde iş ve işlemlerini kolay ve hızlı yürütebiliyor olma durumu değerlendirilmiştir. Buna göre; paydaşların faaliyet alanlarındaki iş ve işlemlerinin kolay ve zamanında gerçekleştirilebilme oranı tüm illerde toplamda yaklaşık %62 iken, kısmen cevabı ile birlikte söz konusu oran %95’e ulaşmaktadır. Bu durum büyük bölümü kamu kurum ve kuruluşlarından oluşan katılımcıların iş ve işlemlerindeki etkinliği ortaya koymasından önemlidir. Paydaş katılımcıların kendi çalışma/iş alanlarında gerçekleştirmiş olduğu faaliyetlerde iş ve işlemlerini kolay ve hızlı yürütebiliyor olma durumuna vermiş oldukları “Hayır” cevapları anlamlı oranda ortaya çıkmadığından; bu soruya “Hayır” cevabını verecek olanların değerlendirmesinin istenildiği ve paydaş anket soruları arasında yer alan 5. soru raporda değerlendirme konusu yapılmamıştır.

Tablo 13: Araştırmaya Katılan Paydaş Katılımcıların İl Bazında Tarımsal Sanayi Gelişimini Yeterli Görme Durumu

	Birim	İller*			Toplam
		Adıyaman	Mardin	Şanlıurfa	
Evet	Sayı	1	12	1	14
	%	1,7%	20,6%	1,7%	24,0%
Hayır	Sayı	9	6	10	25
	%	15,5%	10,3%	17,2%	43,1%
Kısmen	Sayı	6	7	6	19
	%	10,3%	12,1%	10,3%	32,8%
Toplam	Sayı	16	25	17	58
	%	27,6%	43,1%	29,3%	100,0%

* İller toplam içindeki payı ifade etmektedir.

Tablo 13’de araştırmaya katılan paydaş katılımcıların illerindeki tarımsal sanayinin gelişimine ilişkin görüşleri değerlendirilmiştir. Buna göre; toplamda katılımcıların %24’ü illerindeki tarımsal sanayinin gelişimini yeterli görmekte iken, yaklaşık %43’ü illerindeki tarımsal sanayi gelişiminin yeterli olmadığını ifade etmiştir. Söz konusu gelişimi toplam içerisinde en fazla yeterli bulduğunu ifade eden il Mardin iken, yetersiz bulduğunu en fazla ifade eden il ise, Şanlıurfa’dır.

Tablo 14: Araştırmaya Katılan Paydaş Katılımcıların Tarımsal Sanayide Faaliyet Gösteren İşletmelerle Olan İrtibat Durumu

	Birim	İller*			Toplam
		Adıyaman	Mardin	Şanlıurfa	
Evet	Sayı	9	9	8	26
	%	15,5%	15,5%	13,8%	44,8%
Hayır	Sayı	7	16	9	32
	%	12,1%	27,6%	15,5%	55,2%
Toplam	Sayı	16	25	17	58
	%	27,6%	43,1%	29,3%	100,0%

* İller toplam içindeki payı ifade etmektedir.

Tablo 14’de araştırmaya katılan paydaş katılımcıların tarımsal sanayide faaliyet gösteren işletmelerle olan irtibat durumu değerlendirilmiştir. Buna göre; toplamda araştırmaya dahil olan paydaş katılımcıların yaklaşık %45’i ilgili işletmelerle irtibat halinde olduğunu ifade ederken, yaklaşık %55’i bu işletmelerle irtibat halinde olmadıklarını ifade etmişlerdir. Toplam içerisindeki değerlendirmelerde irtibatlı olma durumunda illerin dağılımı birbirine yakın düzeyde iken, irtibatlı olmama durumunda en yüksek oranlı hayır cevabı Mardin iline aittir.

Tablo 15: Araştırmaya Katılan Paydaş Katılımcıların İllerinin Ekonomik Yapısının Tarımsal Sanayi’nin Gelişmesine Uygunluk Gösterme Durumuna İlişkin Görüşleri

	Birim	İller*			Total
		Adıyaman	Mardin	Şanlıurfa	
Evet	Sayı	10	14	11	32
	%	17,2%	24,1%	19,0%	60,4%
Hayır	Sayı	0	1	3	4
	%	0,0%	1,7%	5,2%	6,9%
Kısmen	Sayı	6	10	3	18
	%	10,3%	17,2%	5,2%	32,7%
Toplam	Sayı	16	25	17	58
	%	27,6%	43,1%	29,3%	100,0%

* İller toplam içindeki payı ifade etmektedir.

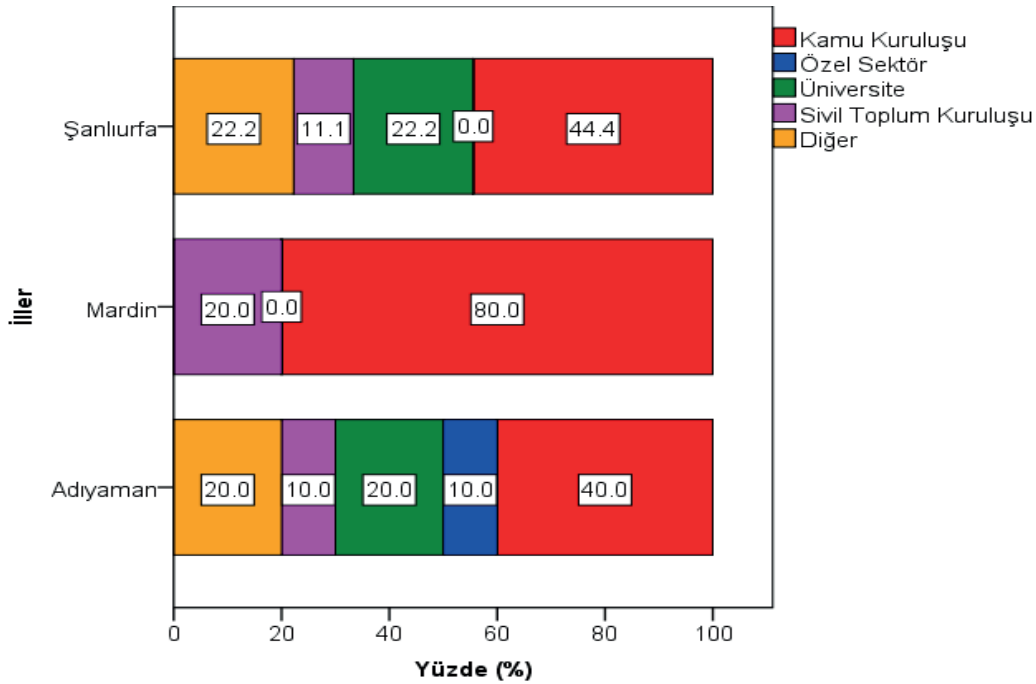
Tablo 15’de araştırmaya katılan paydaş katılımcıların illerinin ekonomik yapısının tarımsal sanayinin gelişmesine uygunluk gösterme durumuna ilişkin görüşleri değerlendirilmiştir. Buna göre; toplamda katılımcıların yaklaşık %60’ı illerinin ekonomik yapısının tarımsal sanayinin gelişmesine uygunluk gösterdiğini ifade ederken, hayır cevabını verenlerin oranı sadece yaklaşık %7’de kalmıştır. Kısmen cevabını verenlerle birlikte illerinin ekonomik yapısının tarımsal sanayinin gelişmesine uygunluk gösterdiğini ifade edenlerin oranı yaklaşık %95 olarak belirlenmiştir. Bu durum, ilgili illerin tarımsal sanayinin gelişmesine uygunluk göstermesi bakımından önemli bir saptamadır. Paydaş katılımcıların illerinin ekonomik yapısının tarımsal sanayinin gelişmesine uygunluk gösterip göstermediğini ifade eden soruya vermiş oldukları “Hayır” cevapları anlamlı oranda ortaya çıkmadığından; bu soruya “Hayır” cevabını verecek olanların değerlendirmesinin istenildiği ve paydaş anket soruları arasında yer alan 10. soru raporda değerlendirme konusu yapılmamıştır.

5.3. Proje Kapsamındaki İllerde (Adıyaman, Mardin, Şanlıurfa) İl KUSİ (Kamu-Üniversite-Sanayi İşbirliği) Planlama ve Geliştirme Kurulu Analizi: Mevcut Durum ve Çözüm Odaklı Çıkarımlar

Proje kapsamında gerçekleştirilmiş olan araştırma, Adıyaman, Mardin ve Şanlıurfa illerinde tarım sektöründe ve tarımsal sanayide faaliyet gösteren işletmelerle gerçekleştirilen saha çalışmaları ile tarımsal sanayi stratejisini

ortaya koymayı hedeflerken, söz konusu hedefe ulaşmada ilgili İller Kamu Üniversite Sanayi İşbirliği Planlama ve Geliştirme Kurulu (KUSİ) görüşlerinden de yararlanarak, araştırma sonuçlarını farklı bakış açılarıyla desteklemeyi ve böylece güvenilirliğini arttırmayı hedeflemiştir. Bu bağlamda, proje kapsamında; ilgili İller Kamu Üniversite Sanayi İşbirliği Planlama ve Geliştirme Kurulu ile gerçekleştirilen çalıştay ve anket çalışması sonuçları araştırmaya dahil edilerek sonuçların analizi yapılmıştır.

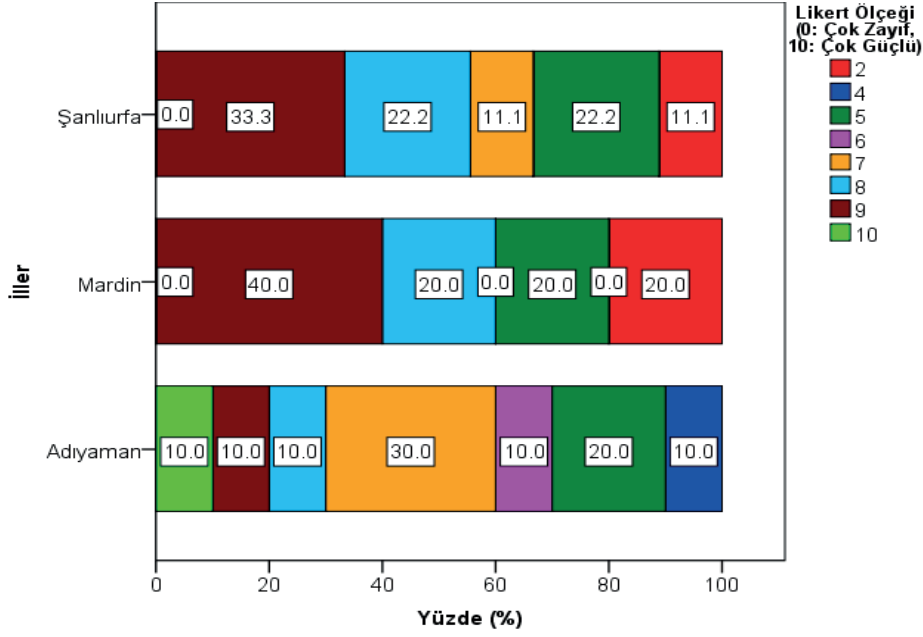
Adıyaman, Mardin ve Şanlıurfa illerinde Kamu Üniversite Sanayi İşbirliği Planlama ve Geliştirme (KUSİ) Kurulu birimlerine yönelik gerçekleştirilen saha çalışması ile bu birimlerin konu hakkındaki görüşleri, rolleri ve bununla birlikte çözüm önerileri değerlendirilmiştir. Gerçekleştirilen saha çalışması anketörler ve proje araştırmacıları tarafından; ilgili birimlerin yönetici ve/veya üst yöneticileri ile yapılmış ve alan çalışması ile elde edilen sonuçların güvenilirliği sağlanmıştır. Bununla birlikte, Kamu Üniversite Sanayi İşbirliği Planlama ve Geliştirme Kurulu birimlerinin önemli bir bölümü kamu kurum ve kuruluşlarından olduğundan, söz konusu analiz küresel pandemi süreci nedeniyle yüzyüze anket uygulamasının yapılması bağlamında çalışmanın en fazla güçlükle tamamlanan bölümünü oluşturmuştur. Bu bağlamda, İllerde araştırma kapsamında gerçekleştirilen ortak çalıştay ve Şanlıurfa olmak üzere bir ilde ilgili Ticaret ve Sanayi Odası bünyesinde gerçekleştirilen tarım sektörü ve diğer ilgili sektörler meslek komite toplantısı ile mevcut hedef kitleye doğru örneklem alanında ulaşılması konusundaki yetersizliğin giderilmesi amaçlanmıştır. Araştırma yöntemlerinde doğrudan mülakat yöntemi ile elde edilen sonuçların saha çalışmalarına göre elde edilen sonuçlara göre güvenilirlik düzeyi dikkate alındığında, çalıştay sonuçları ile elde edilen bulguların ulaşılabilecek en doğru sonuçlar olduğu burada da vurgulanmalıdır.

Grafik 47: Araştırmaya Katılan KUSİ Kurulu Katılımcılarının Kurum ve Kuruluş İtibariyle Türü

Grafik 47’de araştırmaya dahil olan KUSİ Kurulu katılımcılarının kurum ve kuruluş itibariyle türlerinin dağılımı ve iller itibariyle mevcut görünümü değerlendirilmiştir. Buna göre; Şanlıurfa’daki KUSİ Kurulu katılımcılarının yaklaşık %44’ü, Adıyaman’daki KUSİ Kurulu katılımcılarının %40’ı, Mardin’deki KUSİ Kurulu katılımcılarının ise %80’i kamu kuruluşlarından oluşmaktadır. Kurul üyesi olarak ikinci sırayı; Şanlıurfa’da Üniversite ve aynı oranda diğer kuruluşlar alırken, Adıyaman’da da mevcut durum Şanlıurfa ile aynı görünümü sergilemiştir. Mardin’de ise ikinci sırayı kurul üyesi olarak sivil toplum kuruluşları almıştır. Dağılımın farklılığında ilgili birimlere ulaşılabilirlikte pandemi sürecinin önemli bir etkisi olmuştur.

KÜSİ Hakkındaki bilgi düzeyinizi nasıl değerlendiriyorsunuz? (0: Çok Zayıf, 10: Çok Güçlü)

Grafik 48: Araştırmaya Katılan KÜSİ Kurulu Katılımcılarının KÜSİ Hakkındaki bilgi düzeyi

Grafik 48’de araştırmaya dahil olan KÜSİ Kurulu Katılımcılarının KÜSİ Hakkındaki bilgi düzeyinin belirlenmesinde 10’lu likert ölçeği kullanılmış ve grafikte yer alan rakamların karşılığı; [0]: Çok Zayıf [10]: Çok Güçlüye doğru olarak belirlenmiştir. Buna göre Mardin ve Şanlıurfa’da KÜSİ’ye ilişkin bilgi düzeyi kurul katılımcıları tarafından daha güçlü olarak ifade edilirken, Adıyaman’da söz konusu bilgi düzeyi diğer illere göre kısmen daha zayıf olarak değerlendirilmiştir.

KÜSİ Stratejisi ve Eylem Planı eylemlerinden biri olan KÜSİ Çalışma Grubu 2014 yılında kurulmuş, 2021 yılına kadar faaliyetleri devam etmiştir.

KÜSİ Çalışma Grubu’nun görevleri temel olarak;

- KÜSİ faaliyetlerinin sürdürülebilirliğini sağlamak üzere bölgesel işbirliği modelinin ve mekanizmasının oluşturulmasına yönelik çalışmalar yürütmek,
- KÜSİ faaliyetlerinin etkin yürütülmesi amacıyla ilgili kurum ve kuruluşlar arasında koordinasyonu sağlamak,
- KÜSİ kapsamında bölgesel kapasitenin belirlenmesine ve geliştirilmesine yönelik çalışmalar yürütmek,
- KÜSİ kapsamında yapılacak işbirliği faaliyetlerinin hayata geçirilmesi ve yürütülmesi aşamalarında engel teşkil eden sorunları belirlemek ve bunlara ilişkin çözüm önerileri geliştirmek olarak belirlenmiştir.

2017-2020 yılları arasında KÜSİ faaliyetlerinde Ar-Ge ve Yenilik Ekosistem Endeksine ve Uygulama Endeksine göre 2. ve 3. Grup İller kategorisinde yer alan Şanlıurfa, Adıyaman ve Mardin ilinde Ar-Ge ve Yenilik Uygulamalarının geliştirilmesine yönelik faaliyetlere devam edilmesinin faydalı olacağı değerlendirilmektedir. Şanlıurfa ilinde KÜSİ faaliyetlerinin sürdürülebilir bir yapıda yürütülmesine imkân sağlayacak protokolün imzalanmış olmasının, Ar-Ge ve Yenilik Ekosistemi Uygulamalarının yaygınlaştırılmasına katkı sağlayacağı, bu uygulamanın diğer üniversitelerimizde de iyi uygulama olarak yaygınlaştırılabileceği düşünülmektedir. Adıyaman ilinde KÜSİ faaliyetleri kapsamında gerçekleştirilen firma ziyaretlerinde üniversiteden ilgili firma ile faaliyet yürütebilecek, pazarlama konusunda destek verebilecek uzmanın bulunduğu ekip oluşturulması ilde Ar-Ge ve Yenilik faaliyetlerinin sistematik şekilde sürdürülebilirliği açısından önemli katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bu uygulamanın diğer üniversitelerde de iyi uygulama örneği olarak yaygınlaştırılabileceği düşünülmektedir.

ALTINCI BÖLÜM

SAHA ÇALIŞMASI VE MENTÖRLÜK

Yazarlar

Doç. Dr. Gencay SARIŞIK

Doç. Dr. Seval UYANIK

Dr. Öğretim Üyesi Ahmet KAYAOĞLU

T.C. SANAYİ VE
TEKNOLOJİ BAKANLIĞI

Bu bölümde, Şanlıurfa, Adıyaman ve Mardin illerinde proje kapsamında gerçekleştirilen mentörlük eğitimi, mentör-menti eşleştirmeleri ve saha çalışmalarının değerlendirmesi yapılacaktır.

6.1. Mentörlük Sisteminin Kurulması

Proje kapsamında mevcut durum analizi ile birlikte tarımsal sanayi firmalarının Ar-Ge ve yenilik kapasitelerinin artırılması ve devlet desteklerinden faydalanmak üzere projeler geliştirebilmelerini sağlamak üzere bir Mentörlük sistemi kurulması hedeflenmiştir. Bu sistemde 2013 9 / 40 EK H-3.1 yılında TÜBİTAK 1601 programı kapsamında KOBİ'lere yönelik geliştirilmiş olan "Ar Ge Mentör Modeli" örnek model olarak alınmıştır. Bu bağlamda, Mentör havuzunda yer alacak Mentörlerin ve faydalanıcı firmaların niteliklerine Danışma Kurulunun karar verdiği ve aynı şekilde Mentörlerin seçiminde proje tecrübesi, yıl deneyimi ya da belli uzmanlık alanı kriterlerinin tanımlandığı bir süreç benimsenmiştir. Firma ve Mentörlerin eşleştirme kriterlerinin de Danışma Kurulu tarafından belirlendiği ve firmanın faaliyet alanı ile Mentörün uzmanlık alanının uyumu, Mentörün firmanın kurumsallaşma ihtiyaçlarında yol gösterecek uzmanlığa sahip olması gibi kriterlerin eşleştirme sırasında göz önünde bulundurulması ilkesi uygulanmıştır. Böylece Mentör ve firma seçme kriterleri belirlendikten sonra duyurular yapılmış ve başvurular alınmıştır.

Proje kapsamında belirlenen kriterlere uygun bulunan Mentörlere 3 aşamalı Mentörlük eğitimi verilmiştir. Proje kapsamında eğitim verilen Mentör aday sayısı 69 olmuştur. Mentör havuzunun olabildiğince geniş tutulması amaçlanmış ve eğitime en az 69 Mentör adayının katılması sağlanmıştır. Mentörler Ar-Ge ve yenilik projeleri deneyimi olan iş adamı, akademisyen, danışman ve Ar-Ge yöneticileri gibi uzmanlar arasından seçilmiştir. Bu eğitimde TÜBİTAK 1601 programı kapsamında Mentör eğitici kuruluşlar tarafından geliştirilmiş olan işletme Mentörü eğitimi müfredatı uygulanmıştır. Mentörlük eğitimleri bu konuda uzman bir kuruluştan hizmet alımı yolu ile gerçekleştirilmiştir.

Şekil 1'de yer aldığı üzere, eğitimler 32 saat asenkron uzaktan eğitim (online) ve 2 gün senkron uzaktan eğitim olacak şekilde düzenlenmiştir. KOBİ Mentörlüğü eğitiminin 2. aşamasında senkron uzaktan eğitim modülünde aşağıdaki konu başlıkları üzerinden Mentör adayları 15 kişilik gruplara ayrılarak uygulamalı vaka analizi örnekleri incelenmiştir.

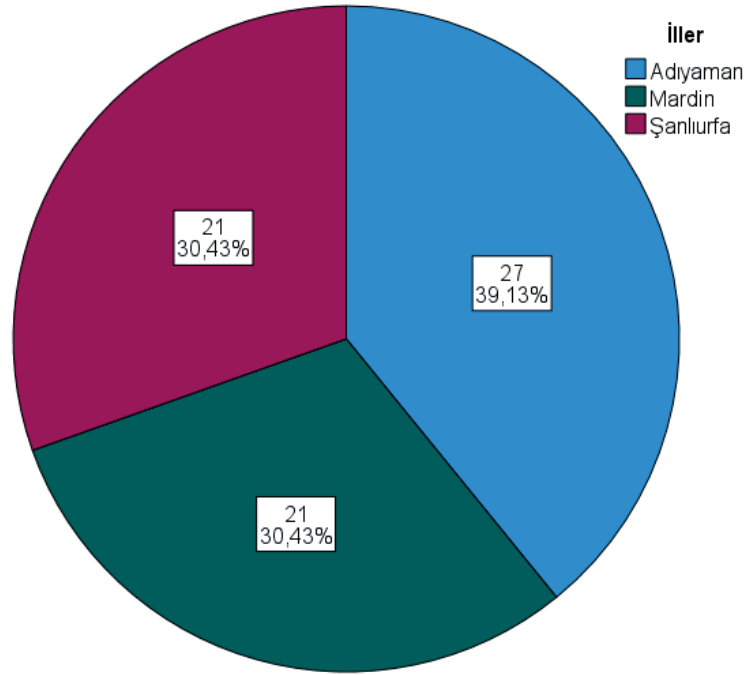
- İşletmelerde İnovasyon Yönetimi,
- Ar-Ge ve İnovasyon Kapasite Değerlendirme Yöntemleri (İşletme Analizi),
- Finansman Kaynakları ve İşbirliği Platformları,
- Ar-Ge ve İnovasyon Projesi Hazırlama,
- Dijital Dönüşüm ve İnovasyon Fırsatları,
- Saha Uygulama Süreçleri.

Eğitim sonunda ve sınavlarda başarılı olan Mentör adaylarına saha uygulaması aşamasında menti eşleştirmeleri yapılmıştır. Eğitimler alanında uzman bir kuruluş tarafından verilmiştir.

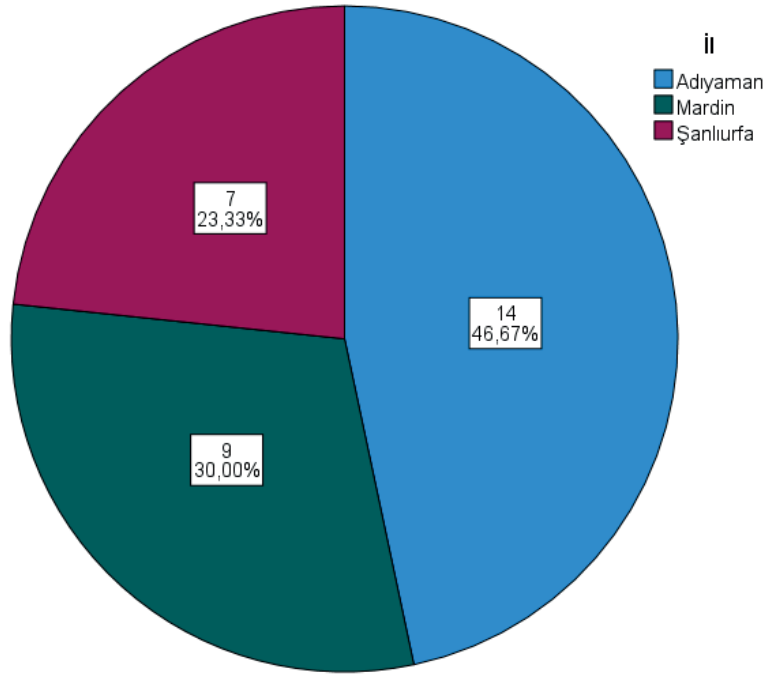
Şekil 1: KOBİ Mentörlüğü Sertifika Programı İçeriği

Grafik 49’da görüldüğü üzere, proje kapsamında eğitim alan 69 Mentör arasından yararlanıcı firmalara uygun bulunan; Adıyaman ilinden 27 Mentör, Mardin ilinden 21 Mentör, Şanlıurfa ilinden 21 Mentöre eğitim verilmiştir.

Grafik 49: İllere Göre Eğitim Alan Mentör Sayısı

Grafik 50’de görüldüğü üzere, Adıyaman ilinden 14 menti, Mardin ilinden 9 menti, Şanlıurfa ilinden 7 menti belirlenmiştir. Bazı firmalara iki Mentör eşleştirilerek, 30 firmaya 45 Mentör eşleştirilmesi yapılmıştır. Proje kapsamında 30 firmaya 6 ay boyunca Mentörlük desteği verilmiştir. Mentörlük yönetim süreçlerinin takibi için web tabanlı bir bilgi yönetim sistemi satın alınması hedeflenmektedir. Bu sistem sayesinde böylece; Mentör, firma ve araştırmacı veri tabanlarının oluşturulması, firma-Mentör eşleştirmelerinin gerçekleştirilmesi, firma ziyaretlerinin kaydedilmesi, anketlerin uygulanması ve tüm görüşmelerin program üzerinden izlenebilmesi mümkün hale gelebilecektir.

Grafik 50: İllere Göre Eşleştirme Yapılan Menti Sayısı

Proje kapsamında mentörlük sisteminin oluşturulmasına esas teşkil eden firma seçimleri Danışma Kurulunun belirleyeceği kriterler doğrultusunda yapılmıştır. Firmalar Mentörlük hizmetinden ücretsiz yararlanmıştır. Sanayi ve Ticaret Odaları ve Organize Sanayi Bölgeleri aracılığı ile firmalara duyuru yapılarak firmaların Mentörlük programına başvuru yapmaları sağlanmıştır. Programa seçilecek firmalar belirlendikten sonra proje ekibi tarafından Firma-Mentör Eşleştirme Kriterleri doğrultusunda eşleştirmeleri yapılmıştır. Programa seçilen firmaların yenilik kapasitelerinin belirlenmesi amacıyla bir öz değerlendirme anketi uygulanmış ve her bir firma için “Mevcut Durum Analiz Raporu” oluşturulmuştur.

6.2. Mentörlük Uygulaması

Firmalarla eşleşen Mentörler tarafından firmaları, program süresince en az 4 defa yerinde ziyaret edilmiştir. Mentörlük uygulamasında proje odaklı bir yaklaşım benimsenmiştir. Mentörler firmaların proje fikirlerini 10 / 40 EK H-3.1'e göre değerlendirip, fikirlerin proje önerisine dönüştürülmesinde rehberlik etmişlerdir. Projelerde üniversite-sanayi işbirliği yapılabilecek konular tespit edilip firmaların ilgili akademisyenle ortak proje geliştirmesi desteklenmiştir.

Mentörler rehberliğinde projelerini hazırlayan firmaların projelerinin finansmanı için ulusal ya da uluslararası düzeylerde; KOSGEB, Kalkınma Ajansı, TÜBİTAK, AB destek programlarına başvuruda bulunmaları teşvik edilmiştir. Başvuruların değerlendirilmesi sırasında hakem ziyaretleri için hazırlık aşamasında da Mentörlük desteği sağlanacaktır. Mentörler firma ziyaretleri dışında gerekli olan durumlarda telefon ve e-posta ile uzaktan Mentörlük desteği de verebileceklerdir. Firma ve Mentörler her görüşme sonrası yapılan çalışmalar hakkında rapor yazıp proje ekibini bilgilendireceklerdir.

6.2.1. Adıyaman İlinde Yapılan Faaliyetler

T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı tarafından “Tarımsal Araştırmalar Ana Projesi” kapsamında desteklenen ve Adıyaman, Mardin ve Şanlıurfa’da Kamu-Üniversite-Sanayi İşbirliğinde yürütülen “Tarımsal Sanayi Stratejisi ve Uygulamaya Dayalı Eylem Planı Projesi” kapsamında Adıyaman ilinde yürütülen çalışmalarda 27 akademisyene mentörlük eğitimi verilmiştir. Tablo 16’da mentörlük eğitim programına katılanlar ve çalıştıkları kurum bilgileri yer almaktadır.

Tablo 16: Adıyaman İli Mentörlük Programı Katılımcı Listesi.

	Ad-Soyadı	Kurum Adı
1	Doç. Dr. Seval Uyanık (TTO Müdürü)	Adıyaman Üniversitesi
2	Arş. Gör. Yavuz Kahraman	Adıyaman Üniversitesi
3	Öğr. Gör. Melek Demir	Adıyaman Üniversitesi
4	Öğr. Gör. Esef Kılınç	Adıyaman Üniversitesi
5	Prof. Dr. Abdulcelil Buğutekin	Adıyaman Üniversitesi
6	Doç. Dr. Yusuf Ekrem Akbaş	Adıyaman Üniversitesi
7	Doç. Dr. Şerif Çitil	Adıyaman Üniversitesi
8	Doç. Dr. Fırat Ege Karaat	Adıyaman Üniversitesi
9	Doç. Dr. Ahmet Çelik	Adıyaman Üniversitesi
10	Doç. Dr. Tayfun Servi	Adıyaman Üniversitesi
11	Doç. Dr. Yener Tekeli	Adıyaman Üniversitesi
12	Doç. Dr. Yavuz Demirci	Adıyaman Üniversitesi
13	Doç. Dr. Harun Türkmenler	Adıyaman Üniversitesi
14	Doç. Dr. Fatih Şahan	Adıyaman Üniversitesi
15	Doç. Dr. Gökhan BÜYÜK	Adıyaman Üniversitesi
16	Dr. Öğr. Üyesi Cavidan Gül Varış	Adıyaman Üniversitesi
17	Dr. Öğr. Üyesi Fatih Tufaner	Adıyaman Üniversitesi
18	Dr. Öğr. Üyesi Şaban Karaat	Adıyaman Üniversitesi
19	Dr. Öğr. Üyesi Miraç Uçkun	Adıyaman Üniversitesi
20	Dr. Öğr. Üyesi Oğuz Kağan Köksal	Adıyaman Üniversitesi
21	Dr. Öğr. Üyesi Aysel Alkan Uçkun	Adıyaman Üniversitesi
22	Dr. Öğr. Üyesi Zeynep Şahan	Adıyaman Üniversitesi
23	Dr. Öğr. Üyesi Leyla Eren Karahan	Adıyaman Üniversitesi
24	Dr. Öğr. Üyesi Hakan Uslu	Adıyaman Üniversitesi
25	Dr. Öğr. Üyesi Faruk Kürker	Adıyaman Üniversitesi
26	Arş. Gör. Abuzer Doğan	Adıyaman Üniversitesi
27	Arş. Gör. Sabih Ovalı	Adıyaman Üniversitesi

Adıyaman Üniversitesi Teknoloji Transfer Ofisi (TTO) koordinatörlüğünde takibi yapılan “Mentorluk Eğitimi”, EGESYS Ar-Ge ve İnovasyon Merkezi tarafından 3 aşamada 60 saatlik bir program dâhilinde yürütülmüştür:

Asenkron Uzaktan Eğitimler; Kobimen Akademi uzaktan eğitim platformu (Eduizm) üzerinden gerçekleştirilen Eğitim programı kapsamında verilen konu başlıkları aşağıdaki gibi belirlenmiştir;

- Etkili Mentörlük İçin Temel Beceriler, Süreç Analizi ve Süreç İyileştirme - Orta Gelir Analizi,
- Performans ve İşlev Analizi, Teknoloji Yol Haritası Geliştirme,
- Proje Geliştirme ve Yönetimi, Yenilikçi Ürün Süreç ve Teknoloji Geliştirme,
- Fikri Mülkiyet Hakları, Mentörlük Deneyim Paylaşımları.

Senkron Uzaktan (Webcast) Eğitimler; Zoom platformu üzerinden gerçekleştirilen eğitim programındaki konu başlıkları aşağıdaki gibi belirlenmiştir;

- İşletmelerde İnovasyon Yönetimi, Ar-Ge ve İnovasyon Kapasite Değerlendirme Yöntemleri,
- Uygulamalı Vaka Analizi, Finansman Kaynakları ve İşbirliği Platformları,
- Ar-Ge ve İnovasyon Projesi Hazırlama, Dijital Dönüşüm ve İnovasyon Fırsatları,
- Mentorluk Uygulama Süreçleri.

Saha Uygulaması; Asenkron ve senkron eğitimlerini tamamlayan mentör adayları 3. aşamada KOBİ düzeyinde bir firma ile eşleştirilerek en az 20 saatlik saha uygulaması yaptırılmıştır. Saha uygulamalarında firmaların mevcut durumlarını ortaya koymak üzere firmalara “innocheckup anketi” uygulanmış ve anket sonuçlarına göre sorun ihtiyaç analizi yapılarak mentörlük eylem planları oluşturularak destek sağlanmıştır.

Innocheckup sayesinde firmalar; “Yenilik Stratejisi, Liderlik ve Üst Yönetim, Yenilik Kültürü, Kurumsal Yapı, İş Birlikleri, Yenilik Finansmanı, İnsan Kaynakları Yönetimi, Teknolojik Bilgi Kaynakları, Teknolojik Yetkinlik, Bilgi Yönetimi, Dış Çevre Analizi, Rekabet Yönetimi, Fikir Yönetimi, Fikri Mülkiyet, Proje Yönetimi, Ürün/Hizmet Tasarım Yönetimi, İnovasyon sonuçları, İhracat Durumu, Pazarlama Yönetimi, Satış Yönetimi”, alanlarında bölgedeki diğer firmalarla kendilerini kıyaslama imkânı bulmuş ve sonuçlara göre kendilerini analiz edebilmişlerdir.

Eğitim tamamlandıktan sonra da bir kısım mentörler mentör desteği vermeye devam ederek firmalarla işbirliklerini sürdürmüşlerdir.

6.2.2. Mardin İlinde Yapılan Faaliyetler

Mardin ili tarım, tarımsal ve tarıma dayalı sanayinin yoğun olduğu bir sanayi yapısına sahiptir. Gerçekleştirilen çalışmalar bu alanlarda yoğunlaşmanın rekabet avantajı sağlayacağını göstermektedir. Bu sanayilerin çıktıları önemli miktarda ihraç edilmektedir.

Mardin ilinde firma ölçeği konusunda orta büyüklükte işletmeler olmakla birlikte, söz konusu işletmelerin kurumsallaşma konusunda henüz tam anlamıyla mesafe kat ettiğini söylemek mümkün değildir. İşletmelerin kurumsallaşması için oldukça önemli bir farkındalık vardır ancak bunu nasıl yapabilecekleri konusunda yeterli bilgi birikimi oluşmamıştır. Birinci nesil hala işletmelerin yönetimindedir ama ikinci nesil de yetişmiş ve yönetimlerde yer almaya başlamıştır. İkinci neslin kurumsallaşma konusundaki istekliliği dikkate değer niteliktedir.

Mardin ilinde ÜNİGAP projesi kapsamında mentörlük eğitiminin verilmesi amacıyla bir dizi çalışma yapılmıştır. Çalışmadaki temel amaç mentörlük konusunda bir farkındalık oluşturmak ve işletmelerin kurumsallaşmasına katkı sağlama bağlamında, profesyonel destek alınması konusunda işletmelerde bir deneyim yaşanmasını sağlamak olmuştur. Mentörlük yapacaklar açısından da bu deneyimin yaşanması tecrübe ile bilgi birikimi açısından önemlidir. Profesyonel desteğin nasıl sağlanacağı konusunda işletmeler ile profesyoneller (akademisyen, uzman, iş adamı, yönetici gibi) arasında böyle bir iletişimin kurulmasının Mardin iş dünyası açısından mesafe alıcı nitelikte faydaları olmuştur.

Bu kapsamda Mardin Artuklu Üniversitesi akademisyenlerinden işletmeler ile ilişkisi olan veya bu konuda çalışma istekliliği olanların belirlenmesi amaçlanmıştır. Konunun açıklanmasına yönelik önce bilgilendirici yazı gönderilmiş ardından da üç toplantı yapılmıştır. Konuya ilgi duyan akademisyenlerin talepleri alınarak Mardin için ayrılan 20 kişilik kontenjandan 15 adeti akademisyenlerden belirlenmiştir.

Proje kapsamında özellikle tarım, tarımsal ve tarıma dayalı sanayinin yoğun olduğu Mardin ilinde, ilgili kurumlarla görüşülmüş ve kurumlardaki çalışanlardan bu konuda özellikle istekli olanlardan eğitime katılmaları sağlanmıştır. Aşağıdaki Tablo 17’de mentörlük eğitim programına katılanlar ve çalıştıkları kurumları görülmektedir. Katılım konusunda farklı kurumlara da (TKDK, TSO, ilgili firmalar vb.) bilgi akışı sağlanmış ancak söz konusu kurumlardan katılım olmamıştır. Katılımın isteklilik bağlamında olmasının verimliliği olumlu etkileyeceği ve ayrıca talebin fazla olması nedeniyle kurumların katılımı konusunda ısrarcı olunmamıştır.

Tablo 17: Mardin İli Mentörlük Programı Katılımcı Listesi.

	Adı Soyadı	Kurum Adı
1	Doç.Dr. Yusuf Doğan	Mardin Artuklu Üniversitesi
2	Doç.Dr. Hüsnü Aktaş	Mardin Artuklu Üniversitesi
3	Doç.Dr. Behzat Ekinci	Mardin Artuklu Üniversitesi
4	Doç.Dr. Reşit Yıldız	Mardin Artuklu Üniversitesi
5	Dr. Öğr. Üyesi Aziz Korkmaz	Mardin Artuklu Üniversitesi
6	Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Kayaoğlu	Mardin Artuklu Üniversitesi
7	Uzm. Erdal Homan	Mardin Tarım İl Müdürlüğü
8	Öğr. Gör. Veysi Acıbuca	Mardin Artuklu Üniversitesi
9	Dr. Öğr. Üyesi Abdülkerim Hatipoğlu	Mardin Artuklu Üniversitesi
10	Dr. Öğr. Üyesi Davut Özhan	Mardin Artuklu Üniversitesi
11	Uzm. Orhan Güçlü	Mardin Tarım İl Müdürlüğü
12	Uzm. Erdal Özçelik	Dicle Kalkınma Ajansı
13	Dr. Öğr. Üyesi Fatih Ünal	Mardin Artuklu Üniversitesi
14	Dr. Öğr. Üyesi Erhan Polat	Mardin Artuklu Üniversitesi
15	Dr. Öğr. Üyesi Ömer Doru	Mardin Artuklu Üniversitesi
16	Arş.Gör. Yavuz Selim Gülmez	Mardin Artuklu Üniversitesi
17	Gn.Skrt.Yrd. Metin Sert	Kızıltepe Ticaret Borsası
18	Md.Yrd. Remzi Fırtına	Organize Sanayi Bölgesi
19	Dr. Öğr. Üyesi Abdullah EREN	Mardin Artuklu Üniversitesi
20	Ürt.Md. Bahattin Tunç	İpek Bulgur A.Ş.
21	Doç Dr. Enver Kendal	Mardin Artuklu Üniversitesi

Kurumlardan katılımcılar yine kendi istekleri ile programa katılan işletmeler ile eşleştirilmiştir. Katılımcı işletmelerden ve mentör adaylarından olumlu dönütler alınmış ve katılımcı işletme ve mentör adayları yaşanan tecrübenin katkısı yüksek bir tecrübe olduğunu ifade etmişlerdir. Böylece, genel olarak proje ile Mardin ilindeki işletmeler ve mentör adayları için farkındalık ve tecrübe kazanılması sağlanmış ve işletmelerin kurumsallaşmasında ve mentörlerin profesyonel olarak destek çalışmalarını yapmalarında önemli bir deneyim elde etmelerini sağlayan bir program olmuştur.

6.2.3. Şanlıurfa İlinde Yapılan Faaliyetler

Şanlıurfa ilinde 2018 yılı KUSİ Faaliyetleri kapsamında Karacadağ Kalkınma Ajansı ve Şanlıurfa Ticaret ve Sanayi Odası'nın desteklediği “Üniversite Sanayi İşbirliği Merkezi (ÜSİM)” projesi yapılmıştır. Bu proje kapsamında 20 firmaya bire bir Mentörlük verilerek, yaklaşık 100 firmaya da eğitim, seminer veya firma ziyaretleri gerçekleştirilmiştir. ÜSİM Projesine taleplerin yoğunluğu nedeniyle “UNDP Türkiye ve T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından yürütülmekte olan Japonya Hükümeti tarafından Finanse edilen Suriyeliler ve Ev Sahibi Topluluklar için Geçim Kaynaklarını Arttırma ve Sosyal Uyum Güçlendirme Yoluyla Dayanıklılık Geliştirme Projesi” tarafından desteklenen Firma sayısı 30'a çıkarılmıştır. Harran Üniversitesinde görev yapan akademisyenlere sanayi ile ortak projeler yapabilmeleri amacıyla Mentörlük eğitimi verilmiş ve bir Mentör havuzu oluşturulmuştur. Mentör Eğitimlerine 112 akademisyen katılmış 82 akademisyen bu eğitimlerden sonra Mentörlük belgesi almaya hak kazanmıştır. Böylece 2019 yılı KUSİ faaliyetleri kapsamında; «Şanlıurfa-Adıyaman-Mardin Kamu-Üniversite-Sanayi İşbirliğinde Tarımsal Sanayi Stratejisi ve Uygulamaya Dayalı Eylem Planı» isimli projesi GAP idaresi tarafından bir ÜNİGAP projesi olarak desteklenmiş ve proje ile Şanlıurfa, Adıyaman ve Mardin'de tarımsal sanayide istihdamın, teknoloji üretiminin ve sanayinin gelişimine katkı sağlanması amaçlanmıştır.

Şanlıurfa İlinde Üniversite ve Sanayi arasında bilgi ve teknoloji transferini arttırmak ve ortak projeler yürütülmesini sağlamak üzere Mentörlük eğitimi ve Mentör-menti eşleştirmesi yapılmıştır. Proje ile açış ve kapanış

toplantıları ve firma ve Mentör bilgilendirme seminerlerinin yapılması, görünürlük materyallerinin hazırlanması, proje sonuç değerlendirme raporlarının yayınlanması, akademik yayın yapılması hedeflenmiştir.

Şanlıurfa ilinde tarımsal sanayi sektörü ile yürütülen çalışmalarda 21 katılımcıya mentörlük eğitimi verilmiştir. Tablo 18’de mentörlük eğitim programına katılanlar ve çalıştıkları kurumları verilmiştir.

Tablo 18: Şanlıurfa İli Mentörlük Programı Katılımcı Listesi

No	Adı Soyadı	Çalıştığı Kurum Adı
1	Doç. Dr. Ali Yıldırım	Harran Üniversitesi
2	Mehmet Şükrü Karakuş	Less Catering
3	Prof. Dr. İbrahim Abdulhey Hayoğlu	Harran Üniversitesi
4	Gülseren Hayoğlu	Şanlıurfa Milli Eğitim Müdürlüğü
5	Arş. Gör. Dr. Hamza Yalçın	Harran Üniversitesi
6	Hasan Aksu	Harran Üniversitesi
7	Ramazan Kaymakçı	Harran Üniversitesi
8	İsmail Mardinli	Harran Üniversitesi
9	Kübra Gör	Harran Üniversitesi
10	Songül Akyıldız	Harran Üniversitesi
11	Mehmet Cançelik	Harran Üniversitesi
12	Öğr. Gör. Mustafa Cemil Büyükkılıç	Harran Üniversitesi
13	Dr. Öğr. Üyesi Hülya Öztürk Tel	Harran Üniversitesi
14	Dr. Öğr. Üyesi Mücahit Kahraman	Harran Üniversitesi
15	Uzm. Halil Çakallı	Karacadağ Kalkınma Ajansı
16	Emine Şelli	Şanlıurfa Ticaret Borsası
17	Halit Yıldız	Şanlıurfa Yicaret Borsası
18	Lamia Keleş	Şanlıurfa Ticaret Borsası
19	Ayşe Çadırcı Kandemir	Şanlıurfa Ticaret Borsası
20	Filiz Özbay	Harran Üniversitesi
21	Zeynep Bayram	Harran Üniversitesi

6.3. İyi Uygulama Örnekleri

Proje kapsamında gerçekleştirilen Mentörlük uygulaması kapsamında iller bazında iyi uygulama örnekleri ortaya çıkmıştır. Bu başlık altında her bir İl’e ilişkin iyi uygulama örneği verilmektedir.

6.3.1. Adıyaman İli İyi Uygulama Örneği

Mentör: Dr. Öğretim Üyesi Oğuz Kağan Köksal

“...Mentör eşleşmesi yapıldıktan sonra firma ofisinde yüzyüze bir görüşme yapıldı. Mentörlük eylem planını buluşmaya gitmeden önce iyice okuyup gittim. İlk görüşmede genelde firma yetkilisi konuştu. Ben dinleyip notlar aldım. Genelde bir fikir beyan etmedim. Karşı tarafı dinleyerek sorunlarını aslında ortaya koymasını sağladım. Karşı karşıya kaldığı zorlukları 2. saate geldiğimizde ifade etti. Bu arada ben de mentörlük eylem planını firma yetkilisinin söylediklerini dikkate alarak oluşturmaya başladım.

İkinci buluşmada karşısına daha somut önerilerle çıktım. Bu öneriler kendisinin ifade ettiği sorunlara yöneldi. Mentörlük eğitimi çerçevesinde bir şeyler yapmak istediğimi o görüşmede vurguladım. Böylece aramızda bir güven ortamı oluşmaya başladı. Firmanın kazancını daha sonraki görüşmelerde pekiştirdim (Bir eğitim çerçevesinde yapılan bir işin güvenini vermeye çalıştım). Bir kaç ciddi proje deneyimi oldu. Ama mentör veya mentörün aracı olduğu kişilerde en ufak bir sorun yaşamadık. Bu da oluşan güveni daha da arttırdı. Ayrıca eğitim boyunca bizden istenilenleri hakkıyla yerine getirmeye çalıştım. Böyle olunca gerisi çorap söküğü gibi geliyor. Program eğitimi bu anlamda işimi çok kolaylaştırdı diyebilirim...”

6.3.2. Mardin İli İyi Uygulama Örneği

Mentör: Arş. Gör. Yavuz Selim GÜLMEZ

“...2021 yılının Ocak ayında X Bey ile toplam 6 saat süren 4 görüşme gerçekleştirildi. Bay X genel anlamda farkındalığı yüksek, eğitilmiş ve donanımlı bir kişiydi. Ancak içerisinde kurucu ortak sıfatıyla yer aldığı Y işletmesinin Bay X haricinde üç ortağı daha bulunmaktaydı. Nitekim kalan ortaklar Bay X ile amca/dayı vb. yakın akrabalık ilişkisine sahipti. Bu durum dikkate değer ilk husustu. Bir diğer konu ise ne Bay X’in ne de diğer ortakların esasen buldukları iş kolu ve sahası hakkında yeterince bilgi sahibi olmamalarıydı. Sektörün ve pazarın cazip gelmesi nedeniyle mevcut sermayelerini bu iş kolunda değerlendirmek isteyen ortaklar bir buçuk senelik tecrübenin ardından işleri iyi bir noktaya taşımaya çalışıyorlardı. Lakin işletmenin atmosferini teneffüs etmeyi sürdürdükçe karşılaşılan durumlar bunun kolay olmayacağı noktasında fikir sağlıyordu. İşletmede akrabalık ilişkileri sadece ortaklık yapısıyla kalmamış, üretim alanında da sürdürülmekteydi. İşçilerin çoğu yakın akrabalarından oluşuyordu. Bu durum işletmenin sahiplerinden biri olarak Bay X’in işçiler üzerindeki yöneticilik işlevlerini kısıtlıyordu. İşletme sahip olduğu yeni ve etkileyici bir fabrika, donanımlı makine ve teçhizatlar, büyük ve geniş depolama alanları ve iyi bir konuma sahip olmasına rağmen kurumsal yapıdan oldukça uzaktı. İşletme yöneticilerinin kurumsallaşma ya da daha fazla sistematikleşme konusunda herhangi bir farkındalığı ya da ihtiyacı bulunmuyordu. Öyle ki işletmenin satış faaliyetlerinden sorumlu kurucu ortak hem fiyatların belirlenmesi, hem tahsilatın yapılması hem iç pazarın hem de dış pazarın yönetilmesinden tek başına sorumluydu. Ayrıca ürünlerin satışını markasız yapmaktan yana bir tavrı vardı. Bu şekilde büyük çuvallar içerisinde düşük kaliteli ve ucuz mal üretimini destekliyordu. Ancak işletmenin kaliteli hammadde kaynaklarına yakın olması ve potansiyelinin katma değerli üretime uygun olması da dikkat çekmekteydi. Netice olarak Bay X, görüşmelerde işletmenin temel problemlerini belirledi.

- Bay X Mardin’de sanayicilik kültürünün zayıf olduğunu,
- İşletmenin eğitim ve yöneticilik becerilerinin eksik olduğunu,
- Rakiplerin etik davranışlar sergilemediğini,
- İşletmenin pazarının %95 ağırlıkla Irak’tan oluştuğunu,
- Devlet teşviklerinin ve programlarının yetersiz olduğunu,
- İşletmenin pazarlama faaliyetlerini yöneten bir biriminin olmadığını ve
- İşletmede hiçbir sistematik yapı olmadığını ifade etti.

Bunlar Bay X için bir an evvel çözülmesi gereken problemler olarak görünüyordu ancak durumu mentöre iletmesi dışında bir girişiminin olmadığını söylemekte mümkündü. İşletmenin tüm yöneticileri ile ortak bir görüşme sağlanarak çeşitli önerilerde bulunuldu. Bunlar:

- İşletmenin akrabalık ilişkilerine dayanan bir iş yapma tarzının olmasının yöneticilik işlevlerinin kısıtlanması dâhil birçok maliyet artırıcı etkisinin olduğu yöneticilere açıklandı ve işletmenin öncelikle kendi içinden kaynaklanan bu probleme yönelmesi gerektiği konusunda farkındalık sağlandı. Öncelikle kurucu ortakların makul bir mantık seviyesinde iş tanımlarının yapılması gerektiği açıklandı. Ayrıca tesisin arkadaş ve akrabalarla sosyal iletişim kurmak için iyi bir seçim olmadığı, oldukça önemli, resmi ve somut faaliyetlerin yürütüldüğü bir ticarethane olduğunun sürekli hatırdan kalması tavsiye edildi.
- İşletmede yetkin olmayan insanların yetkinlik gerektiren pozisyonlarda çalıştırılıyor olması işlerin yavaş ilerlemesine ve bazen de büyük problemlerin ortaya çıkmasına neden oluyordu. Nitekim işletme yöneticilerine problemlerin çözümünde yer alabilecek yetkin insan kaynaklarının işletmeye alınması veya kiralanması yönünde tavsiyeler verildi.
- İşletmede kurumsallaşmaya yönelik bilgi verilmesi ve yöneticilerde fikir oluşturulması sağlandı. Bu konuda danışmanlık alınması için tavsiye verildi.

- İşletme kurucu ortaklarının merkezi karar alma yapısı olmayışından kaynaklı birbirlerinden habersiz ve plansız biçimde satın almalar yapması ve yeni kararlar alıp uygulamaya koymasının bir iletişimsizlik sürecinin sonucu olduğu anlatılarak yeni bir yönetim ve iletişim sistemi kurulması yönünde fikir verildi.
- İşletmede pazarlama biriminin kurulması, bu birimin sadece satıştan değil pazar ve pazarlama araştırmaları yapılmasından, üretimden önceye dayanan ve ürün çıkmadan evvel Pazar dinamiklerini belirlemesinden, satış bittikten sonrada müşteri ile teması sürdürmesinden, tutundurma ve markalama çalışmaları yapmasından, pazar çeşitliliğinin sağlanmasından, iç pazardan pay elde edilmesine yönelik eylemlerden ve önemlisi bir eksik olan katma değerli ürün üretimine yönelik araştırmalar gerçekleştirilmesi faaliyetlerinden sorumlu olması konusunda fikir oluşumu sağlandı...”

6.3.3. Şanlıurfa İli İyi Uygulama Örneği

Mentör: Dr. Öğretim Üyesi Mücahit KAHRAMAN

Mentör-menti eşleştirmesinde yapılan çalışmalar sonrasında planlanan “Şanlıurfa İli Çiğ Süt Analiz Laboratuvarı” isimli 2.244.000 TL bütçeli projesi Karacadağ Kalkınma Ajansı tarafından desteklenmiştir.

Projenin Amaçları; Genel Amaçlar: Şanlıurfa ilinde soy kütüğüne kayıtlı süt ineklerinden toplanacak çiğ süt örneklerinde içerik analizi (süt yağı, protein, laktoz, kuru madde, somatik hücre sayısı, pH, kazein, laktoferrin, aseton ve keton madde miktarı) yaparak mevcut durumun tespit edilmesi,

- Analiz sonuçlarının e-ıslah veri tabanında depolanması,
- Yetiştiricilerin ıslah amaçlı analiz desteklerinden yararlanması
- Elde edilen analiz sonuçlarının değerlendirilmesi sonucunda çiftlik ve ineklerde sütün kalitesinin artırılmasına yönelik olarak genetik, besleme, bakım ve çevresel tedbirlerin alınmasını sağlamak olarak belirlenmiştir.

Hedef Gruplar; Soy kütüğüne kayıtlı işletmelerinde damızlık süt sığırı yetiştiriciliği yapan 600 birlik üyesi,

- Şanlıurfa DSYB personeli
- Harran Üniversitesi Akademik Personeli
- Harran Üniversitesi Öğrencileri (Yeni bir uygulama laboratuvarı) olarak belirlenmiştir.

Nihai Yararlanıcılar; ise erkek ve kadın süt sığırı yetiştiricileri ile birlikte,

- İl Gıda Kontrol Laboratuvarı Müdürlüğü
- Sektörde hizmet veren teknik elemanlar
- Sektörden ham madde temin edenler ile sektöre mal ve hizmet veren kişiler
- İl/İlçe Gıda, Tarım ve Hayvancılık Müdürlükleri olarak belirlenmiş ve başarılı bir proje çıktısı elde edilmiştir.

YEDİNCİ BÖLÜM

**SONUÇ
BEKLENTİ VE ÇÖZÜM
ÖNERİLERİ**

Yazarlar

Prof. Dr. Esra SİVEREKLİ

Doç. Dr. Gencay SARIİŞİK

**T.C. SANAYİ VE
TEKNOLOJİ BAKANLIĞI**

Bu bölümde, Şanlıurfa ili sanayi bölgesindeki işletmelerin beklentileri ve önerileri yönünden değerlendirilmesi yapılacaktır.

7.1. Tarımsal Sanayi Eylem Planının Oluşturulmasında İşletme ve Paydaş Perspektifli Sonuçlar

“Şanlıurfa-Adıyaman-Mardin Kamu-Üniversite-Sanayi İşbirliğinde Tarımsal Sanayi Stratejisi ve Uygulamaya Dayalı Eylem Planı” araştırması kapsamında çalışmaya dahil olan işletmelerin mevcut durumlarının değerlendirilmesi aynı zamanda beraberinde çözüm önerilerini getiren çıktılara ulaşılmasını sağlamıştır. Böylece işletmelerin konu hakkındaki mevcut durumları; illerde tarımsal sanayi stratejisinin geliştirilmesinde en önemli temel göstergeleri oluşturmuştur. Diğer yandan araştırmaya katılan işletmelerin faaliyet alanları itibarıyla dağılımının illerin sahip olduğu sektörel yapı ile uyumlu olması çalışmada elde edilen sonuçların güvenilirliğini ortaya koyması bakımından önemlidir.

Araştırmaya dahil olan işletmelerin her üç il için de neredeyse tamamının faaliyette bulunduğu alanları kendileri için doğru sektör olarak belirlemeleri uygulanacak politikaların devamlılığı açısından önemli bir sonuçtur. Bu açıdan mali destekleri de içeren teşvik politikalarının yerel bakış açısıyla ve hatta “il bazlı” düzenlenmesi elde edilebilecek çıktıları artırabilecektir. İllerin kendine özgü sektörel yapıları ve karşı karşıya kaldıkları mevcut durumlar bunu doğrulamaktadır.

Günümüzde işgücü piyasalarında nitelikli gelişmenin sağlanması bakımından önemi yüksek olan “mesleki yeterlilik anlayışının” araştırmaya dahil olan illerde mesleki yeterlilik belgesine sahip olan işletme oranı itibarıyla belirli bir düzeyde olması seçili her üç ilde de bu konuda farkındalığın yüksek olduğunu göstermesi bakımından önemlidir. Özellikle diğer illere göre belirgin bir şekilde mesleki yeterlilik belgesine sahip olan işletme oranının %80 oranı ile yüksek olduğu Mardin ilindeki bu konudaki mevcut durum ilin sektörel gelişimi için önemli bir gelişmedir. Bununla birlikte çalışmanın sonuçları arasında yer alan nitelikli personel sorununun her üç ilde de halen mevcudiyetini koruyor olması, mesleki yeterlilik eğitimlerine devam edilmesi gerekliliği göstermektedir.

Proje kapsamında araştırmaya katılan işletmelerin yapmış oldukları üretim faaliyetlerinde pazar olarak genellikle Şanlıurfa’da yerel ağırlıklı, Adıyaman ve Mardin’de ise Güneydoğu Anadolu Bölgesi ağırlıklı olmak üzere illerin yerel ve bölgesel pazar sınırları dahilinde kalmış olmaları, bu illerde üretimi yapılan ürünlerin ulusal pazarlarda yer bulmasını sağlayacak çalışmaların yapılması gerekliliğini ortaya koymaktadır. İşletmelerin e-ticaret yapma oranlarının da belirli bir düzeyde kalmış olması bu sonucu doğrulamaktadır. Şanlıurfa, Adıyaman ve Mardin’de faaliyette bulunan işletmelerin mevcut durumuna özgü yapısal çözüm önerileri yerel ve bölgesel kalkınma için önemli bir gerekliliktir.

Günümüz küresel sürecinin önemli gelişmelerinden birini oluşturan işletmelerde kalite sistemlerinin varlığı, Şanlıurfa ve Adıyaman’da işletmelerin yaklaşık üçte birine karşılık gelmekle birlikte, Mardin’de neredeyse işletmelerin tamamına yakınında karşılık bulması Mardin ilinin bu konudaki farkındalığını göstermektedir. Kalite sistemlerinin günümüz küresel sürecindeki artan önemi ve gelecek dönemlerde yasal zorunluluğa doğru ilerleyen gidişatı özellikle Şanlıurfa ve Adıyaman’da bu konunun üzerinde durulması gerekliliği ortaya koymaktadır. Özellikle Şanlıurfa ve Mardin illeri başta olmak üzere araştırmaya katılan işletmelerin danışmanlık taleplerinin yüksek olması da bu sonucu doğrulamaktadır.

Araştırmaya katılan işletmelerin tarımsal sanayinin geliştirilmesi için önemli ve gerekli olan test/analiz altyapısı ve Ar-Ge birimine sahip olma açısından Ar-Ge durumları değerlendirildiğinde; test/analiz altyapısına sahip olmaları belirli bir oranda iken, Ar-Ge birimlerinin varlığı bakımından oldukça yetersiz düzeyde oldukları göze

çarpılmaktadır. Mardin ilinin bu göstergelerde de diğer illere göre olan önceliği ile birlikte, özellikle Ar-Ge birimlerinin kurulmasında kamu kesimi desteğinin önemli olduğu vurgulanmalıdır. Söz konusu sonuç araştırmanın elde ettiği en önemli bulgulardan biri olarak değerlendirilebilir.

Araştırma kapsamında mevcut işletmelerin illerdeki Üniversitelerle ve Teknokentlerle olan diyalogları değerlendirildiğinde, söz konusu oranın belirli bir düzeyde kalması üzerinde durulması gereken sonuçlardan biridir. Her üç ilde de işletmeler iletişim kurmaya hazırdır. Bu sonuç önemli olmakla birlikte, Üniversitelerin bu konuda daha işlevsel olmasını sağlayabilecek düzenlemelerin GAP İdaresi koordinatörlüğünde yapılması bir çözüm önerisi olarak ifade edilebilir. Özellikle ilgili illerde tarım sektöründe faaliyette bulunan işletmeler için bu konuda planlı ilerlemenin sağlanması mevcut durumu iyileştirici bir adımı oluşturabilir. Araştırmaya katılan işletmelerin Üniversite ve Teknokentlerle mail yoluyla iletişim kurulabileceğini ifade etmeleri iletişime açık olduklarını göstermesi bakımından önemlidir.

Araştırmaya dahil olan iller içerisinde Şanlıurfa'da faaliyette bulunan işletmelerin önemli bir bölümünün ve diğer illerde de Adıyaman %60, Mardin %39 ile belirli bir düzeyde finansmana erişim konusunda sorun yaşadığını ifade etmesi, üzerinde durulması gereken bir sonuçtur. Kalkınmada öncelikli yöre ve bölgelerde gelişmekte olan illerin karşı karşıya kaldığı en önemli sorunlardan birisini oluşturan finansmana erişim sorununun çözülmesi işletmelerin faaliyetlerinin sürdürülebilirliği açısından önemli bir gerekliliktir. Bu bağlamda, finansmana erişimin önündeki engellerin/sorunların belirlenmesi ve yapısal niteliklerin dikkate alınması, teminat koşulları gibi uygulamaların yerel işletme özelliklerine uygunluk gösterecek şekilde düzenlenmesi önemli bir bulgudur. Bu konuda gelişmekte olan yöre ve bölgelerde özellikle bölgesel sektörel alanlarda imalat faaliyetinde bulunan işletmelerin belirli bir ölçüğe gelinceye kadar kamu kesimi tarafından kurulacak bir izleme mekanizması ile izlenmesi bir öneri olarak ifade edilebilir.

Tarımsal sanayi stratejisinin oluşturulmasında akıllı tarım uygulamaları günümüzde önemli bir yere sahiptir. Araştırmaya dahil olan işletmelerin faaliyet alanları tarım/gıda sektörü olmakla birlikte Şanlıurfa ve Adıyaman'daki işletmelerin yaklaşık yarısının söz konusu uygulamalardan yararlanmadığını beyan etmesi üzerinde durulması gereken bir sonuçtur. Benzer durum bilgi ve iletişim teknolojilerinden yararlanma bakımından da araştırmaya katılan işletmelerde gözlemlenmiştir. Mardin ilinde işletmelerin yaklaşık üçte ikisinin akıllı tarım uygulamalarından ve bilgi iletişim teknolojilerinden yararlandıklarını ifade etmesi memnuniyet vericidir. Diğer illerde akıllı tarım ve teknolojik gelişmeler başlıklarına ilişkin kamu kesimi tarafından işletmelere yönelik bilgilendirmelerin ve paralelinde teşvik uygulamalarının planlanması ve hayata geçirilmesi önemli bir gereklilik olarak belirginleşmektedir. Bununla birlikte kamu kesiminin yeşil mutabakatın anlatılması konusunda yapması gereken planlama ve uygulamalar da iller itibarıyla önemini korumaktadır.

Araştırmaya katılan illerin tamamı il bazlı ekonomik yapılanın tarımsal sanayinin gelişmesine uygunluk gösterdiğini ifade ederken, paydaşların önemli oranda illerinde özellikle Şanlıurfa'da tarımsal sanayi gelişimini yeterli görmemesi üzerinde durulması gereken bir sonuçtur.

Araştırma kapsamında gerçekleştirilen Çalıştay'da elde edilen sonuçlar da çalışma bağlamında önemli bulgulara ulaşılmasını sağlamıştır. Buna göre; Çalıştay'a katılan toplam 43 katılımcının %50'si Adıyaman, %30'u Mardin, %20'si ise Şanlıurfa'da faaliyette bulunan işletmelerden oluşmuştur. İlgili illerde tarımsal altyapının geliştirilmesi için benimsenmesi gereken stratejilerin neler olması gerektiği yönünde yapılan değerlendirme sonuçları ise; %50 oranında katılımcı oranı ile güvenilir elektrik ve su teminini sağlamak, çiftçilerin işlem maliyetlerini düşürmek, küçük çiftçileri ticari tarıma (ölçek büyütme) yönlendirmek, tarım ürünlerinin işlenmesini iyileştirmek ve %40 oranında katılımcı oranı ile bilgi ve iletişim teknolojilerine erişimi genişletmek/kolaylaştırmak olarak katılımcılar tarafından belirlenmiştir. Katılımcıların %30'unun hasat kayıpları üzerinde durması, anket uygulama sonuçları ile de örtüşen bir sonuç olması itibarıyla üzerinde durulması gereken bir bulgu olarak değerlendirilebilir.

Araştırma kapsamında gerçekleştirilen Çalıştay'da katılımcılara yönlendirilen kendi illerinde öngördükleri tarım sektörünün öncelikli sorunu sorusuna ise, katılımcıların %90'ı sulama konusundaki sıkıntıları ifade ederken, %60'ı tarımsal ürünlerin toplanması, pazarlanması ve tedarik zincirinin tamamı ile ilgili sıkıntılar üzerinde durmuştur. %50 oranında katılımcı ise; tarımsal üretimle ilgili bilgi eksikliği, makinalaşma konusundaki maliyet kaynaklı zorluklar ve kalite/Ar-Ge konusundaki güçlükler üzerinde durarak çalışmada anket uygulamaları ile

paralel bulgulara ulaşılmıştı. Kamu kesiminin bu başlıklardaki bilgi, finansman ve kurumsal açılardan destekleyici planlama ve uygulamaları önemli bir gereklilik olarak tüm sonuçlarda kendisini göstermektedir.

Tarımsal sektörün gelişmesi için; tohum, gübre ve mazot gibi girdi maliyetlerinin azaltılması, tarımsal ürünlerin işlenerek tarımsal sanayinin geliştirilmesi, arazi verimliliği öncelikli olmak üzere çiftçi bilgilendirme eğitimlerinin yapılması, tarımsal üretimin verimliliği yüksek bir sektöre dönüştürülmesi gerekliliği de Çalıştay'da tarım sektörünün gelişmesi için katılımcılar tarafından ifade edilen öncelikli başlıklar arasında yer almıştır. Küçük ölçekli çiftçilerin Pazar erişimini yerel pazarların dışında daha geniş ölçekli pazarlara ulaştırarak arttırmak için gerekli unsurlar arasında sayılan; katılımcıların %70 oranında oluşturduğu cevap ile sözleşmeli tarım modelleri ve %50 oranı ile kredilere erişim konusunda kolaylık sağlanarak kooperatiflerin kurulması, ürün sigortası programları ve hastalık için erken uyarı sistemleri oluşturmak amacıyla kamu kurumları, STK ve diğer ilgili kurumlarla işbirliğinin yapılması gerekliliği katılımcılar tarafından gerek mülakat yoluyla, gerekse Çalıştay kapsamında yapılan online anket uygulaması ile vurgulanan konular arasında yer almıştır.

Araştırma kapsamında gerçekleştirilen meslek komite toplantısı ile elde edilen sonuçlar değerlendirildiğinde; ilgili meslek komite üyeleri tarafından ağırlıklı olarak teşvik ve hibe programlarından eski yatırımcıların yararlanmaması nedeniyle bu durumun ekonomik kırılganlığı artırması ve eski yatırımcıların teknolojik yenilenme amacıyla teşvik uygulamalarından yararlanamamasının ürün verimliliğini ve kalitesini olumsuz etkilediği bulgusu üzerinde durulmuştur. Bununla birlikte, ihracat ve ithalat politikalarına bağlı olarak tarım politikalarının etkilenmesi nedeniyle istikrarlı tarım politika uygulamalarının üzerinde durulması gerekliliği, tohum, zirai ilaç ve gübre satışı vb. konularda gerekli denetim mekanizmalarının artırılması gerekliliği, ara mamul üretiminden mamul üretimine geçişte maliyetlerin düşürülmesi için kooperatiflerin ve ticaret merkezlerinin kurulması gerekliliği, bilinçli sulama ve ilaçlama konusunda başta üniversiteler olmak üzere gerekli bilgilendirmelerin sağlanması gerekliliği, mevcut hibe ve destek programlarının hayvancılık sektörü için de düzenlenmesi gerekliliği, lisanslı depoculuk faaliyetlerinin desteklenmesi gerekliliği ve tarımsal desteklemelerin bölgesel ürünlerin tamamını kapsayacak şekilde genişletilmesi gerekliliği üzerinde durulması gereken ve araştırmada işletmelere uygulanan anket sonuçları ile paralellik gösteren diğer önemli bulgular arasında yer almıştır.

7.2. Tarımsal Sanayi Eylem Planının Oluşturulmasında Mentör Uygulaması Perspektifli Sonuçlar

Proje ile üniversite ve sanayi arasında işbirliğini artırıcı faaliyetler sonucunda bölgede Ar-Ge ve yenilik kapasitesinin artırılması ve teknoloji seviyesi yüksek, katma değeri yüksek ürünler üretilmesinin sağlanması, dolaylı olarak bölgede refah seviyesinin yükselmesi ve istihdamın artırılmasına katkı sağlanmıştır. Ayrıca proje, akademisyenler ile sanayi kuruluşları arasında kurulacak kurumsallaşmış bağlantılar ile bölge üniversitelerindeki akademik birikimin sanayi işletmelerine aktarılmasında önemli bir başlangıcı oluşturmuştur. Bu yolla bölge sanayi işletmelerinin akademik birikimden faydalanmaları sağlanmıştır. Ayrıca bilgi birikimlerinin sanayi işletmelerine aktarılmasına olanak sağlanmış olan akademik personel aracılığıyla bölgedeki üniversitelerde istihdamın daha cazip hale getirilmesi sağlanmıştır.

Projede verilen mentörlük eğitimi ile firmaların içerisinde yer aldığı sanayi ve üniversite ile etkin bir ara yüz oluşturulmuştur. Mentörlük faaliyetlerinden elde edilen deneyim ve geliştirilen iş modeli ile proje sonrasında da faaliyetlerin devam ederek, yeterli deneyim elde edildikten sonra Ar-Ge projelerine dönüştürülmesi hedeflenmiştir. Bu güçlü kurumsal yapı ile proje sonrası hedeflenen faaliyetlerin devam ettirilmesi ve yerel sahiplenmenin gerçekleşmesi bağlamında kurulabilecek kurumsal yapılar için altyapı oluşturulmuştur. Firmalara verilen Mentörlük desteklerinin sürdürülebilir olmasında sanayi ile ortak geliştirilecek projeler önemli bir yere sahiptir. Ar-Ge faaliyetleri sonucunda ciro ve kârlılık artışı olacak firmaların bu faaliyetlerini devam ettirmeleri için gerekli finansmanı sağlamaları da beklenen bir sonuçtur. Nitekim bütün dünyada ticarileşebilen Ar-Ge faaliyetlerini finansa etmede firmaların istekliliği bilinen bir göstergedir. Gelişmiş ekonomilerde bu tip projeler özellikle firmalar tarafından finanse edilmektedir. Firmalar uzun vadede kârlılıklarını artıracak projeleri desteklemek isteyeceklerdir. Gerekli olan firmalara bu farkındalığın ve deneyimin kazandırılmasıdır. Projenin çekirdek hedefi olan firmalara bu farkındalık ve deneyimi kazandırması başarılı bir şekilde tamamlanmıştır.

EKLER

T.C. SANAYİ VE
TEKNOLOJİ BAKANLIĞI

PAYDAŞ ANKET ÇALIŞMASI

1) PAYDAŞ KURUM TÜRÜ:

Kamu Kuruluşu	[1]
Yerel İdare	[2]
Özel Sektör	[3]
Üniversite	[4]
Sivil Toplum Kuruluşu	[5]
Diğer (Belirtiniz)	[6]

2) Göreviniz/ Ünvanınız

--

3) Aşağıdaki kısım sizin diğer paydaşlarınızı konusunda görüşlerinizi belirlemeye yöneliktir. İlgili ifadelere ne düzeyde katıldığınızı lütfen belirtiniz.

[1]: Kesinlikle Katılmıyorum [2]: Katılmıyorum [3]:Kararsızım [4]: Katılıyorum [5]:Kesinlikle Katılıyorum

En önemli paydaşım Valiliktir	[1]	[2]	[3]	[4]	[5]
En önemli paydaşım (Büyükşehir) Belediyedir	[1]	[2]	[3]	[4]	[5]
En önemli paydaşım GAP İdaresi'dir	[1]	[2]	[3]	[4]	[5]
En önemli paydaşım İlçe Belediyesidir/Belediyeleridir	[1]	[2]	[3]	[4]	[5]
En önemli paydaşım İl'deki Üniversitedir	[1]	[2]	[3]	[4]	[5]
En önemli paydaşım Sanayi ve Ticaret Odasıdır	[1]	[2]	[3]	[4]	[5]
En önemli paydaşım Ticaret Borsasıdır	[1]	[2]	[3]	[4]	[5]
En önemli paydaşım İŞKUR'dur	[1]	[2]	[3]	[4]	[5]
En önemli paydaşım İl Kalkınma Ajansıdır	[1]	[2]	[3]	[4]	[5]
En önemli paydaşım meslek örgütleridir	[1]	[2]	[3]	[4]	[5]
En önemli paydaşım finansman kuruluşlarıdır	[1]	[2]	[3]	[4]	[5]
En önemli paydaşım özel sektör (firmalar) kuruluşlarıdır	[1]	[2]	[3]	[4]	[5]

4) Kendi çalışma/iş alanınızda yapmış olduğunuz faaliyetlerde; ilinizde gerçekleştirdiğiniz iş ve işlemlerinizi kolay ve hızlı yürütebiliyor musunuz?

Evet	[1]
Hayır	[2]
Kısmen	[3]

5) Bu soruyu 4. Soruya Hayır cevabı verenler cevaplayacaktır. Bu soru kendi çalışma/iş alanınızda yapmış olduğunuz faaliyetler nedeniyle ilinizde gerçekleştirdiğiniz iş ve işlemlerinizi kolay ve hızlı yürütmemenizin temel nedenini tespit etmeye yöneliktir. İlgili ifadelere ne düzeyde katıldığınızı lütfen belirtiniz.

[1]: Kesinlikle Katılmıyorum [2]: Katılmıyorum [3]:Kararsızım [4]: Katılıyorum [5]:Kesinlikle Katılıyorum

Çalışma alanımla ilgili İlimde gerçekleştirdiğim iş ve işlemlerimdeki en büyük güçlük bürokratik işlemlerdir.	[1]	[2]	[3]	[4]	[5]
Çalışma alanımla ilgili İlimde gerçekleştirdiğim iş ve işlemlerimdeki en büyük güçlük nitelikli personel konusundaki yetersizliğimdir.	[1]	[2]	[3]	[4]	[5]
Çalışma alanımla ilgili İlimde gerçekleştirdiğim iş ve işlemlerimdeki en büyük güçlük iş yaptığım kurumun nitelikli personel yetersizliğidir.	[1]	[2]	[3]	[4]	[5]
Çalışma alanımla ilgili İlimde gerçekleştirdiğim iş ve işlemlerimdeki en büyük güçlük kurumsal yapımdaki yetersizliklerdir.	[1]	[2]	[3]	[4]	[5]
Çalışma alanımla ilgili İlimde gerçekleştirdiğim iş ve işlemlerimdeki en büyük güçlük iş yaptığım kurumun kurumsal yapısındaki yetersizliklerdir.	[1]	[2]	[3]	[4]	[5]
Çalışma alanımla ilgili İlimde gerçekleştirdiğim iş ve işlemlerimdeki en büyük güçlük çalışanların çalışma kültürüdür.	[1]	[2]	[3]	[4]	[5]

6) İlinizdeki tarımsal sanayinin gelişimini yeterli görüyor musunuz?

Evet	[1]
Hayır	[2]
Kısmen	[3]

7) İlinizdeki Tarımsal Sanayi gelişimini hangi düzeyde değerlendiriyorsunuz? (0: Çok Zayıf, 10: Çok Güçlü)

0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	----

8) Tarımsal sanayide faaliyet gösteren irtibat halinde olduğunuz firma var mı?

Evet	[1]
Hayır	[2]

9) Sizce iliniz ekonomik yapısı tarımsal sanayi'nin gelişmesine uygunluk göstermekte midir?

Evet	[1]
Hayır	[2]
Kısmen	[3]

10) **Bu soruyu 9. Soruya Hayır cevabı verenler cevaplayacaktır. Bu soru iliniz ekonomik yapısının tarımsal sanayi'nin gelişmesine uygunluk gösterememesinin temel nedenini tespit etmeye yöneliktir. İlgili ifadeler ne düzeyde katıldığınızı lütfen belirtiniz.**

[1]: Kesinlikle Katılmıyorum [2]: Katılmıyorum [3]:Kararsızım [4]: Katılıyorum [5]:Kesinlikle Katılıyorum

İlimdeki ekonomik yapı tarımsal sanayinin gelişmesi açısından <u>ekonomik gelişmişlik düzeyi nedeniyle</u> uygun değildir.	[1]	[2]	[3]	[4]	[5]
İlimdeki ekonomik yapı tarımsal sanayinin gelişmesi açısından <u>tarım kesiminin yeterli kapasitede olmaması nedeniyle</u> uygun değildir.	[1]	[2]	[3]	[4]	[5]
İlimdeki ekonomik yapı tarımsal sanayinin gelişmesi açısından <u>firma ölçekleri nedeniyle</u> uygun değildir.	[1]	[2]	[3]	[4]	[5]
İlimdeki ekonomik yapı tarımsal sanayinin gelişmesi açısından <u>süreci yönetecek nitelikli personel yetersizliği nedeniyle</u> uygun değildir.	[1]	[2]	[3]	[4]	[5]
İlimdeki ekonomik yapı tarımsal sanayinin gelişmesi açısından bu konudaki <u>bilgi eksikliği nedeniyle</u> uygun değildir.	[1]	[2]	[3]	[4]	[5]
İlimdeki ekonomik yapı tarımsal sanayinin gelişmesi açısından <u>finansal olanaklara erişim imkanlarının kısıtlı olması nedeniyle</u> uygun değildir.	[1]	[2]	[3]	[4]	[5]
İlimdeki ekonomik yapı tarımsal sanayinin gelişmesi açısından <u>finansal olanaklara erişim konusunda bilgi eksikliği nedeniyle</u> uygun değildir.	[1]	[2]	[3]	[4]	[5]
İlimdeki ekonomik yapı tarımsal sanayinin gelişmesi açısından <u>bilgi ve iletişim teknolojilerine erişim konusundaki yetersizlikler nedeniyle</u> uygun değildir.	[1]	[2]	[3]	[4]	[5]
İlimdeki ekonomik yapı tarımsal sanayinin gelişmesi açısından <u>lojistik alt-yapı yetersizliği</u> (Depolama tesisleri, özel tarım liman terminalleri ve tarım ürünlerinin işlenmesi altyapısı) <u>nedeniyle</u> uygun değildir.	[1]	[2]	[3]	[4]	[5]

İL KÜSİ (KAMU-ÜNİVERSİTE-SANAYİ İŞBİRLİĞİ) PLANLAMA VE GELİŞTİRME KURULU

ANKET ÇALIŞMASI

1) KURUM ADI:

Kamu Kuruluşu	[1]
Özel Sektör	[2]
Üniversite	[3]
Sivil Toplum Kuruluşu	[4]
Diğer	[5]

2) Göreviniz/ Unvanınız

3) KÜSİ Hakkındaki bilgi düzeyinizi nasıl değerlendiriyorsunuz? (0: Çok Zayıf, 10: Çok Güçlü)

0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	----

4) Mevcut durumda ülkemizdeki Kamu-Üniversite- Sanayi İşbirliğini nasıl değerlendiriyorsunuz? (0 – Başlamadı, 1-4: Başlangıç 5-7:İstenilen seviyede,8-10:İleri seviyede

0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	----

5) Mevcut durumda ilinizdeki Kamu-Üniversite- Sanayi İşbirliğini nasıl değerlendiriyorsunuz? (0 –Başlamadı, 1-4: Başlangıç 5-7:İstenilen seviyede,8-10:İleri seviyede

0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	----

6) Sizce ilinizde işbirliklerini destekleyecek mekanizmalar ve arayüzler yeterli midir? (0 –Başlamadı, 1-4: Başlangıç 5-7:İstenilen seviyede,8-10:İleri seviyede

0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	----

7. İlinizdeki sanayi kesiminin KÜSİ faaliyetlerine ilgisi hangi düzeydedir? (0 –Başlamadı, 1-4: Başlangıç 5-7:İstenilen seviyede,8-10:İleri seviyede

0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	----

7. Gerçekleştirdiğiniz KÜSİ faaliyetlerinin ilinizde oluşturduğu etki düzeyi yeterli midir? (0 –Başlamadı, 1-4: Başlangıç 5-7:İstenilen seviyede,8-10:İleri seviyede

0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	----

8) İlinizde aşağıdaki faaliyetlerden hangisi ve kaç tanesi yapılmaktadır.

1-KÜSİ Faaliyetlerinin Kurumsallaştırılması/Sürdürülebilir Yapıya Kavuşturulması-1 (Sanayi Odaklı Lisansüstü Tez Yaptırılması)
2-KÜSİ Faaliyetlerinin Kurumsallaştırılması/Sürdürülebilir Yapıya Kavuşturulması-2 (Sanayi-Akademisyen veya Sanayi-Sanayi Eşleştirmesi)
3-KÜSİ Faaliyetlerinin Kurumsallaştırılması/Sürdürülebilir Yapıya Kavuşturulması-3 (Teknoloji Geliştirme Bölgesi-Organize Sanayi Bölgesi İşbirliğinin Oluşturulması)
4-Ar-Ge Merkezi Kurmaya Yönlendirme
5-Ar-Ge/Tasarım Merkezi Ziyareti
6- Teknoloji Geliştirme Bölgesi'nde Akademisyen Firması Kurmaya Yönlendirme
7-Ar-Ge ve Yenilik Destek Programları Hakkında Bilgilendirme
8-Ar-Ge ve Yenilik Projeleri Yazma Eğitimi
9-Teknoyatırım Destek Programı/Teknolojik Ürün Deneyim Belgesi (TÜR) Hakkında Bilgilendirme
10-Fikri Sınai Mülkiyet Hakları (FSMH) Konusunda Bilgilendirme
11-Girişimcilik Konusunda Bilgilendirme
12-ARDEB Projeleri Yazmaya Yönlendirme
13-Diğer faaliyetler

9) İliniz için belirlenen ve/veya gerçekleştirilen KÜSİ faaliyetlerinin ilinizin ekonomik gelişmişliğine fayda/katkı sağlaması açısından uygunluğu hangi düzeydedir? (0 –Başlamadı, 1-4: Başlangıç 5-7:İstenilen seviyede,8-10:İleri seviyede)

0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	----

10) Sizce ilinizdeki teknoloji üretiminin ve sanayinin gelişimine; üniversite ve sanayi arasında işbirliğini artırıcı faaliyetler neler olabilir?

--

FİRMA ANKET ÇALIŞMASI

Firma Unvanı	
Formu Dolduranaın Adı-Soyadı/Görevi	
Telefon /E-Posta	

A-Firma/Kurum Bilgileri

A.1. İşletmenizin ana faaliyet alanı hangisidir?

NACE Kodu	İMALAT
10	Gıda ürünlerinin imalatı
10,1	Etin işlenmesi ve saklanması ile et ürünlerinin imalatı
10,11	Etin işlenmesi ve saklanması
10,12	Kümes hayvanları etlerinin işlenmesi ve saklanması
10,13	Et ve kümes hayvanları etlerinden üretilen ürünlerin imalatı
10.3	Sebze ve meyvelerin işlenmesi ve saklanması
10.31	Patatesin işlenmesi ve saklanması
10.32	Sebze ve meyve suyu imalatı
10.39	Başka yerde sınıflandırılmamış meyve ve sebzelerin işlenmesi ve saklanması
10.4	Bitkisel ve hayvansal sıvı ve katı yağların imalatı
10.41	Sıvı ve katı yağ imalatı
10.5	Süt ürünleri imalatı
10.51	Süthane işletmeciliği ve peynir imalatı
10.52	Dondurma imalatı
10.6	Öğütülmüş tahıl ürünleri, nişasta ve nişastalı ürünlerin imalatı
10.61	Öğütülmüş hububat ve sebze ürünleri imalatı
10.62	Nişasta ve nişastalı ürünlerin imalatı
10.7	Fırın ve unlu mamuller imalatı
10.71	Ekmek, taze pastane ürünleri ve taze kek imalatı
10.72	Peksimet ve bisküvi imalatı; dayanıklı pastane ürünleri ve dayanıklı kek imalatı
10.73	Makarna, şehriye, kuskus ve benzeri unlu mamullerin imalatı
10.8	Diğer gıda maddelerinin imalatı
10.81	Şeker imalatı
10.82	Kakao, çikolata ve şekerleme imalatı
10.85	Hazır yemeklerin imalatı
10.86	Homojenize gıda müstahzarları ve diyetetik gıda imalatı
10.89	Başka yerde sınıflandırılmamış diğer gıda maddelerinin imalatı
10.9	Hazır hayvan yemleri imalatı
10.92	Ev hayvanları için hazır gıda imalatı
11	İçeceklerin imalatı
13.10.03	Doğal pamuk elyafı imalatı
28.3	Tarım ve ormancılık makineleri imalatı
28.30	Tarım ve ormancılık makinelerinin imalatı
28.93	Gıda, içecek ve tütün işleme makineleri imalatı

B- Personel Bilgileri

B.1 Firmanızda istihdam ettiğiniz personel sayıları

Personel Niteliği	Mavi Yaka / Üretim	Mühendis/ Üretim	Mühendis/ Ar-Ge	Teknik/ Kalite Test	Satış Pazarlama	İdari
Adet	1	2	3	4	5	6

C- İhracat Bilgileri

C.1 Firmanız düzenli olarak ihracat yapmakta mıdır?

Evet	[1]
Hayır	[2]
Üretim hacmine göre ara ara	[3]

C.2 Üretilen tüm ürünlerin yaklaşık % kaçını ihraç etmektesiniz? (Sadece ihracat yapan firmaların cevaplaması üzere!)

%:	
----	--

C.3 Firmanızda Ürün Takip Sistemi var mıdır?

Evet	[1]
Hayır	[2]
Edinmeyi planlıyoruz	[3]

D. Doğru Sektörde Yatırım/Üretim Yaptığınızı Düşünüyor musunuz?

Evet	[1]
Hayır	[2]
Kısmen	[3]

E. Öncelikli Pazar Bölgeniz?

Şanlıurfa	[1]
Mardin	[2]
Adıyaman	[3]
Güneydoğu Anadolu Bölgesi	[4]
Ulusal Pazar	[5]
Küresel Pazar	[6]
Diğer (Belirtiniz)	[7]

F. İşletmenin Yerli Sermaye Yabancı (Yurt Dışı) Sermaye Durumu

Tamamı yerli	[1]
Yarısı yerli yarısı yabancı	[2]
Kısmen yabancı çoğu yerli	[3]
Tümü yabancı	[4]

G. İşletmenizde Kadın Çalışan Sayısı

Çalışanların Tamamı Kadın	[1]
Çalışanların Yarısı Kadın	[2]
Sınırlı Sayıda Kadın Çalışıyor	[3]
Çalışmıyor	[4]

H. Hangi Yatırım Teşvik Desteklerinden Faydalandınız (Birden Fazla İşaretleyebilirsiniz)

Hiç Faydalanmadım	[1]
Yatırım İndirimi (Vergi İndirimi)	[2]
KDV İstisnası	[3]
Gümrük Vergisi Muafiyeti	[4]
Sigorta Primi İşveren Hissesi Desteği	[5]
Gelir Vergisi Stopajı Desteği	[6]
Sigorta Primi İşçi Hissesi Desteği	[7]
Faiz Desteği	[8]
Yatırım Yeri Tahsisi	[9]
KDV İadesi	[10]
Kredi Kefalet Desteği	[11]
Diğer/Belirtiniz	[12]

I- Kalite Bilgileri

Firmanızda Kalite Sistemleri (ISO, TSE) var mıdır?

Evet	[1]
Hayır	[2]
Edinmeyi planlıyoruz	[3]

İ. Test/Analiz Bilgileri

Kurum içinde test/analiz altyapınız var mıdır?

Evet	[1]
Hayır	[2]
Kurmayı planlıyoruz	[3]

J. AR-GE / Kalite Kontrol Bilgileri

Kurum içinde AR-GE biriminiz var mıdır?

Evet	[1]
Hayır	[2]
Kurmayı planlıyoruz	[3]

K. AR-GE desteklerinden yararlanıyor musunuz?

Evet	[1]
Hayır	[2]
Yararlanmayı planlıyoruz	[3]

L. AR-GE çalışmaları, ürün geliştirme, teknolojik destek vb. konularda ilinizde yer alan Üniversite ile diyalogunuz oldu mu? Olmasını ister misiniz?

Evet	[1]
Hayır	[2]
Olmasını istiyoruz	[3]

M. Kurum içinde Kalite Kontrol Ünitesi/Birimi var mıdır?

Evet	[1]
Hayır	[2]
Kurmayı düşünüyoruz	[3]

N. Teknokent Bilgileri

N.1. Danışmanlık ve benzeri destek faaliyetlerini Teknokent üzerinden almak ister misiniz?

Evet	[1]
Hayır	[2]

N.2. Teknokent avantajlarını öğrenmek ister misiniz?

Evet	[1]
Hayır	[2]

N.3 Teknokent avantajları hakkında bilgi paylaşımı konusunda size hangi iletişim kanalından ulaşılmasını istersiniz?

SMS	[1]
Mail	[2]
Web Sayfası	[3]
Yüzyüze Ziyaret	[4]

N.4 En çok hangi konuda desteğe ihtiyacınız bulunmaktadır?

Danışmanlık	[1]
Test – Analiz Laboratuvarı	[2]
Mesleki Eğitim	[3]
Kurumsal Kapasitenin artırılmasına ilişkin personel eğitimleri	[4]

N.5 Ücretsiz Mentorluk desteği almak ister misiniz?

Evet	[1]
Hayır	[2]

O. Tarımsal Sanayi Stratejisi

O.1. Akıllı Tarım uygulamalarından yararlanıyor musunuz?

Evet	[1]
Hayır	[2]
Bilgim Yok	[3]

O.2. Faaliyet gösterdiğiniz alanda yapmış olduğunuz üretimde teknolojik gelişmelerden/bilgi iletişim teknolojilerinden yararlanıyor musunuz?

Evet	[1]
Hayır	[2]
Finansman durumuna göre bazen	[3]

O.3. E-Ticaret üzerinden ürünlerinizi pazarlayabiliyor musunuz?

Evet	[1]
Hayır	[2]
Altyapım ve bilgim olmadığı için yapamıyorum.	[3]

O.4. Ürünlerinizi ulusal pazar zincirlerinde pazarlama olanağı bulabiliyor musunuz?

Evet	[1]
Hayır	[2]
Zincir mağazalar ürünlerimizi tercih etmiyorlar	[3]

O.5. Faaliyette bulunduğunuz sektörde ürün bileşiminizi/türünüzü katma değeri yüksek ürünlerle değiştirmeyi düşünür müsünüz?

Evet	[1]
Hayır	[2]
Bu konuda eğitime ihtiyacım var.	[3]

O.6. Makineleşme konusunda GAP İdaresinin finansal desteğine ihtiyaç duyuyor musunuz?

Evet	[1]
Hayır	[2]
Bilgi verilirse değerlendirebilirim	[3]

O.7. Makineleşme konusunda GAP İdaresinin teknik ve/veya eğitim desteğine ihtiyaç duyuyor musunuz?

Evet	[1]
Hayır	[2]
Bilgi verilirse değerlendirebilirim	[3]

O.8. Faaliyette bulunduğunuz firmanızda Mesleki Yeterlilik Belgesi olan personel var mı?

Evet	[1]
Hayır	[2]
Bilgi verilirse değerlendirebilirim	[3]

O.9. Faaliyette bulunduğunuz firmanızda yapmış olduğunuz yıllık üretimin/faaliyetlerin etki analizini yapıyor musunuz?

Evet	[1]
Hayır	[2]
Bilgi verilirse yapabilirim veya yaptırabilirim	[3]

O.10. Firmanız kapsamında yapmış olduğunuz üretimde çevreye duyarlı (yeşil üretim) uygulamanız var mı?

Evet	[1]
Hayır	[2]
Bilgi verilirse değerlendirebilirim/ yapabilirim	[3]

O.11. Nitelikli personel sorunuz var mı?

Evet	[1]
Hayır	[2]
Üretim hacmine göre dönem dönem olabiliyor.	[3]

O.12. İhtiyacınız olduğunda finansmana erişimde sorun yaşıyor musunuz?

Evet	[1]
Hayır	[2]
Dönem dönem olabiliyor.	[3]

O.13. Finansman ihtiyacınız ortaya çıktığı dönemlerde bankacılık sistemine başvurduğunuz mu?

Evet	[1]
Hayır	[2]
Hiç düşünmedim.	[3]

O.14. Bankacılık sistemine başvurdu iseniz talebinizin geri dönüşü nasıl oldu?

Olumlu	[1]
Olumsuz	[2]
Değerlendirme aşamasında	[3]

O.15. Sulama konusunda bilgi temelli ve/veya teknik sorunuz var mı? (Sulama faaliyetine ihtiyaç duyan firmalar için)

Evet	[1]
Hayır	[2]
Mevsimsel şartlara bağlı olarak dönem dönem oluyor	[3]

O.16. İş Sağlığı ve Güvenliği konusunda firmanızda gerekli tedbirleri alıyor musunuz?

Evet	[1]
Hayır	[2]
Kısmen	[3]

O.17. Faaliyetleriniz ile ilgili konularda Bulduğunuz İl Ticaret ve Sanayi Odası veya Ticaret Borsası ile irtibatınız var mı?

Evet	[1]
Hayır	[2]
Bazen	[3]

O.18. Tarımsal altyapı bağlamında; güvenli elektrik, su (doğal kaynaklara erişim) temini konusunda sorun yaşıyor musunuz?

Evet	[1]
Hayır	[2]
Dönem Dönem	[3]

O.19. Hasat dönemi sonrasında yaptığınız üretimde hasat kaybı (iklimsel koşullar, mevsimlik işçi yetersizliği, bilgi eksikliği, diğer teknik nedenler vb.) yaşıyor musunuz?

Evet	[1]
Hayır	[2]
Dönem Dönem	[3]

0.20. Hasat dönemi sonunda yaşadığınız hasat kaybının nedeni hangisidir? (Hasat Kaybı yaşayan firmalar cevaplamalı! Birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz)

İklimsel koşullar (Dolu, Sel, Kar, Erozyon)	[1]
Mevsimlik işçi tedarikinde yetersizlik	[2]
Ürün hasat maliyetlerinin yüksek olması	[3]
Ürün hasadının ürün özelliğinden dolayı bilgi ve özen gerektirmesi	[4]
Tarımsal işleme maliyetlerinin yüksek olması nedeniyle ürünün bir kısmının tarlada bırakılması	[5]
Ürünün bir kısmının hastalıklı olması	[6]

0.21. Tarımsal ilaç kullanımı konusunda nitelikli bilgi desteği alıyor musunuz? (Ziraat Mühendisi desteği veya diğer şekillerde)

Evet	[1]
Hayır	[2]
Dönem Dönem	[3]

0.22. İlinizde tarımsal sanayi stratejisi oluşturulabilmesi/geliştirilebilmesi için sizce en öncelikli unsur hangisidir?

Yeni Ulaşım ağları oluşturmak	[1]
Güvenli elektrik su teminini sağlamak/kolaylaştırmak	[2]
Bilgi ve iletişim teknolojilerine erişimi sağlamak	[3]
Depolama tesisleri, özel tarım liman terminalleri ve tarım ürünlerinin işlenmesi gibi olanakları geliştirmek	[4]
Ürün teslimatının geliştirilmesinde/kolaylaştırılmasında destek sağlamak (soğuk zincir olanaklarının geliştirilmesi vb.)	[5]
Çiftçilerin işlem maliyetlerini düşürmek (depolama vb.)	[6]
Küçük çiftçileri ticari tarıma yönlendirmek (ölçek büyütme)	[7]
Tarımsal ürün sağlığı konusunda gerekli eğitim/bilgilendirme/desteğin sağlanması	[8]
Sulama konusunda gerekli eğitim/bilgilendirme/desteğin sağlanması	[9]
Ürün kontrollü kredi/finansman desteklerinin sağlanması/artırılması/ finansman olanaklarına erişimin kolaylaştırılması	[10]
Bilgi iletişim teknolojilerinden yararlanmak (akıllı tarım uygulamaları)	[11]
Küçük ölçekli çiftçilerin pazarlara erişim olanaklarını güçlendirmek	[12]
Daha iyi agro-ekolojik (organik/doğal tarım/iyi tarım) uygulamalarını benimsemek ve yaygınlaşmasını sağlamak	[13]
Ürün sigortası programları ve hastalık için erken uyarı sistemleri oluşturmak üzere devlet kurumları, STK'lar ve diğer gruplarla işbirliği yapmak	[14]
Kooperatifleşmeyi teşvik etmek/kolaylaştırmak/bu konuda teşvik programları oluşturmak	[15]
Geleneksel üretim metotlarını gerektiren ürünlerde geleneksel üretim ve iş yöntemleri geliştirmek	[16]
Sözleşmeli tarım modelinin Bölgede yaygınlaşmasını sağlamak	[17]

Ö. COVID-19 Süreci

Ö.14. COVID-19 süreci faaliyetlerinizi olumsuz yönde etkiledi mi?

Evet	[1]
Hayır	[2]
Kısmen	[3]

Ö.15. COVID-19 sürecinin faaliyetlerinizi/üretim hacminizi azalttı ise; yüzdesel olarak hangi oranda azalttı?

% 25' e kadar	[1]
% 25-50 arası	[2]
% 50'den fazla	[3]

Ö.16. COVID-19 sürecinde kısa çalışma ödeneğinden yararlandınız mı?

Evet	[1]
Hayır	[2]
Bilgim Olmadı	[3]

P. Bize aktarmak istediğiniz husus/öneri / tavsiye varsa lütfen belirtiniz.

--

PAYDAŞ ANKET ÇALIŞMASI

1) PAYDAŞ KURUM TÜRÜ:

Kamu Kuruluşu	[1]
Yerel İdare	[2]
Özel Sektör	[3]
Üniversite	[4]
Sivil Toplum Kuruluşu	[5]
Diğer (Belirtiniz)	[6]

2) Göreviniz/ Ünvanınız

--

3) Aşağıdaki kısım sizin diğer paydaşlarınız konusunda görüşlerinizi belirlemeye yöneliktir. İlgili ifadeler ne düzeyde katıldığınızı lütfen belirtiniz.

[1]: Kesinlikle Katılmıyorum [2]: Katılmıyorum [3]:Kararsızım [4]: Katılıyorum [5]:Kesinlikle Katılıyorum

En önemli paydaşım Valiliktir	[1]	[2]	[3]	[4]	[5]
En önemli paydaşım (Büyükşehir) Belediyedir	[1]	[2]	[3]	[4]	[5]
En önemli paydaşım GAP İdaresi'dir	[1]	[2]	[3]	[4]	[5]
En önemli paydaşım İlçe Belediyesidir/Belediyeleridir	[1]	[2]	[3]	[4]	[5]
En önemli paydaşım İl'deki Üniversitedir	[1]	[2]	[3]	[4]	[5]
En önemli paydaşım Sanayi ve Ticaret Odasıdır	[1]	[2]	[3]	[4]	[5]
En önemli paydaşım Ticaret Borsasıdır	[1]	[2]	[3]	[4]	[5]
En önemli paydaşım İŞKUR'dur	[1]	[2]	[3]	[4]	[5]
En önemli paydaşım İl Kalkınma Ajansıdır	[1]	[2]	[3]	[4]	[5]
En önemli paydaşım meslek örgütleridir	[1]	[2]	[3]	[4]	[5]
En önemli paydaşım finansman kuruluşlarıdır	[1]	[2]	[3]	[4]	[5]
En önemli paydaşım özel sektör (firmalar) kuruluşlarıdır	[1]	[2]	[3]	[4]	[5]

4) Kendi çalışma/iş alanınızda yapmış olduğunuz faaliyetlerde; ilinizde gerçekleştirdiğiniz iş ve işlemlerinizi kolay ve hızlı yürütebiliyor musunuz?

Evet	[1]
Hayır	[2]
Kısmen	[3]

5) **Bu soruyu 4. Soruya Hayır cevabı verenler cevaplayacaktır.** Bu soru kendi çalışma/iş alanınızda yapmış olduğunuz faaliyetler nedeniyle ilinizde gerçekleştirdiğiniz iş ve işlemlerinizi kolay ve hızlı yürütememenizin temel nedenini tespit etmeye yöneliktir. İlgili ifadelere ne düzeyde katıldığınızı lütfen belirtiniz.

[1]: Kesinlikle Katılmıyorum [2]: Katılmıyorum [3]:Kararsızım [4]: Katılıyorum [5]:Kesinlikle Katılıyorum

Çalışma alanıyla ilgili İlimde gerçekleştirdiğim iş ve işlemlerimdeki en büyük güçlük bürokratik işlemlerdir.	[1]	[2]	[3]	[4]	[5]
Çalışma alanıyla ilgili İlimde gerçekleştirdiğim iş ve işlemlerimdeki en büyük güçlük nitelikli personel konusundaki yetersizliğimdir.	[1]	[2]	[3]	[4]	[5]
Çalışma alanıyla ilgili İlimde gerçekleştirdiğim iş ve işlemlerimdeki en büyük güçlük iş yaptığım kurumun nitelikli personel yetersizliğidir.	[1]	[2]	[3]	[4]	[5]
Çalışma alanıyla ilgili İlimde gerçekleştirdiğim iş ve işlemlerimdeki en büyük güçlük kurumsal yapıdaki yetersizliklerdir.	[1]	[2]	[3]	[4]	[5]
Çalışma alanıyla ilgili İlimde gerçekleştirdiğim iş ve işlemlerimdeki en büyük güçlük iş yaptığım kurumun kurumsal yapısındaki yetersizliklerdir.	[1]	[2]	[3]	[4]	[5]
Çalışma alanıyla ilgili İlimde gerçekleştirdiğim iş ve işlemlerimdeki en büyük güçlük çalışanların çalışma kültürüdür.	[1]	[2]	[3]	[4]	[5]

6) İlinizdeki tarımsal sanayinin gelişimini yeterli görüyor musunuz?

Evet	[1]
Hayır	[2]
Kısmen	[3]

7) İlinizdeki Tarımsal Sanayi gelişimini hangi düzeyde değerlendiriyorsunuz? (0: Çok Zayıf, 10: Çok Güçlü)

0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	----

8) Tarımsal sanayide faaliyet gösteren irtibat halinde olduğunuz firma var mı?

Evet	[1]
Hayır	[2]

9) Sizce iliniz ekonomik yapısı tarımsal sanayi'nin gelişmesine uygunluk göstermekte midir?

Evet	[1]
Hayır	[2]
Kısmen	[3]

10) **Bu soruyu 9. Soruya Hayır cevabı verenler cevaplayacaktır. Bu soru iliniz ekonomik yapısının tarımsal sanayi'nin gelişmesine uygunluk gösterememesinin temel nedenini tespit etmeye yöneliktir. İlgili ifadelere ne düzeyde katıldığınızı lütfen belirtiniz.**

[1]: Kesinlikle Katılmıyorum [2]: Katılmıyorum [3]:Kararsızım [4]: Katılıyorum [5]:Kesinlikle Katılıyorum

<i>İlimdeki ekonomik yapı tarımsal sanayinin gelişmesi açısından <u>ekonomik gelişmişlik düzeyi</u> nedeniyle uygun değildir.</i>	[1]	[2]	[3]	[4]	[5]
<i>İlimdeki ekonomik yapı tarımsal sanayinin gelişmesi açısından <u>tarım kesiminin yeterli kapasitede olmaması</u> nedeniyle uygun değildir.</i>	[1]	[2]	[3]	[4]	[5]
<i>İlimdeki ekonomik yapı tarımsal sanayinin gelişmesi açısından <u>firma ölçekleri</u> nedeniyle uygun değildir.</i>	[1]	[2]	[3]	[4]	[5]
<i>İlimdeki ekonomik yapı tarımsal sanayinin gelişmesi açısından <u>süreci yönetecek nitelikli personel yetersizliği</u> nedeniyle uygun değildir.</i>	[1]	[2]	[3]	[4]	[5]
<i>İlimdeki ekonomik yapı tarımsal sanayinin gelişmesi açısından <u>bu konudaki bilgi eksikliği</u> nedeniyle uygun değildir.</i>	[1]	[2]	[3]	[4]	[5]
<i>İlimdeki ekonomik yapı tarımsal sanayinin gelişmesi açısından <u>finansal olanaklara erişim imkanlarının kısıtlı olması</u> nedeniyle uygun değildir.</i>	[1]	[2]	[3]	[4]	[5]
<i>İlimdeki ekonomik yapı tarımsal sanayinin gelişmesi açısından <u>finansal olanaklara erişim konusunda bilgi eksikliği</u> nedeniyle uygun değildir.</i>	[1]	[2]	[3]	[4]	[5]
<i>İlimdeki ekonomik yapı tarımsal sanayinin gelişmesi açısından <u>bilgi ve iletişim teknolojilerine erişim konusundaki yetersizlikler</u> nedeniyle uygun değildir.</i>	[1]	[2]	[3]	[4]	[5]
<i>İlimdeki ekonomik yapı tarımsal sanayinin gelişmesi açısından <u>lojistik altyapı yetersizliği</u> (Depolama tesisleri, özel tarım liman terminalleri ve tarım ürünlerinin işlenmesi altyapısı) nedeniyle uygun değildir.</i>	[1]	[2]	[3]	[4]	[5]

İL KÜSİ (KAMU-ÜNİVERSİTE-SANAYİ İŞBİRLİĞİ) PLANLAMA VE GELİŞTİRME KURULU ANKET ÇALIŞMASI

1) KURUM ADI:

Kamu Kuruluşu	[1]
Özel Sektör	[2]
Üniversite	[3]
Sivil Toplum Kuruluşu	[4]
Diğer	[5]

2) Göreviniz/ Unvanınız

2) KÜSİ Hakkındaki bilgi düzeyinizi nasıl değerlendiriyorsunuz? (0: Çok Zayıf, 10: Çok Güçlü)

0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	----

3) Mevcut durumda ülkemizdeki Kamu-Üniversite- Sanayi İşbirliğini nasıl değerlendiriyorsunuz? (0 – Başlamadı, 1-4: Başlangıç 5-7:İstenilen seviyede,8-10:İleri seviyede

0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	----

4) Mevcut durumda ilinizdeki Kamu-Üniversite- Sanayi İşbirliğini nasıl değerlendiriyorsunuz? (0 –Başlamadı, 1-4: Başlangıç 5-7:İstenilen seviyede,8-10:İleri seviyede

0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	----

5) Sizce ilinizde işbirliklerini destekleyecek mekanizmalar ve arayüzler yeterli midir? (0 –Başlamadı, 1-4: Başlangıç 5-7:İstenilen seviyede,8-10:İleri seviyede

0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	----

6. İlinizdeki sanayi kesiminin KÜSİ faaliyetlerine ilgisi hangi düzeydedir? (0 –Başlamadı, 1-4: Başlangıç 5-7:İstenilen seviyede,8-10:İleri seviyede

0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	----

7. Gerçekleştirdiğiniz KÜSİ faaliyetlerinin ilinizde oluşturduğu etki düzeyi yeterli midir? (0 –Başlamadı, 1-4: Başlangıç 5-7:İstenilen seviyede,8-10:İleri seviyede

0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	----

8) İlinizde aşağıdaki faaliyetlerden hangisi ve kaç tanesi yapılmaktadır.

1-KÜSİ Faaliyetlerinin Kurumsallaştırılması/Sürdürülebilir Yapıya Kavuşturulması-1 (Sanayi Odaklı Lisansüstü Tez Yapıtılması)
2-KÜSİ Faaliyetlerinin Kurumsallaştırılması/Sürdürülebilir Yapıya Kavuşturulması-2 (Sanayi-Akademisyen veya Sanayi-Sanayi Eşleştirmesi)
3-KÜSİ Faaliyetlerinin Kurumsallaştırılması/Sürdürülebilir Yapıya Kavuşturulması-3 (Teknoloji Geliştirme Bölgesi-Organize Sanayi Bölgesi İşbirliğinin Oluşturulması)
4-Ar-Ge Merkezi Kurmaya Yönlendirme
5-Ar-Ge/Tasarım Merkezi Ziyareti
6- Teknoloji Geliştirme Bölgesi'nde Akademisyen Firması Kurmaya Yönlendirme
7-Ar-Ge ve Yenilik Destek Programları Hakkında Bilgilendirme
8-Ar-Ge ve Yenilik Projeleri Yazma Eğitimi
9-Teknoyatırım Destek Programı/Teknolojik Ürün Deneyim Belgesi (TÜR) Hakkında Bilgilendirme
10-Fikri Sınai Mülkiyet Hakları (FSMH) Konusunda Bilgilendirme
11-Girişimcilik Konusunda Bilgilendirme
12-ARDEB Projeleri Yazmaya Yönlendirme
13-Diğer faaliyetler

9) İliniz için belirlenen ve/veya gerçekleştirilen KÜSİ faaliyetlerinin ilinizin ekonomik gelişmişliğine fayda/katkı sağlaması açısından uygunluğu hangi düzeydedir? (0 –Başlamadı, 1-4: Başlangıç 5-7:İstenilen seviyede,8-10:İleri seviyede

0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	----

10) Sizce ilinizdeki teknoloji üretiminin ve sanayinin gelişimine; üniversite ve sanayi arasında işbirliğini artırıcı faaliyetler neler olabilir?

--

**Şanlıurfa-Adıyaman-Mardin
Kamu-Üniversite-Sanayi İşbirliğinde
Tarımsal Sanayi Stratejisi ve
Uygulamaya Dayalı Eylem Planı**

**Editörler
Esra SİVEREKLİ
Gencay SARIŞIK**

Merkez	Mağaza
53. Sokak No: 29 Bahçelievler / ANKARA	Düğol Caddesi No: 49/B Beşevler / ANKARA
Tel : (0 312) 223 77 73 - 223 77 17	Tel : (0 312) 213 32 82 - 213 56 37
Faks: (0 312) 215 14 50	Faks: (0 312) 213 91 83

info@gazikitabevi.com.tr • www.gazikitabevi.com.tr